

Analyse Economie Groningen

Rob Schouten en Wim Meijer

5 juni 2012

Inleiding

Het hoofd Economische Zaken van de gemeente Groningen, Diderik Koolman, heeft NieuwBeeld en Rabobank (afdeling Kennis en Economische Onderzoek) gevraagd een analyse uit te voeren van de Economie van Groningen. Hiervoor is een kwantitatieve analyse uitgevoerd en is een drietal werkbijeenkomsten georganiseerd met direct betrokken medewerkers van de gemeente Groningen en de regio.

Voorliggende notitie geeft compact weer wat de belangrijkste conclusies zijn zoals besproken tijdens de laatste werkconferentie van 24 mei jongstleden. Tijdens deze werkbijeenkomst is gewerkt in een drieluik: analyse, inzicht en uitzicht. We concentreren ons in deze notitie op inzicht en uitzicht. Er zijn twee bijlagen bij deze notitie gevoegd. Een verslag van de kwantitatieve analyse (Rabobank) en de presentatie zoals gebruikt op de werkconferentie van 24 mei.

Analyse

Zoals in de presentatie en vooral het rapport van de Rabobank nader is uitgewerkt, hebben wij Groningen als volgt kunnen karakteriseren:

Er is een *mooie economische groei*, er is een surplus aan talent in de stad, het bedrijfsleven rendeed goed en de pieken (energie en zorg) zijn gebaseerd op reëel aanwezige economische dragers. Het beeld van groei is vanaf 2009 eerst gestabiliseerd en daarna omgedraaid in een lichte daling van de werkgelegenheid.

Het talent vindt onvoldoende werk in de regio, de economie is nog onvoldoende stuwend (*budget economie*), de stad betreft circa 1% van de nationale economie op een eiland en de economie is regionaal georiënteerd. De Noordvleugel van de Randstad is dé magneet in Nederland. Een economische strategie voor de regio zal hierop antwoord moeten vinden.

Inzicht

Tijdens de derde werkbijeenkomst is gesproken over de onderliggende inzichten. Wat is er aan de hand in de Groningse economie en het beleid dat is gericht op de vitaliteit van die economie?

Op de eerste plaats wordt duidelijk dat Groningen over zijn grenzen heen moet kijken en handelen. Het gaat om een grenzeloze stad. Niet uit altruïsme, maar uit welbegrepen eigen belang. De stad Groningen is een eiland waarvan de potentie onvoldoende wordt benut door de wijde omgeving (Leeuwarden – Eemshaven – Assen – Emmen). Dat is voor alle betrokkenen een gemiste kans. Het talent vloeit de regio uit, de omliggende, meer stuwende economische sectoren maken onvoldoende gebruik van dit talent en de stad Groningen blijft met het oog op haar economische structuur (budgeteconomie) te kwetsbaar.

Er is een Akkoord van Groningen maar dat komt nog niet tot uitdrukking in echte focus (op investeringen). Het Akkoord van Groningen - dat is gesloten tussen overheid en kennisinstellingen - is een belangrijke en goede stap in de goede richting. Echte innovatie loopt echter via de winst- en verliesrekeningen van bedrijven. Het samenspel tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid is in hoge mate bepalend voor het competitief vermogen van regio's. Dit samenspel verloopt het beste via een investeringsagenda die is gebaseerd op echte business cases en investeringen van alle betrokkenen. Die status heeft het akkoord van Groningen nog niet.

Nadere reflecties op de echte, stuwende, sterktes in de economie van Noord-Nederland

Het Noordelijk piekenbeleid zet voor Groningen in op Energie en Gezondheid. Beide zijn natuurlijk grote sectoren in de regio. De kritische vraag dringt zich wel op of dit ook de stuwende sectoren zijn in het Noorden. Energie is ontegenzeggelijk een kapitaalintensieve sector. Wordt hier wel het maximum in economische toegevoegde waarde voor de regio gerealiseerd? De gezondheidszorg is een zeer grote (budget)economische factor. Leidt het surplus aan kennis wel tot bedrijvigheid en nieuwe werkgelegenheid? De indruk is dat de investeringen in de pieken nog onvoldoende renderen in extra economische toegevoegde waarde.

Groningen is een eiland van creatief talent. Het is ook een eiland waar dit talent slechts korte tijd verblijft. Tegelijkertijd zien we in de wijde regio nog industriële sectoren (agro-food, materialen, logistiek etc.) die met het oog op hun concurrerend vermogen gebaat zijn bij verdere innovatie en kennisintensivering. Het aanwezige talent en de aanwezige kennis worden nog onvoldoende benut voor kennisintensivering van deze industrie en diensten.

Uitzicht

Tot slot is op 24 mei stilgestaan bij de vraag wat de oriëntatie is voor de vernieuwing van het economische beleid. Hierbij is gesproken over vier (complementaire) sporen.

Ecosysteem als humuslaag voor vitale clusters

Mede onder invloed van het beleid onder de noemer 'Pieken in de Delta' en haar opvolger het topsectorenbeleid heeft Noord Nederland gekozen voor een sterke oriëntatie op clusters binnen specifieke sectoren. Voor Groningen gaat het dan om Energie en Gezondheid.

Onze analyse leert dat deze clustergerichte benadering moet worden aangevuld met een netwerkoriëntatie. In dit netwerk wordt niet aan de voorkant de keuze gemaakt voor specifieke sectoren, maar wordt juist ruimte gemaakt voor verbindingen tussen sectoren en vooral, ambitieuze, bedrijven die willen innoveren en groeien. In dit zogenaamde ecosysteem worden creativiteit, kennis, ondernemerschap en investeringen met elkaar verbonden. Het gaat dan bijvoorbeeld om de realisatie van business to business arrangementen (financiering, begeleiding, groei). Kennisinstanties, overheid en bedrijfsleven werken vanuit een gezamenlijke visie maar doen dat rolbewust en rolvast. De rol van subsidies wordt afgebouwd. Het gaat om het vinden van de juiste business cases waarin het bedrijfsleven aan zet is en waarin overheid en kennisinstellingen, indien nodig, revolverend investeren. Door dit ecosysteem ontstaat als het ware een humuslaag waar pieken en piekjes uit kunnen groeien die zijn gefundeerd in het DNA van de regio.

Valorisatie binnen een grotere agglomeratie

Onze analyse leert dat de noordelijke economie omwille van haar schaal zich moet richten op samenwerking tussen de stedelijke agglomeraties. Elk van de afzonderlijke steden en directe omgeving is te klein om in de competitie tussen regio's een rol van betekenis te spelen. De wereld is het speelveld, de regio's vormen de spelers en voor ons worden in Brussel de spelregels bepaald. Gezamenlijk creëer je een betere uitgangspositie om de competitie tussen de regio's aan te gaan.

Groningen is een eiland van talent maar dat verdwijnt naar de magneet Randstad. Dit terwijl de omliggende industrie en diensten juist kennisintensivering en innovatie hard nodig hebben. Dit vraagt dus om verbindingen met bedrijven maar ook met kennisinstellingen op grotere schaal. Kansrijk zijn, ook naar aard van de aanwezige bedrijvigheid: verbindingen met de UT en WUR.

Groningen, noblesse oblige, moet een grotere agglomeratie gaan bedienen. Wellicht biedt een samenwerking tussen steden (Leeuwarden – Groningen - Eemsmonding – Emmen – Assen) hiertoe vanuit de overheidskant goede kansen. Dit vraagt wel om het versterken van de gezamenlijke realisatiekracht.

Commitment en new-governance

In het Noorden is de overheid te dominant. Vanuit de juiste intenties en bedoelingen leiden omvangrijke publieke geldstromen te vaak tot gesubsidieerde schijnbewegingen. Ontwikkelingen worden nog onvoldoende gedragen door echte samenwerking en investeringsbereidheid van bedrijven, kennisinstellingen en overheid gezamenlijk. Strategische keuzes moeten op elkaar worden afgestemd. Hiervoor is meer commitment nodig dan dit op dit moment voorhanden is.

Vanuit bovengenoemde agglomeratiebenadering moet gewerkt worden aan een leidende investeringsagenda die is gebaseerd op business cases (en niet op subsidies) en die concreet vorm en inhoud geeft aan het noordelijke economisch ecosysteem. De ontwikkeling en realisatie van zo'n investeringsagenda vraagt om een new-governance benadering waarbij bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid gezamenlijk aan de lat staan. Dit vraagt van alle partijen een rolbewuste en rolvaste opstelling die afwijkt van de huidige positionering.

Duitsland als Europameister

Wij denken dat Nederland, zeker met de Groninger Robben in de selectie, serieuze kanshebber is bij het komende Europees kampioenschap voetbal. Tegelijkertijd is duidelijk dat Duitsland de economische grootmeester is in Europa. De noordelijke economie moet meer profiteren van de vitaliteit van de Duitse economie. Dat profiteren verloopt niet via de klassieke handelsmissies en klassieke grensoverstijgende publieke samenwerking in Interreg verband. Het gaat om het daadwerkelijk doen van businessproposities vanuit (clusters van) bedrijven en kennisinstellingen aan de Duitse industrie die met name in het zuidelijk deel van Duitsland goed floreert. Deze 'clusterversterkende acquisitie' kan als onderdeel van het noordelijk economisch ecosysteem worden vormgegeven.

Analyse, inzicht en uitzicht!

Werkbijeenkomst Economie Groningen

24 mei 2012

Aanpak bijeenkomst

NieuwBeeld

11.00 uur – 14.00 uur

Opbouw:

- Hoe staan we ervoor?
- Inzicht
- Uitzicht

Toelichting op basis van sheets.

Dialoog en verdieping per onderdeel.

Rapportage Frits Oevering als 'naslagwerk'.

Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor?

NieuwBeeld

HET GOEDE NIEUWS!

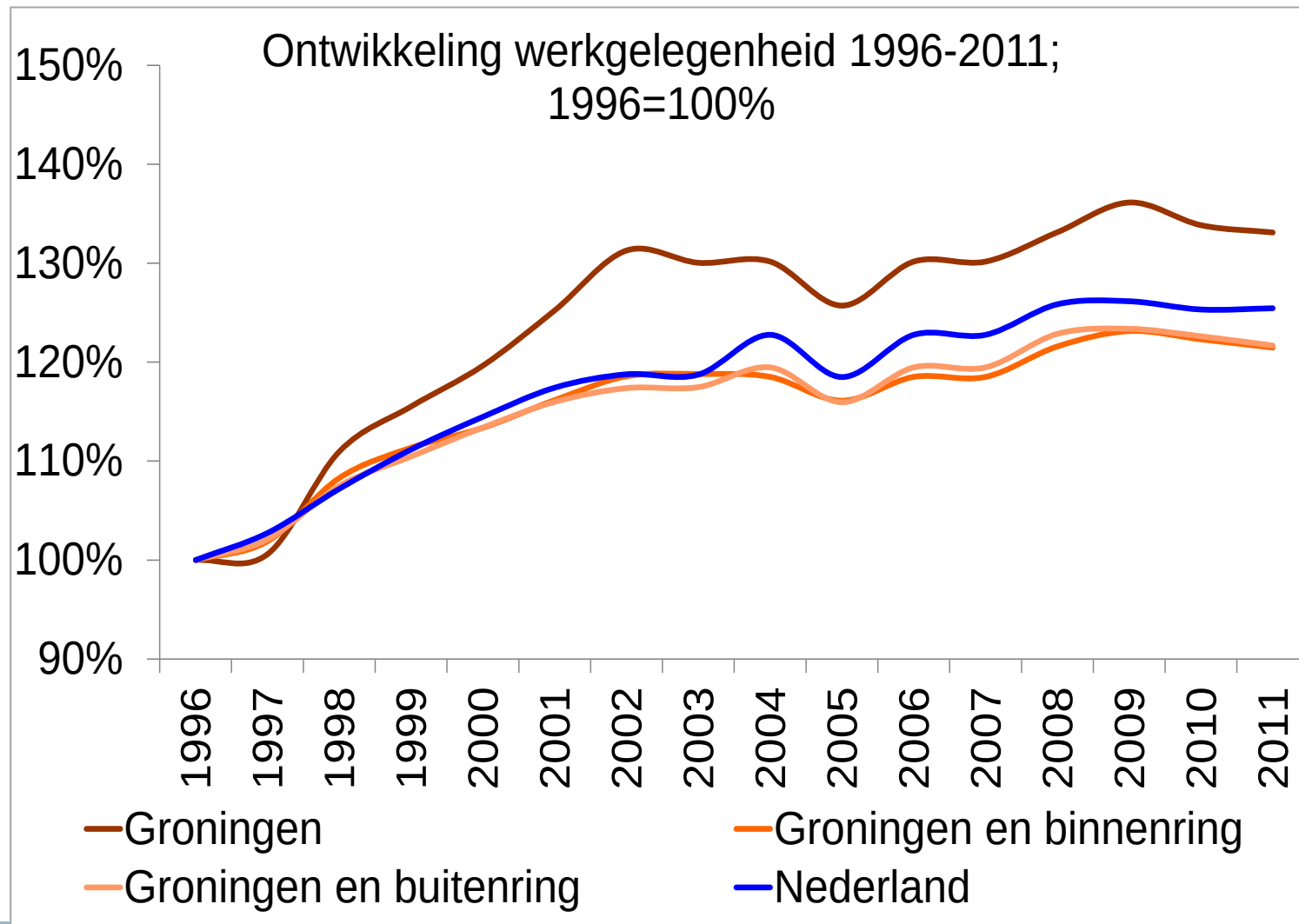
Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor?

Groeikampioen Groningen

NieuwBeeld

Kennis & Economisch Onderzoek

Grensverleggend perspectief

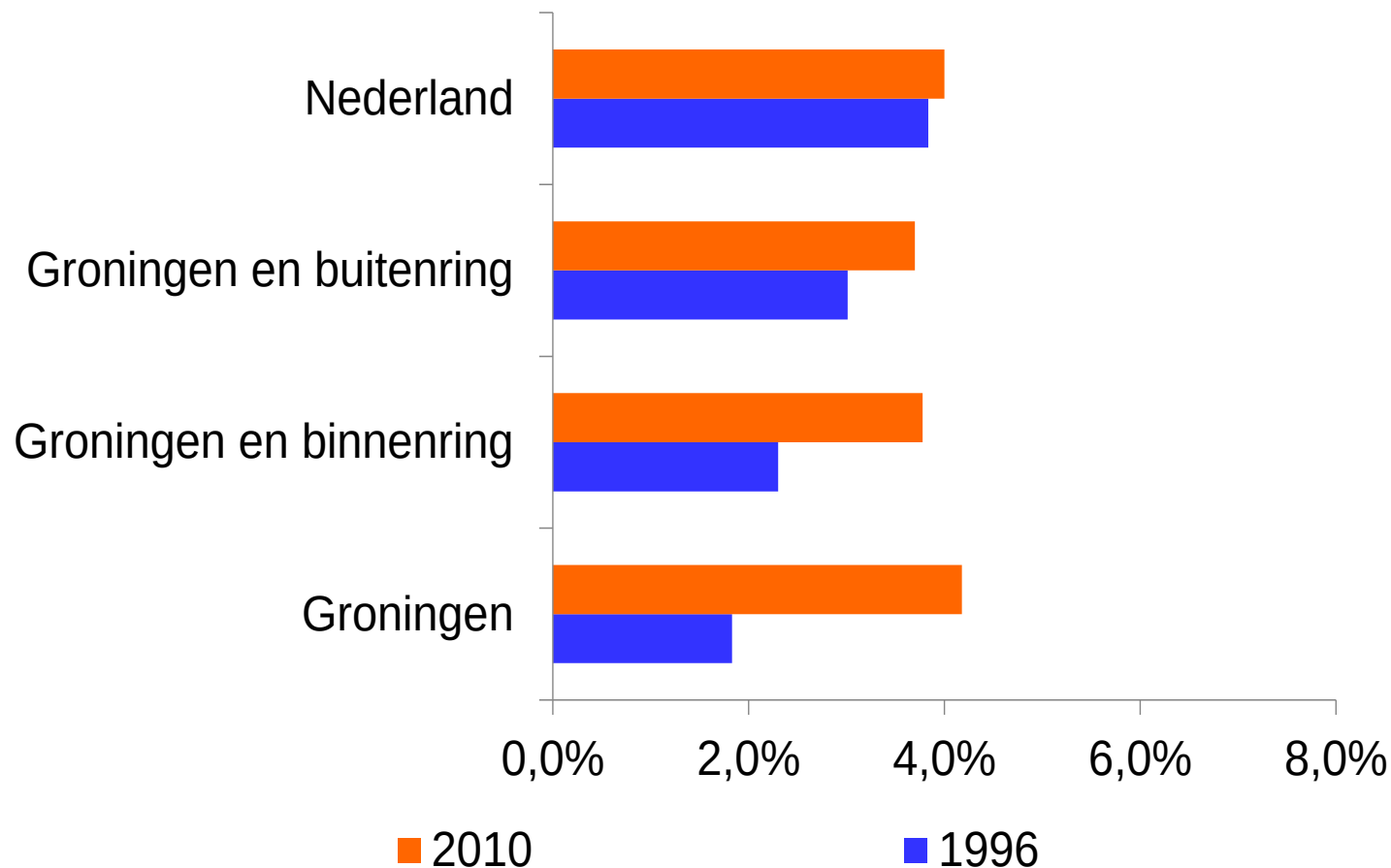
Hoe staan we ervoor?

Grote investeringssector

NieuwBeeld

Aandeel 'investeringssectoren' in werkgelegenheid

Kennis & Economisch Onderzoek

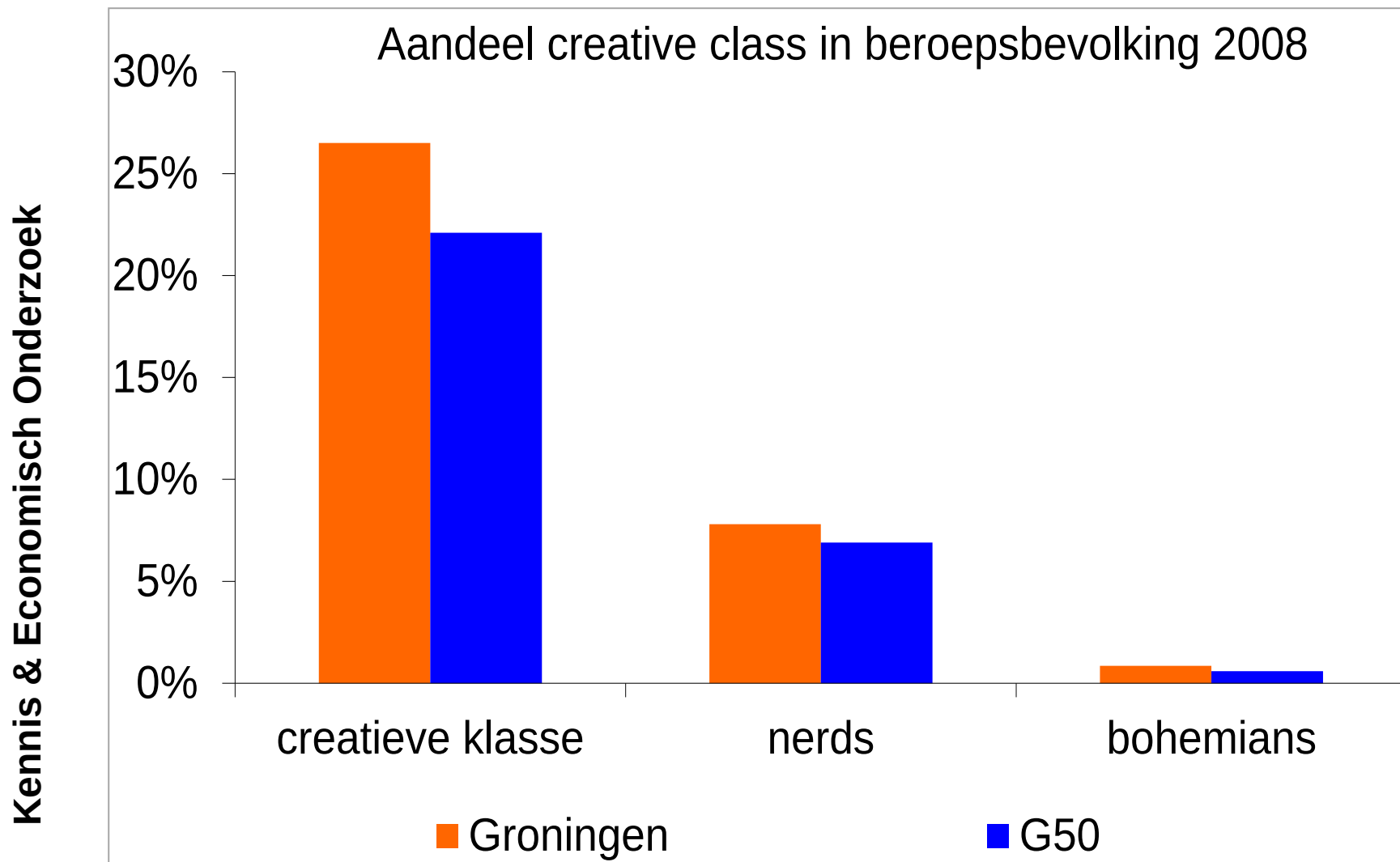

Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor?

Talent

NieuwBeeld

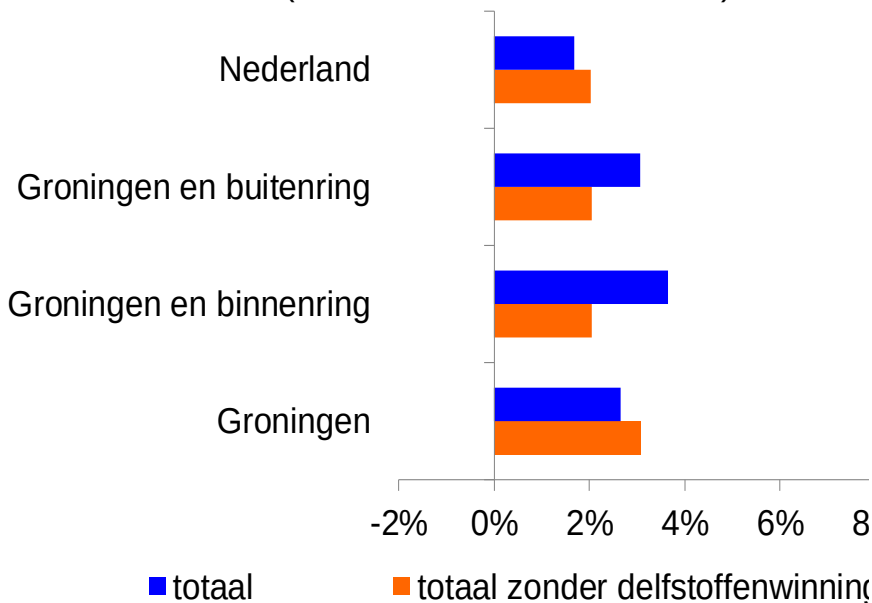

Grensverleggend perspectief

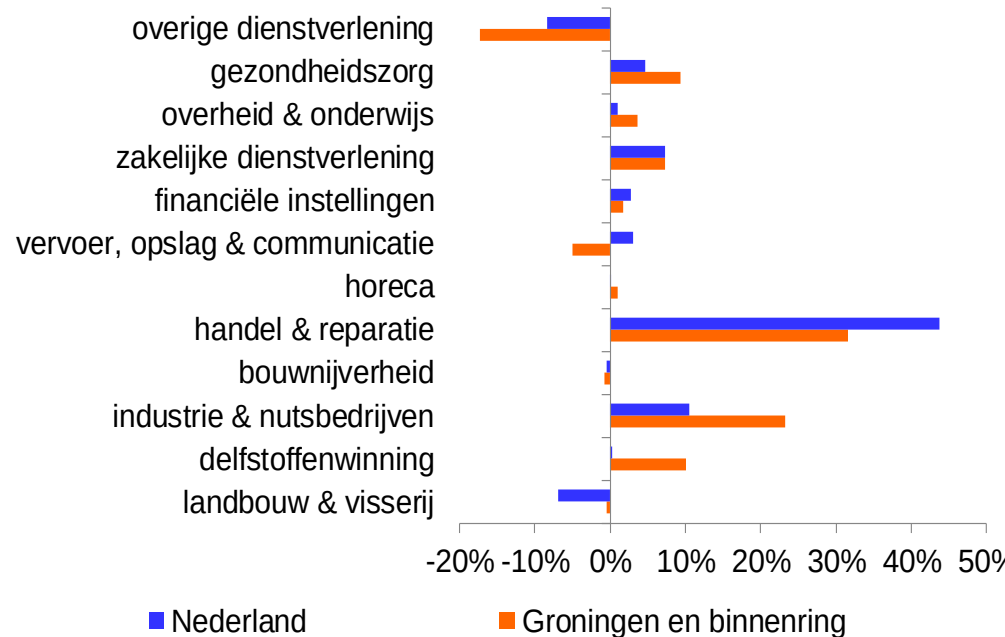
Hoe staan we ervoor?

Goed rendement zonder gaswinning

Winstmarge 2010
(economisch resultaat / omzet)

Winstmarge 2010
(economisch resultaat / omzet)

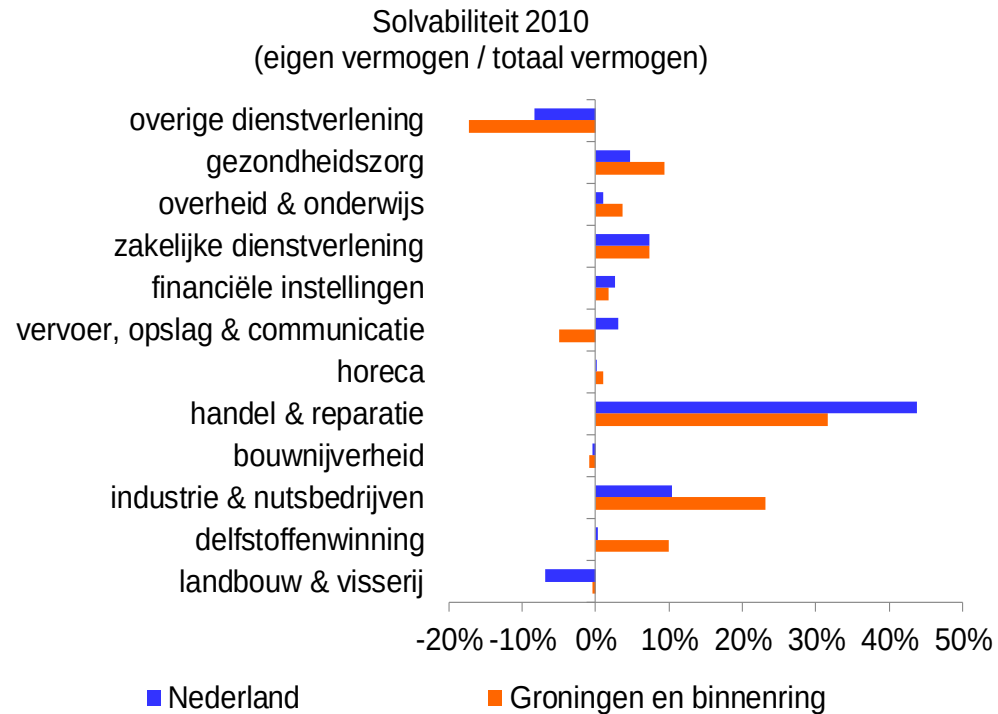
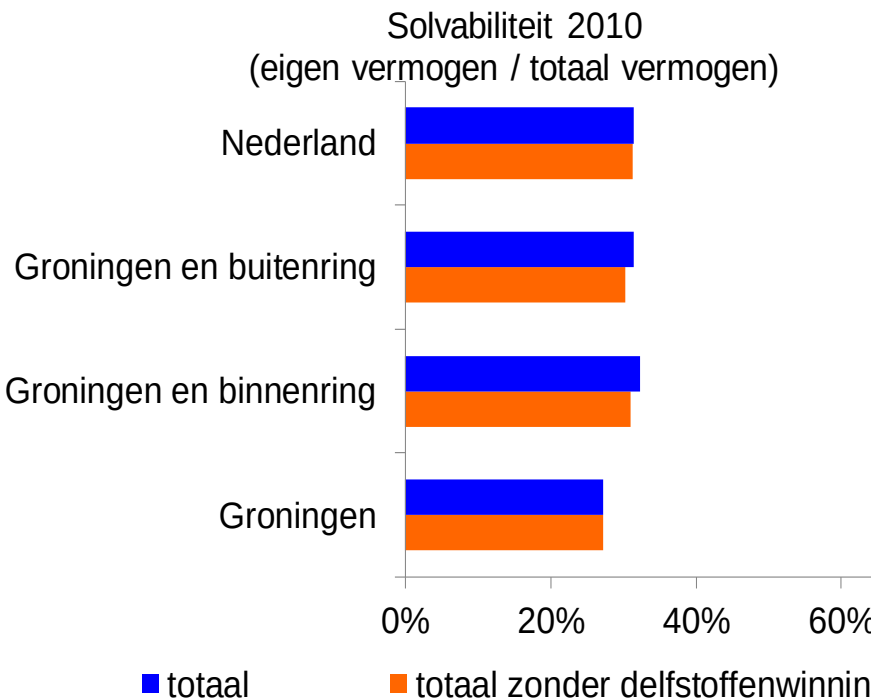
Kennis & Economisch Onderzoek

Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor?

Solvabiliteit op gemiddeld niveau

Kennis & Economisch Onderzoek

Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor?

NieuwBeeld

HET SLECHTE NIEUWS!

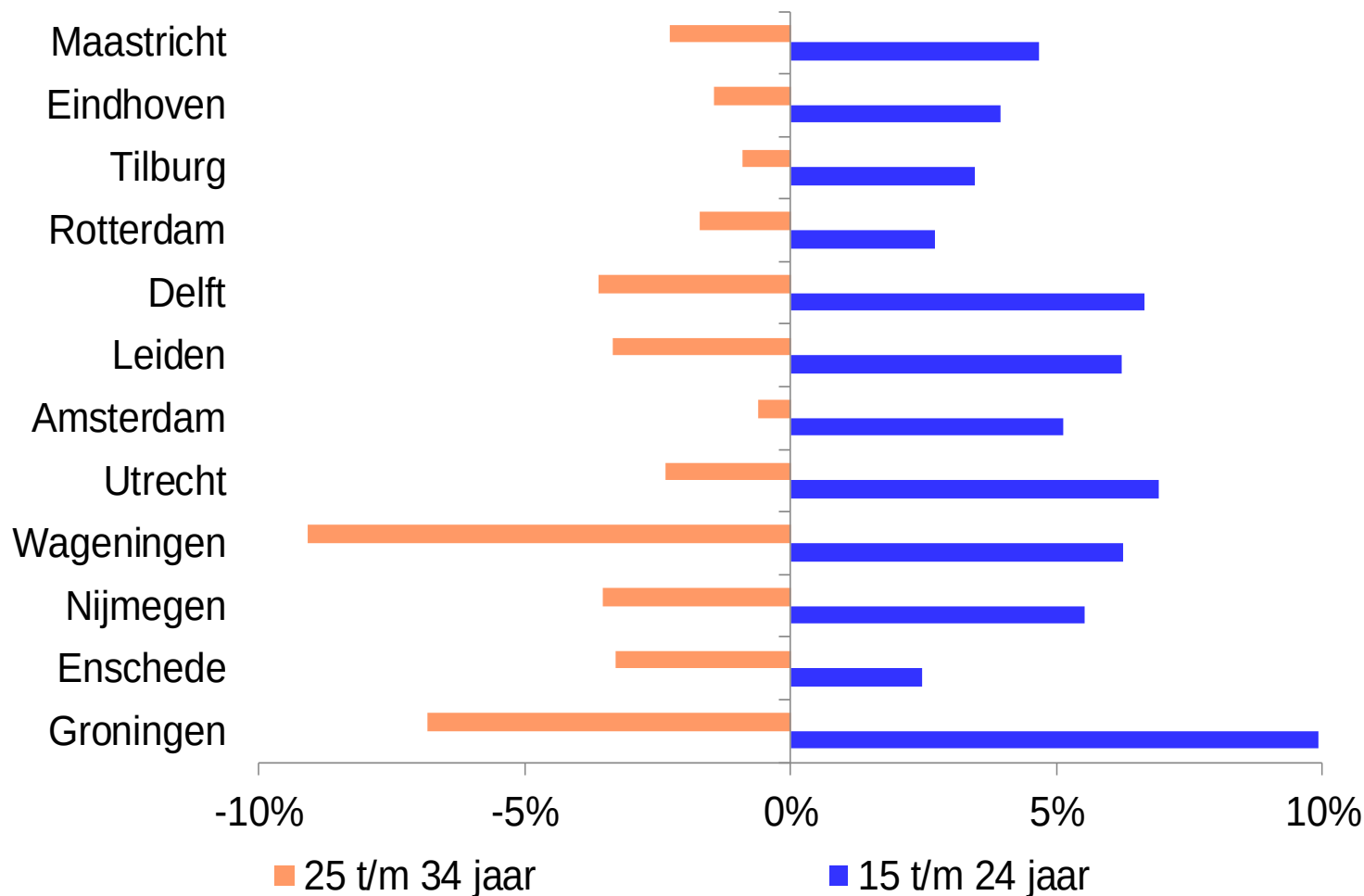

Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor? Braindrain

NieuwBeeld

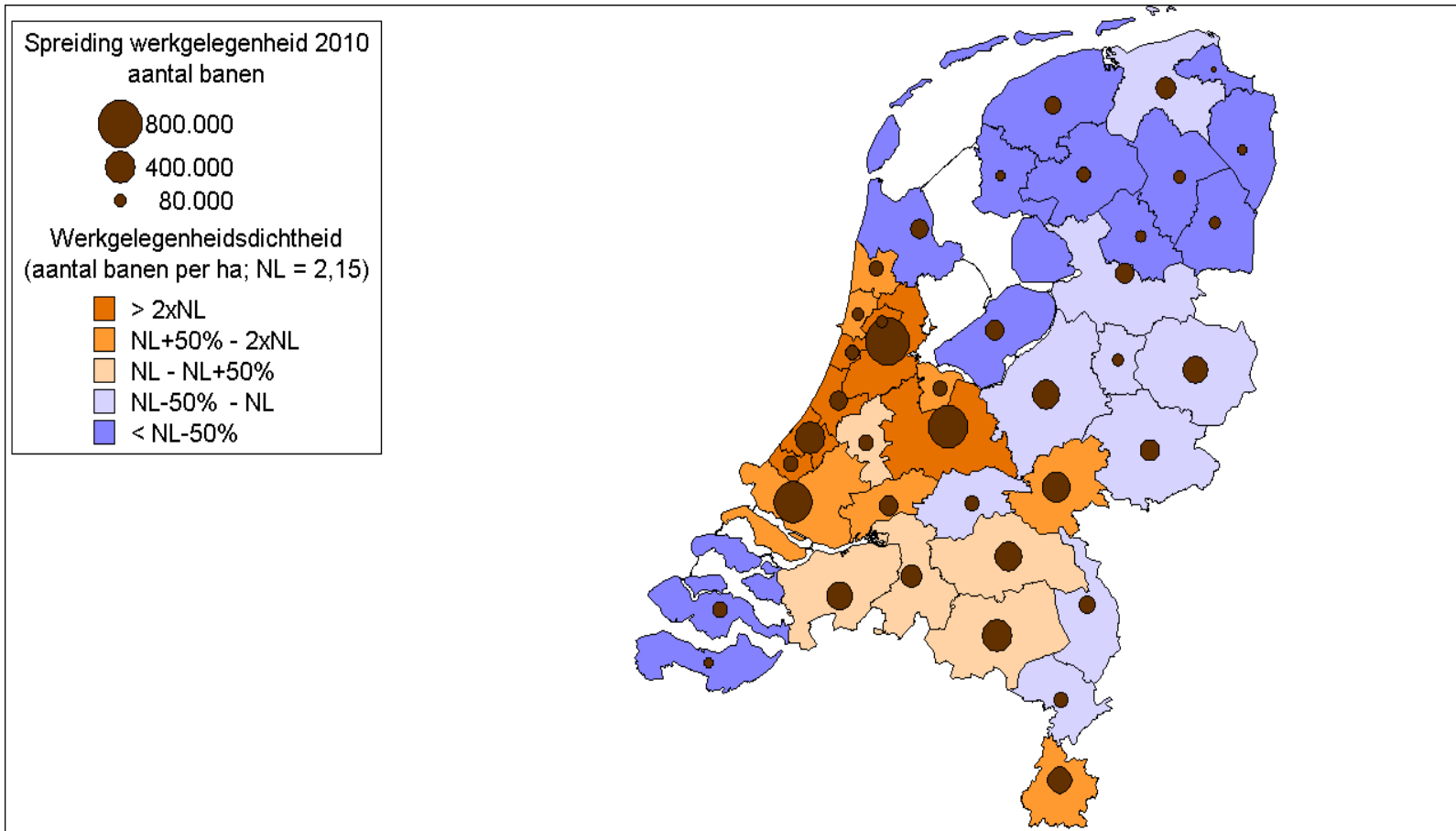
Saldo binnenlandse migratie in % bevolking 1990-2009

Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor?

Geringe omvang en a-centrisch

Hoe staan we ervoor?

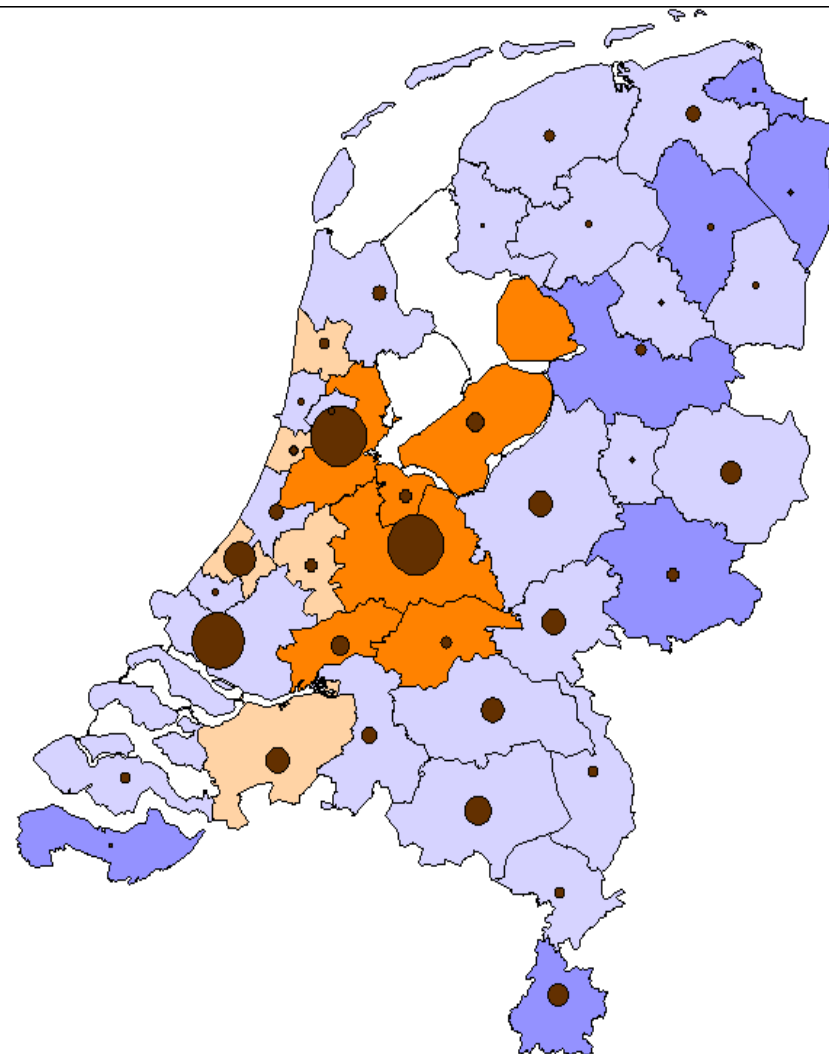
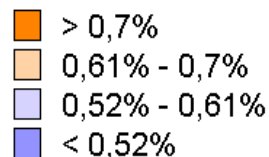
Broedplaats Noordvleugel

NieuwBeeld

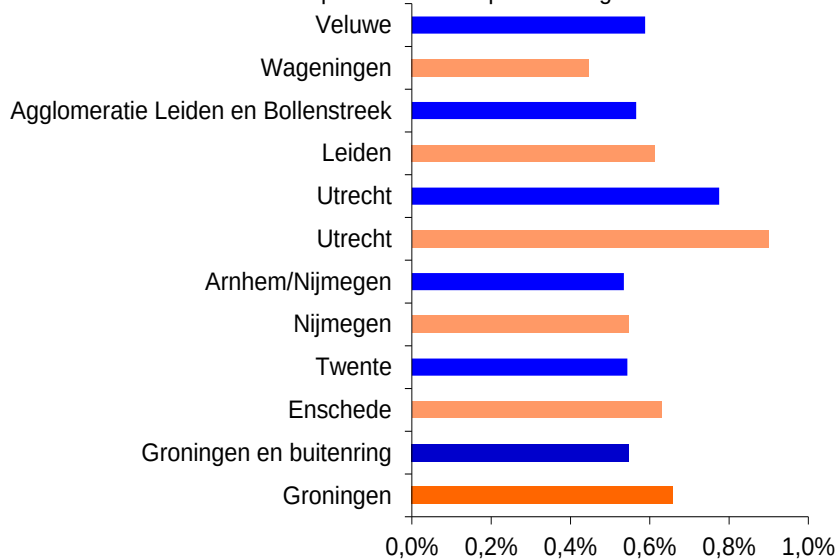
Startende ondernemingen 1996-2009
gemiddeld aantal per jaar (NL = 66.000)

t.o.v. omvang potentiële beroepsbevolking
(NL = 0,61%)

Aantal starters t.o.v. potentiële beroepsbevolking 1996-2009

Grensverleggend perspectief

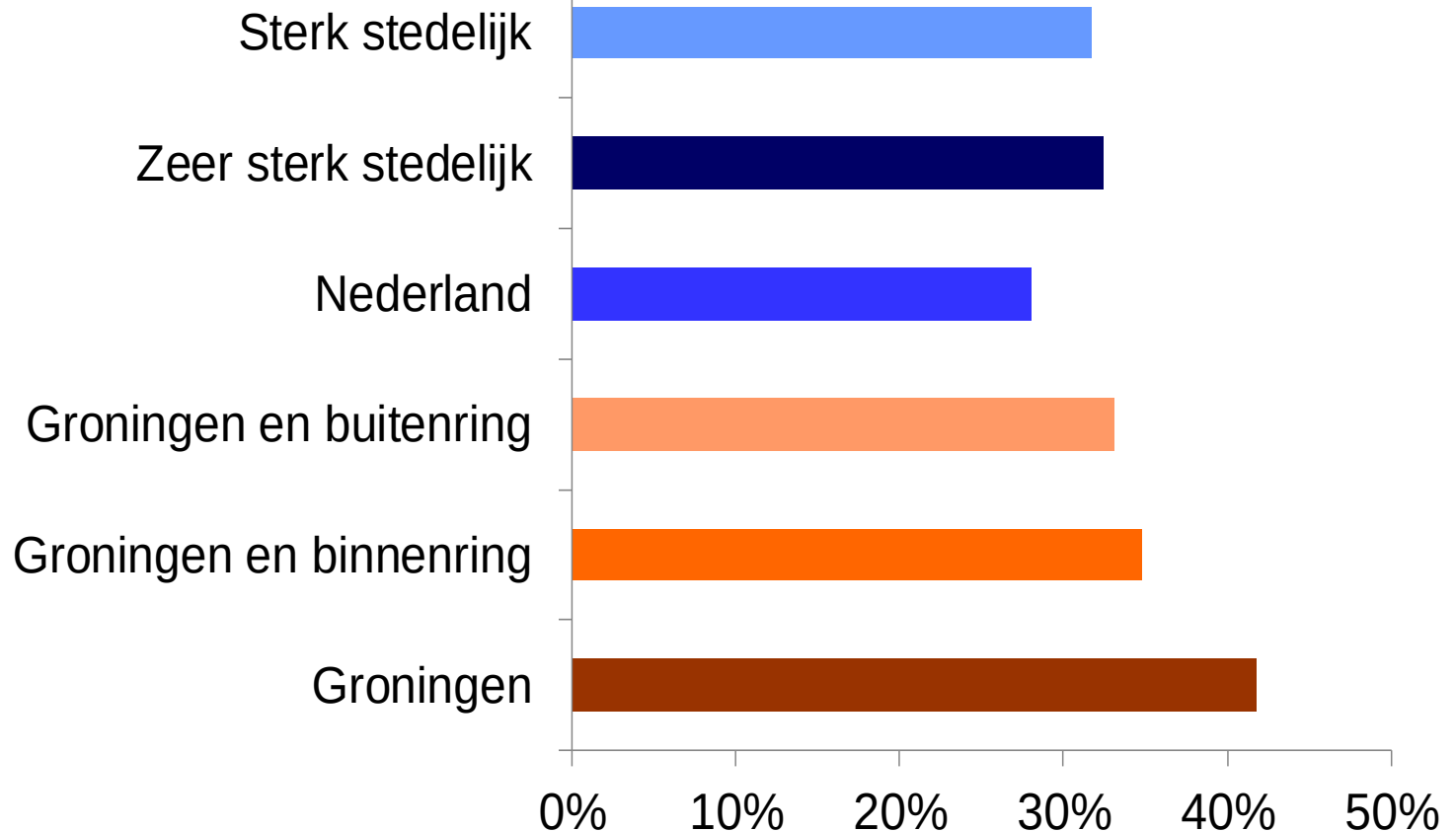
Hoe staan we ervoor?

Budgeteconomie

NieuwBeeld

Aandeel overheid, onderwijs en zorg in
werkgelegenheid 2011

Kennis & Economisch Onderzoek

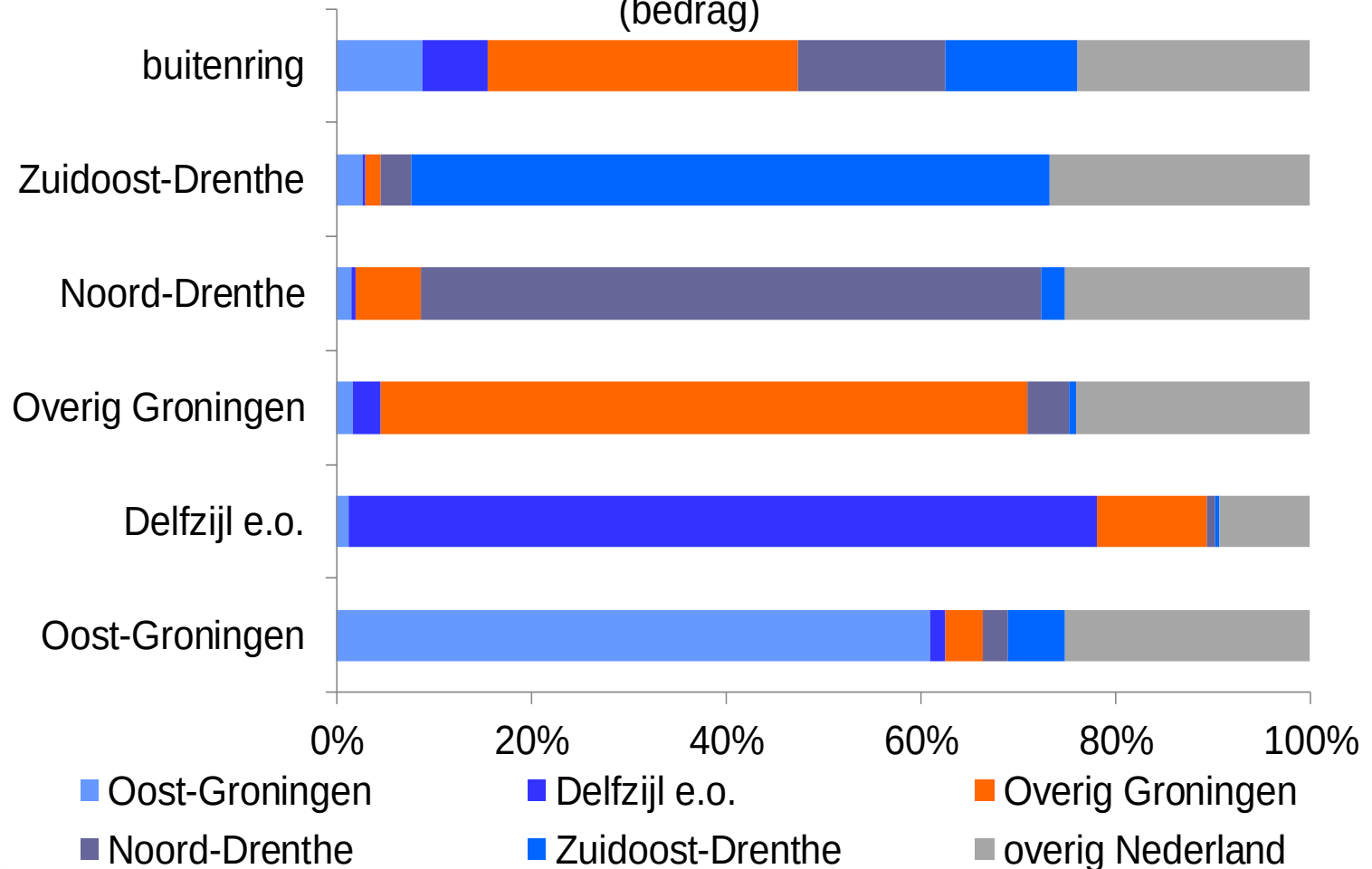
Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor?

Regionale oriëntatie

NieuwBeeld

Herkomst onderlinge betalingen aan bedrijfsleven 2011
(bedrag)

Kennis & Economisch Onderzoek

Grensverleggend perspectief

Hoe staan we ervoor?

- Er is een *mooie economische groei*, er is een surplus aan talent in de stad, het bedrijfsleven rendeert goed en de pieken (energie en zorg) zijn gebaseerd op reëel aanwezige economische dragers.
- Het talent vindt geen werk in de regio, de economie is nog onvoldoende stuwend (*budget economie*), de stad betreft circa 1% van de nationale economie op een eiland en de economie is regionaal georiënteerd. De noordvleugel is dé magneet in Nederland.

- Wat zijn de onderliggende mechanismen?
- Hoe kijk je aan tegen de werkelijkheid?

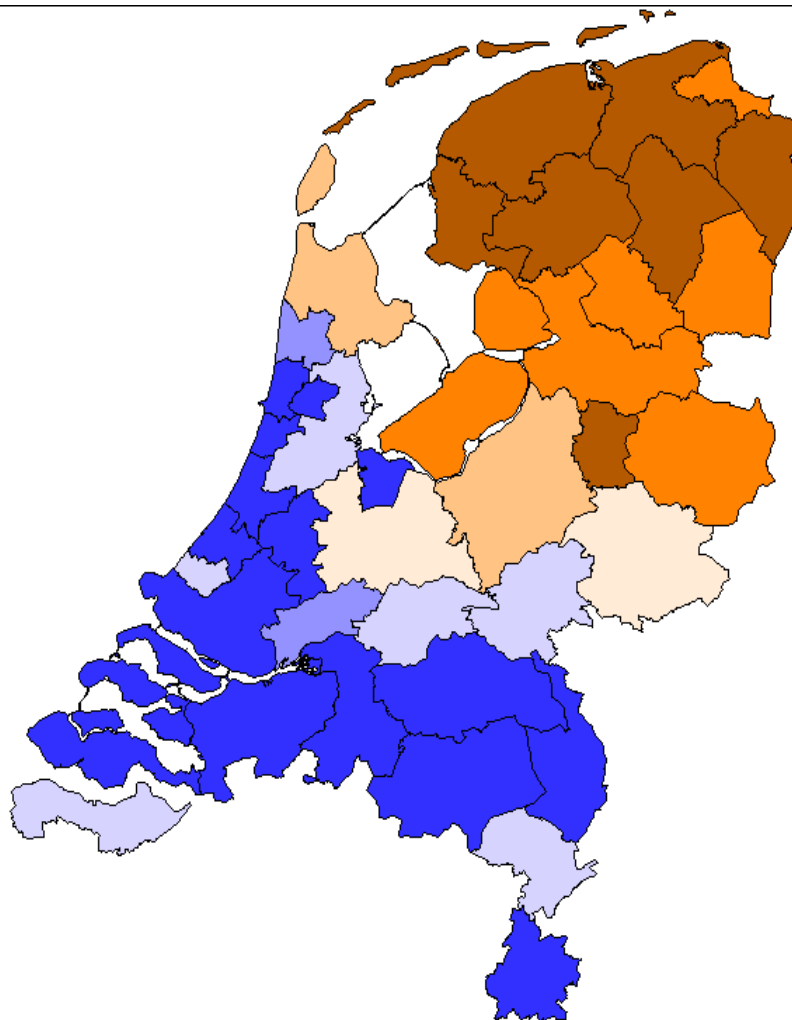

Inzicht De juiste schaal

NieuwBeeld

Oriëntatie betalingen bedrijfsleven op
Overig-Groningen 2009 (gemiddeld 1,9%)

- > NL+50%
- NL+20% - NL+50%
- NL+10% - NL+20%
- NL - NL+10%
- NL-10% - NL
- NL-20% - NL-10%
- < NL-20%

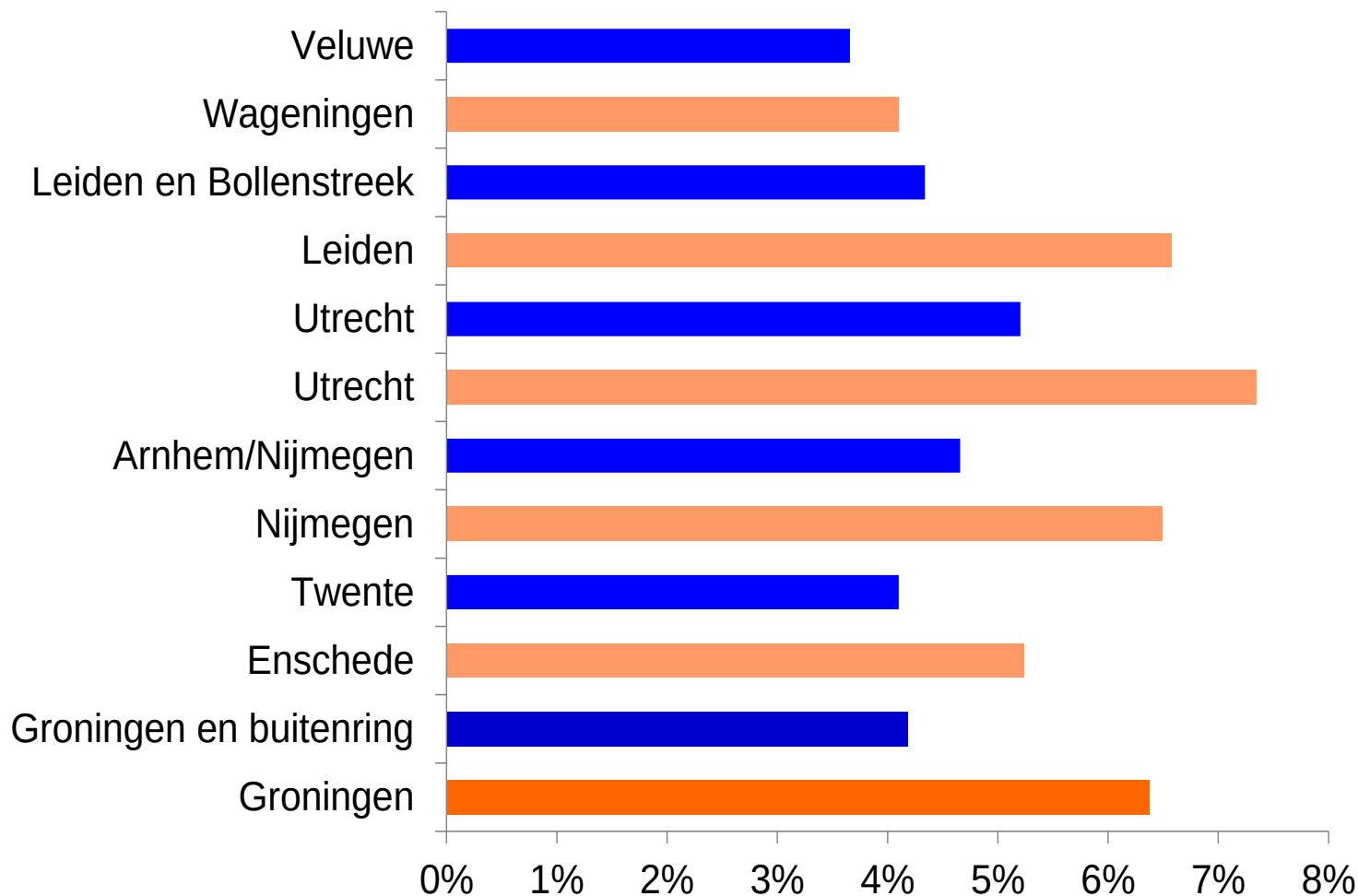
Grensverleggend perspectief

Inzicht Rendement pieken

NieuwBeeld

Startende industriële ondernemingen t.o.v. bestand 2011

Kennis & Economisch Onderzoek

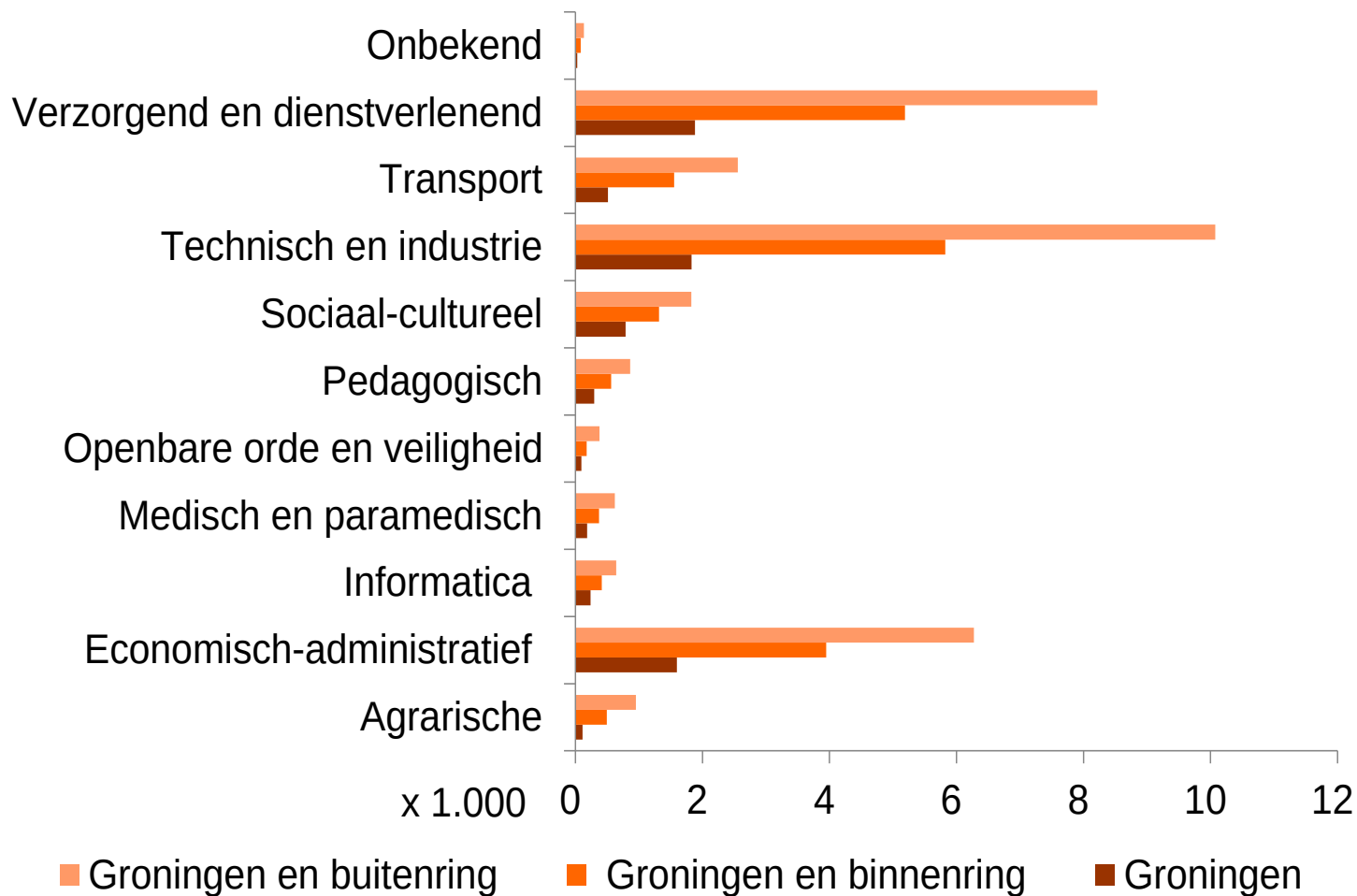
Grensverleggend perspectief

Inzicht Benutten talent

NieuwBeeld

Aantal niet-werkende werkzoekenden 2011

Kennis & Economisch Onderzoek

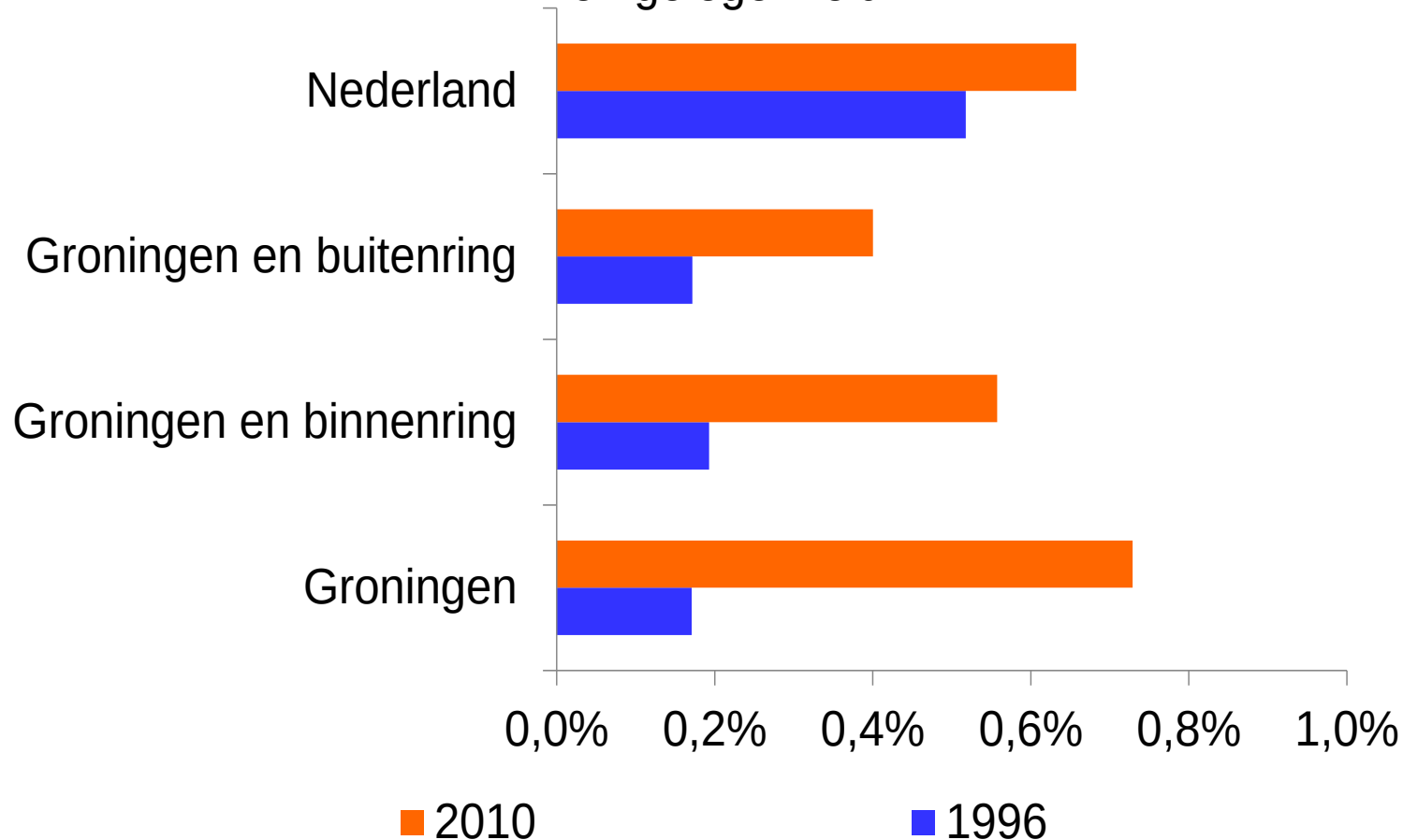
Grensverleggend perspectief

Inzicht De echte sterkte

NieuwBeeld

Kennis & Economisch Onderzoek

Aandeel speur- en ontwikkelingswerk in
werkgelegenheid

Grensverleggend perspectief

- Groningen moet over zijn grenzen heen: de grenzeloze stad. Niet uit altruïsme maar uit welbegrepen eigen belang.
- Er is een Akkoord van Groningen maar dat komt nog niet tot uitdrukking in focus (op investeringen).
- Wat zijn nu de echte, stuwende, sterktes in de economie van Noord-Nederland?
- Renderen de investeringen in de pieken wel in voldoende extra economische toegevoegde waarde?
- Benutten we talent voldoende voor kennisintensivering van industrie en diensten?

- Noordelijke economie als ecosysteem.
- Valorisatie van kennis en talent uit Groningen binnen noordelijke stedelijke agglomeratie.
- Commitment vier O's.
- Duitsland als Europa Meister.
-

- Clusteroriëntatie → Netwerkoriëntatie
- Samenhang tussen:
 - Creativiteit
 - Kennis
 - Ondernemerschap
 - Investeringsen
- Business to business arrangementen (financiering, begeleiding, groei)

Valorisatie binnen grotere agglomeratie

NieuwBeeld

- Groningen is een eiland van talent maar dat verdwijnt naar de magneet Randstad.
- Industrie en diensten vragen om kennisintensivering: verbindingen met kennisinstellingen zoals UT en WUR?
- Kan Groningen een ruimere agglomeratie bedienen (Leeuwarden – Eemsmonding – Emmen – Assen...): en hoe staat het dan met de governance en realisatiekracht?

Grensverleggend perspectief

- Omvangrijke subsidiepotten (transitiegelden) leiden tot schijn-samenwerking: 'arena-gedrag'.
- Kun je strategische keuzes van bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid écht richten.
- Een leidende investeringsagenda die is gebaseerd op businesscases.

Duitsland als partner

NieuwBeeld

- Nederland wint het EK (door de Groninger Robben) maar Duitsland blijft Europa Meister.
- Benutten we de kansen voldoende en wordt er echt geïnvesteerd in business tot business relaties.
- Wat is het blikveld: Oldenburg / Hamburg of gaan we voor de echte kampioenen?

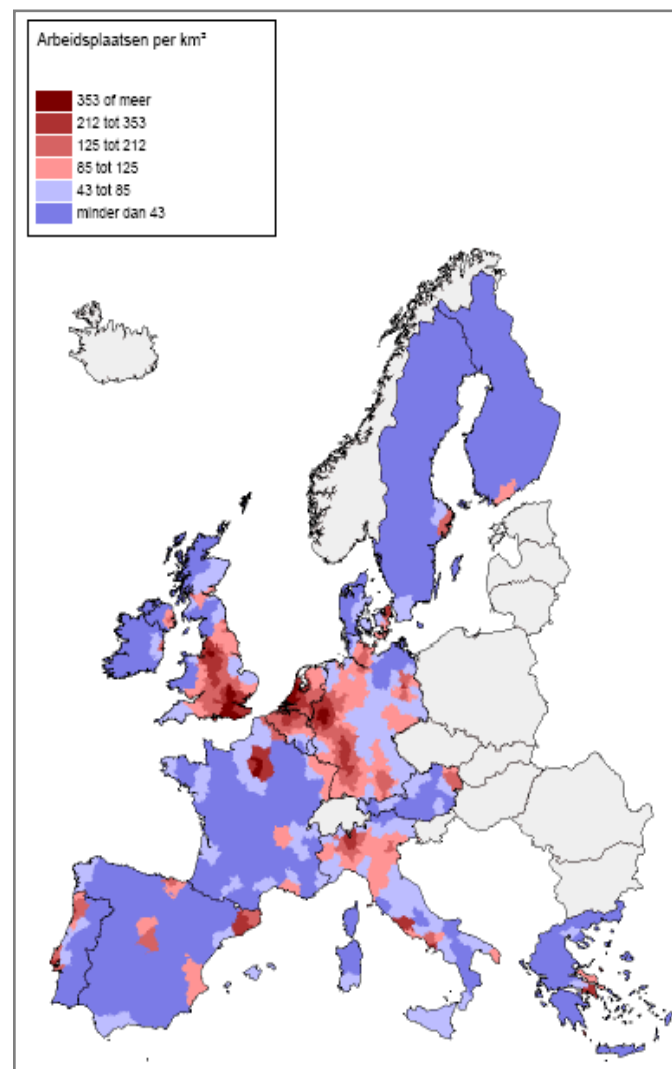
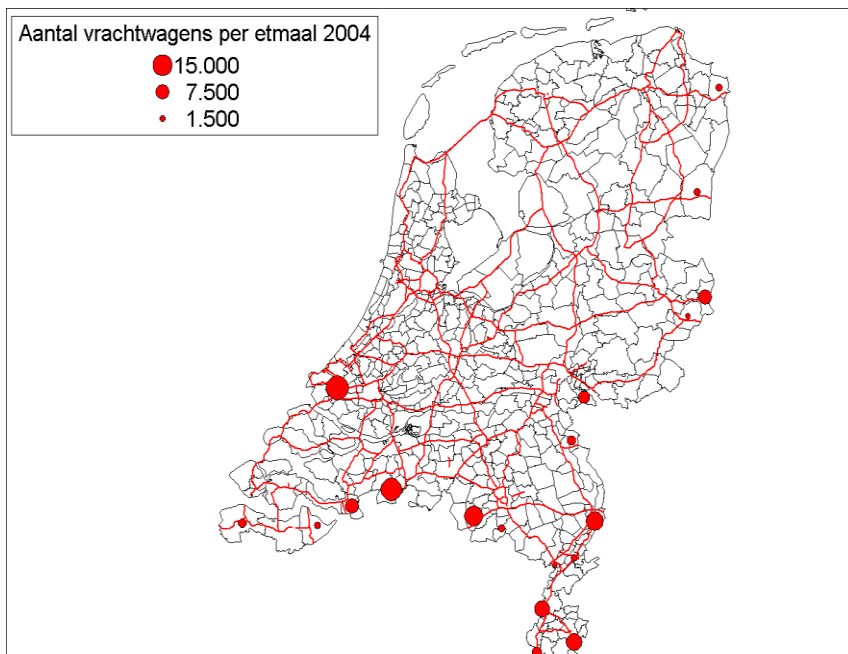

Grensverleggend perspectief

Uitzicht (oude kaarten, maar nog steeds geldig) Hamburg? Frankfurt!

NieuwBeeld

Kennis & Economisch Onderzoek

Grensverleggend perspectief

Economisch profiel Groningen

11 juni 2012

Frits Oevering

Kennis & Economisch Onderzoek

Economisch profiel Groningen

- Op verzoek van Nieuwbeeld heeft de afdeling Kennis en Economisch Onderzoek van Rabobank Nederland dit 'economisch profiel' van Groningen opgesteld. Deze economische visie op Groningen – waarin Groningen in economisch opzicht 'de maat genomen' – vormt de eerste stap in het programma 'Clusterversterkend Acquireren' van Nieuwbeeld.
- Nieuwbeeld wil het innovatiesysteem van ondernemers, onderzoek, onderwijs en overheid in een aantal regio's versterken door dat innovatiesysteem aan te sluiten op – mondiaal opererende – marktgeoriënteerde organisaties. In de visie van Nieuwbeeld werken ondernemers, onderzoek, onderwijs en overheid in verschillende Nederlandse regio's weliswaar samen aan innovatie, maar ontbeert ons land de wijze van procesvoering die nodig is om inventies tot innovaties te laten uitgroeien. Er is sprake van 'verkokering' in branches in plaats van samenwerking en van een sterke oriëntatie op sponsoring in plaats van oriëntatie op het op de markt brengen van producten. Nieuwbeeld wil in dit tekort voorzien door acquisitie, werving en vestiging van bedrijven die aansluiten op ontwikkelingen in Nederlandse innovatiesystemen.

Economisch profiel Groningen

Inhoud

- Groningen in de Nederlandse context
- Economische structuur en ontwikkeling
- Continuïteit en vernieuwing
- Clustervorming
- Arbeidsaanbod en –markt
- Hoger onderwijs
- Conclusies

Inhoud

Groningen in de Nederlandse context

Economisch profiel Groningen

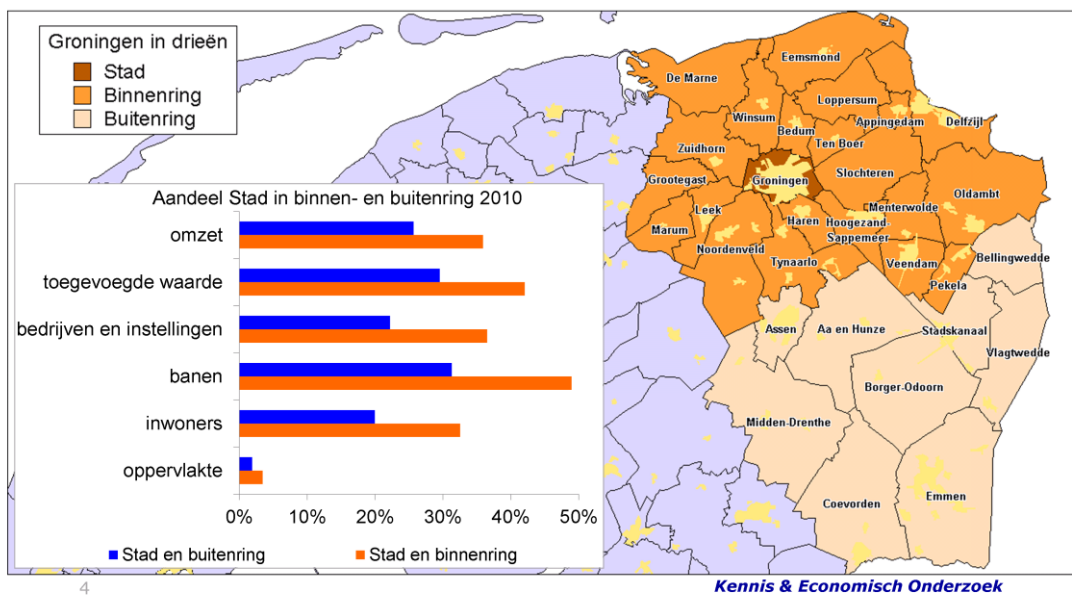
11 juni 2012

- Afbakening 'Groningen'
- Groningen in één oogopslag
- Regionale variatie in Nederland

Kennis & Economisch Onderzoek

Groningen in de Nederlandse context

Groningen in de Nederlandse context Van stad tot regio o.b.v. arbeidsmarkt

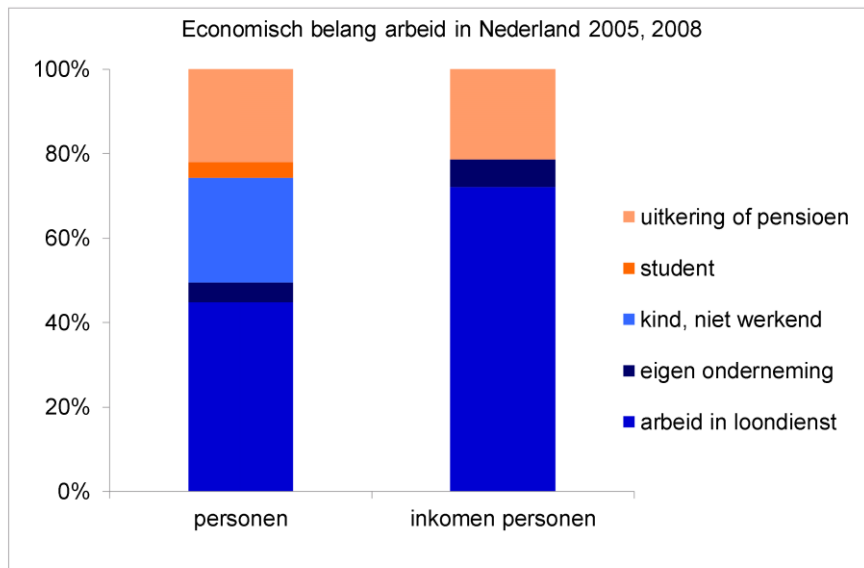
Van stad tot regio op basis van arbeidsmarkt

- Onze samenleving wordt ook wel een 'netwerksamenleving' genoemd, omdat het dagelijks leven van de Nederlander zich verspreid over tal van plaatsen afspeelt. Het dagelijks leven van de Nederlander 'buitenshuis' – werk, sociale contacten, boodschappen doen en deelname aan het verkeer – beperkt zich bepaald niet tot de gemeente waar hij woont. Meer dan de helft van de werkzame beroepsbevolking werkt in een andere gemeente dan de woongemeente. Meer dan veertig procent van de bestedingen aan mode en luxeartikelen of vrijetijdsbesteding komt terecht in winkels buiten de woongemeente en bijna veertig procent van de verhuizingen vindt plaats van of naar een andere gemeente. Zelfs voor dagelijkse artikelen maakt de 'koopkrachtafvloeiing' een kwart van de totale bestedingen uit. Het 'daily urban system' van de Nederlander is dus groter dan zijn woongemeente. Er is sprake van een 'netwerksamenleving'.
- Deze 'daily urban systems' concentreren zich rond centra van werkgelegenheid en voorzieningen – steden. De omvang van deze 'daily urban systems' kan worden bepaald aan de hand van de mate waarin de inwoners van het ommeland op deze centra zijn georiënteerd. Deze oriëntatie uit zich in verhuizingen, woon-werkverkeer en detailhandelsbestedingen. Zij kan per type voorziening variëren en neemt bovendien doorgaans af als de afstand tot de kern toeneemt.
- Stad Groningen is veruit het grootste werkgelegenheids- en verzorgingscentrum in Noord-Nederland. De verzorgingsgebieden van 'Stad' op het gebied van huisvesting, werkgelegenheid en winkelvoorzieningen ontlopen elkaar niet veel qua omvang.
- Als aan een verzorgingskern de eis wordt gesteld dat zij goed is voor minstens 0,75% van de verhuizingen, pendel en detailhandelsbestedingen in ons land, telt Noord-Nederland slechts twee 'daily urban systems': Groningen en Leeuwarden. De Fries-Groningse grens blijkt niet alleen een administratieve en culturele, maar ook een economische. Leeuwarden bedient praktisch geheel Friesland. Tot het arbeidsmarktgebied van Stad behoren de provincies Groningen en Drenthe, met uitzondering van Zuidwest-Drenthe, dat op Zwolle is georiënteerd. Dit gebied noemen we hier 'buitenring'. Negentig procent van het woon-

werkverkeer van en naar de gemeenten in dit gebied vindt binnen deze regio plaats.

- Als het criterium wordt verruimd tot 0,25% krijgen ook Assen, Drachten, Emmen en Hoogeveen een rol als werkgelegenheidscentrum. De arbeidsmarktgebieden van Groningen en Leeuwarden worden dan kleiner. Het arbeidsmarktgebied van Groningen omvat de Corop-regio's Overig-Groningen, Delfzijl en omgeving, Oost-Groningen met uitzondering van Bellingwedde, Stadskanaal en Vlagtwedde, en de gemeenten Aa en Hunze en Tynaarlo. Dit gebied noemen we hier 'binnenring'. Rond 85 procent van het woon-werkverkeer van en naar de gemeenten in dit gebied vindt binnen deze regio plaats.

Groningen in de Nederlandse context 'Wie niet werkt, . . .'

'Wie niet werkt, . . .'

- Omvang in economisch opzicht wordt doorgaans gemeten in financiële termen. Voor gebieden – nationale staten – gebeurt dat op basis van de waarde van de in dat gebied voortgebracht goederen en diensten, voor ondernemingen op basis van omzet, toegevoegde waarde of 'beurswaarde' en voor particuliere huishoudens op basis van huishoudinkomen of vermogen.
- Op het niveau van onderdelen van nationale staten – in Nederland provincies en gemeenten – zijn financiële gegevens vaak niet beschikbaar. Daarom wordt regionaal-economische ontwikkeling doorgaans gemeten aan de hand van de werkgelegenheidsontwikkeling. Naast deze administratieve reden is er echter ook een inhoudelijke reden om voor het meten van economische ontwikkeling uit te gaan van werkgelegenheid.
- Werkgelegenheid betreft immers de inzet van arbeid en de 'productiefactor' arbeid verschilt op twee cruciale aspecten van de productiefactoren grondstoffen en kapitaal. In de eerste plaats is arbeid de meest verspreide, meest 'democratische' productiefactor. Terwijl het eigendom van kapitaal en grondstoffen sterk is geconcentreerd, is bijna de helft van de Nederlandse bevolking actief op de arbeidsmarkt. Samen met de van deze groep voor hun dagelijks brood afhankelijke kinderen en jongeren maakt deze groep zelfs driekwart van de bevolking uit. Het overige kwart van de bevolking verwerft inkomen uit een uitkering – pensioen, bijstand, etc – of uit vermogen – 'rentenieren'. Dat heeft als gevolg, dat voor ongeveer driekwart van de Nederlandse bevolking de beschikbaarheid van werkgelegenheid een cruciale factor is voor de keuze van hun woonplaats of die van hun ouders. Werkgelegenheid stuurt dus in zeer grote mate de maatschappelijke ontwikkeling.
- De mens is echter meer dan een 'productiefactor, niet alleen vanuit een ethisch perspectief, maar ook in economisch opzicht. Veel meer dan alleen 'actief op de arbeidsmarkt' zijn mensen de basis van de samenleving. Mensen 'consumeren' allerlei goederen en diensten en zorgen daardoor voor maatschappelijke activiteit in tal van opzichten. Arbeid is direct en – in mindere of meerdere mate – evenredig gekoppeld aan

de vraag naar goederen en diensten – consumenten. De vraag naar goederen en diensten neemt daardoor min of meer evenredig toe met de omvang van het arbeidsaanbod. Bij concentraties van grondstoffen en kapitaal is dat veel minder het geval. Daardoor bepaalt de locatie van werkgelegenheid niet alleen waar 'arbeidskrachten' zich vestigen, maar is zij richtinggevend voor de gehele samenleving.

- Daarbij is overigens niet alleen de omvang van de werkgelegenheid van belang, maar ook de welvaart die door die arbeid gecreëerd wordt. Werkgelegenheid met weinig toegevoegde waarde levert noch de persoon die dat werk verricht, noch de samenleving wat op. Naast het aantal banen is daarom de 'arbeidsproductiviteit' een cruciale indicator voor de economie in een gebied.

Groningen in de Nederlandse context In één oogopslag

Groningen in de Nederlandse context (2010)

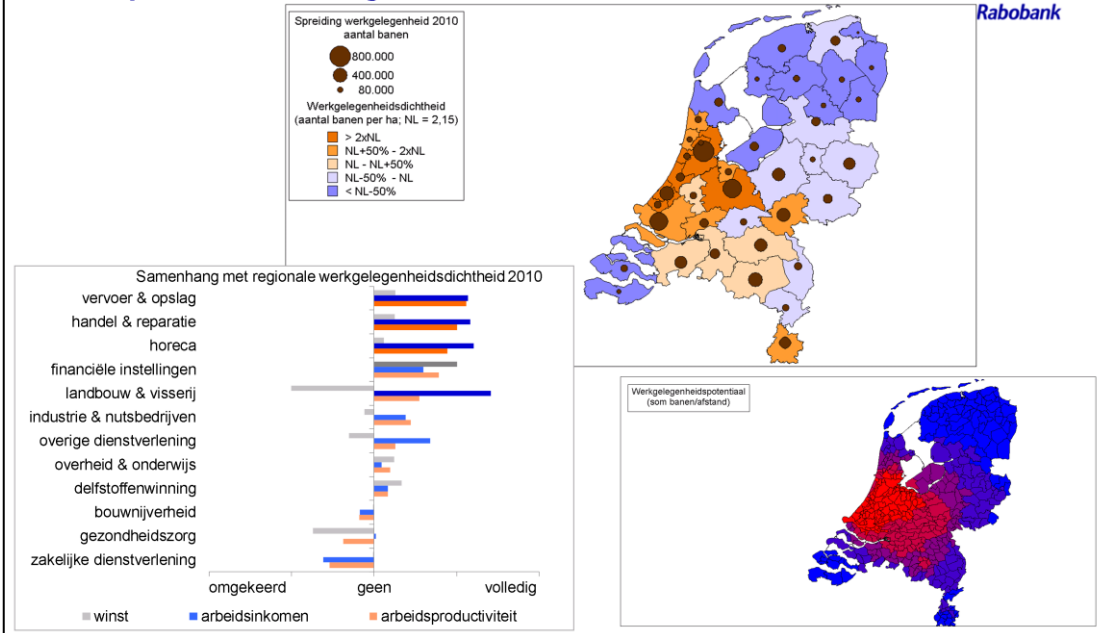
	oppervlakte ha in % NL		inwoners x 1 in % NL		banen x 1 in % NL	
Groningen	8.367	0%	187.298	1%	131.741	2%
Stad en binnenring	242.927	7%	575.702	3%	269.187	3%
Stad en buitenring	438.837	12%	937.548	6%	420.874	5%
Nederland	3.735.480	100%	16.574.989	100%	8.028.249	100%

	bedrijven en instellingen x 1 in % NL		toegevoegde waarde € mld in % NL		omzet € mld in % NL	
Groningen	13.860	1%	8.725.976	1%	20,0	1%
Stad en binnenring	37.957	3%	20.751.168	4%	55,7	3%
Stad en buitenring	62.401	5%	29.545.125	5%	77,8	5%
Nederland	1.175.501	100%	585.950.173	100%	1.658	100%

In één oogopslag

- 'Stad' is het maatschappelijke en economische centrum van Noord-Nederland. Groningen domineert de woningmarkt, de arbeidsmarkt en het aanbod van voorzieningen in een groot deel van de provincies Groningen en Drenthe. Het 'daily urban system' van Groningen met buitenring beslaat een achtste deel van de oppervlakte van ons land en is daarmee het grootste verzorgingsgebied van Nederland.
- Groningen maakt echter maar een klein deel van de Nederlandse samenleving en economie uit. Het aandeel van Stad en buitenring in het aantal inwoners, het nationaal product, het bedrijfsleven en de werkgelegenheid in ons land, is slechts vijf procent.

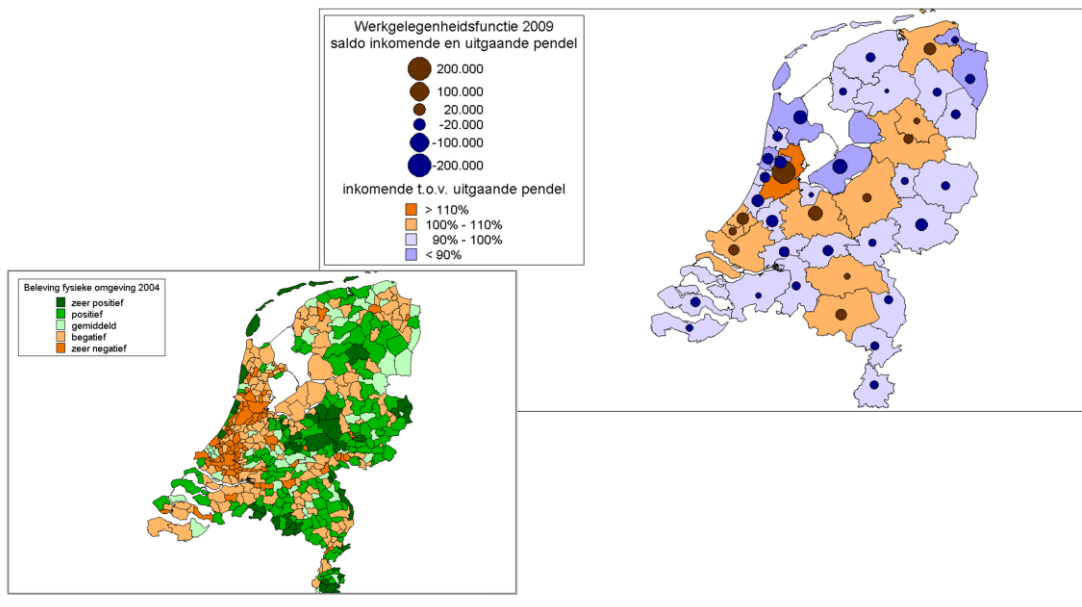
Groningen in de Nederlandse context Op een kluitje in de Randstad . . .

Op een kluitje in de Randstad . . .

- De geringe omvang van Groningen in economisch opzicht hangt samen met de ligging in ons land. De Nederlandse werkgelegenheid en bevolking zijn – van oudsher – sterk geconcentreerd in de Randstad. Hier is het aantal banen per hectare meer dan tweemaal zo groot als gemiddeld in ons land. In het noorden, het oosten en Zeeland is de concentratie slechts half zo sterk als landelijk. Er is hier dus veel minder werkgelegenheid beschikbaar dan in het westen van het land.
- De concentratie in de Randstad is voor een deel het gevolg van de historische ontwikkeling, voor een deel van de concentratie van de bevolking aldaar en voor een deel van het aantrekkelijke vestigingsklimaat dat de concentratie van activiteiten en inwoners voor ondernemingen biedt. In een aantal voor ons land zeer belangrijke sectoren – logistiek, handel, horeca, financiële dienstverlening en landbouw – leidt agglomeratie van activiteiten tot bedrijfseconomisch voordeel. In deze sectoren is de arbeidsproductiviteit (toegevoegde waarde / arbeid) in grootstedelijke gebieden hoger dan in dunbevolkte gebieden en hetzelfde geldt voor de lonen. Ook voor werknemers is dat grootstedelijke gebied dus aantrekkelijk.
- Een hoge toegevoegde waarde staat echter niet garant voor een hoge winst. De kosten voor arbeid, financiering en ondernemersloon kunnen zo hoog oplopen, dat er geen winst resteert. De bedrijfswinst is zo gezien sterk afhankelijk van de – volatiele – omzet en daardoor zelf ook zeer volatiel. In 2010 deed zich alleen in de financiële dienstverlening een positief verband voor tussen arbeidsproductiviteit, loon en winst.
- In enkele sectoren – zakelijke dienstverlening, zorg en bouwnijverheid – is juist sprake van een klein, omgekeerd verband tussen dichtheid en arbeidsproductiviteit en arbeidsinkomen. In deze sectoren lijken ondernemingen baat te hebben bij een monopoliepositie. Hoe minder aanbieders, des te hoger de productiviteit.

Groningen in de Nederlandse context ... maar je hoeft er niet te wonen

... maar je hoeft er niet te wonen

- De spreiding van werkgelegenheid en inwoners over het land hangt sterk samen, maar deze samenhang is niet volledig. Dankzij de opkomst en verspreiding van de auto, raken werkplaats en woonplaats steeds meer van elkaar los. Het aantal forensen neemt nog altijd toe, evenals de gemiddelde pendelafstand. Mits werkgelegenheid binnen aanvaardbare reistijd bereikbaar is, kan de moderne Nederlander wonen waar hij wil.
- Een groot deel van de bevolking heeft de voorkeur voor een grondgebonden woning in een groene, suburbane omgeving. De waardering voor hoog-Nederland is groter dan voor de klei en veengebieden in het noorden en westen. De gemiddelde Nederlander volgt daarmee de woonvoorkeur van 'de elite', die al ruim een eeuw geleden de stad als woonplaats verruilde voor lommerrijke, 'op zand gelegen' voorsteden.
- Door dit – gedeeltelijk – uiteen lopen van de vestigingsplaatsvoorkeuren van bedrijven en bevolking, zijn regio's zich gaan specialiseren op 'werken' of op 'wonen'. Een beperkt aantal stedelijke regio's heeft een werkfunctie, maar het gros van de regio's heeft een woonfunctie. Stad is één van de regio's met een werkfunctie.

Economische ontwikkeling en structuur

Economisch profiel Groningen

11 juni 2012

- Economische vitaliteit
- Werkgelegenheidsontwikkeling
- Structuur of vestigingsklimaat?
- Werkgelegenheidsprognose

Kennis & Economisch Onderzoek

Economische structuur en ontwikkeling

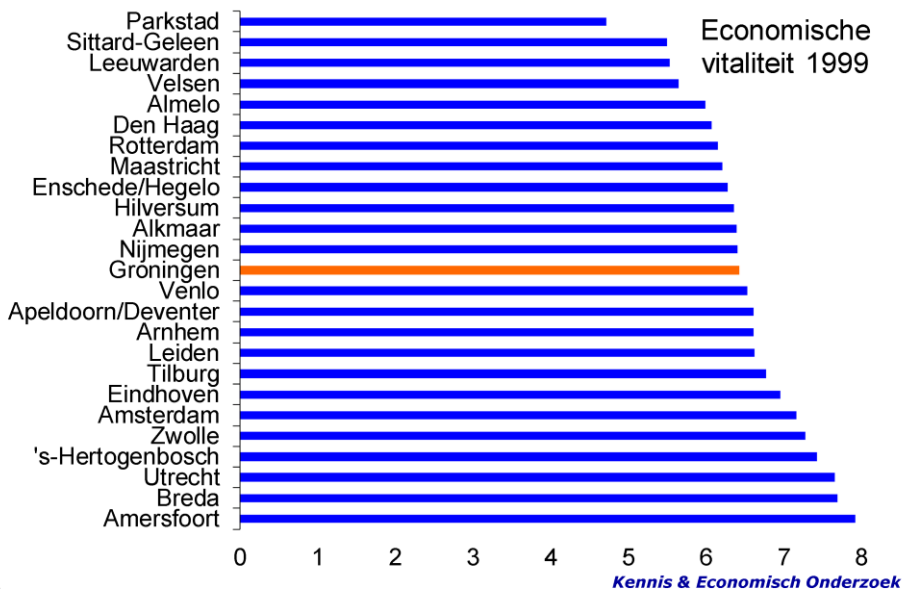
- Bedrijven en instellingen zorgen er voor dat de producten en diensten – aanbod – beschikbaar zijn waarmee consumenten in hun behoeften – vraag – voorzien. Ondernemingen brengen welvaart tot stand. In ons land zijn bedrijven en consumenten, binnen de grenzen die onze samenleving stelt, vrij in hun doen en laten. Producenten kunnen zelf bepalen wat zij aanbieden, consumenten zijn vrij om uit dat aanbod te kiezen. Daarom moeten bedrijven onderling concurreren om de gunst van de consument. Bedrijven streven er daarom naar goede producten aan te bieden tegen een prijs, die enerzijds de productiekosten dekt en die anderzijds vergelijkbaar of lager – concurrerend – is dan de prijs die andere aanbieders rekenen. Bedrijven streven voor de korte termijn bovendien naar winst. Deze stelt hen in staat om te investeren in de vernieuwing – van producten en productieprocessen – die nodig is om hun lange termijn doel – continuïteit in de creatie van welvaart – veilig te stellen.
- De ene onderneming slaagt er beter in deze doelen te behalen dan de andere. Verschil in 'kwaliteit van het ondernemerschap' is daarvoor de voornaamste reden. Ondernemerschap is daarom de belangrijkste pijler onder economische vitaliteit. Verschillen in 'kwaliteit van het ondernemerschap' tussen individuele ondernemingen zijn ook een belangrijke factor achter economische verschillen tussen gebieden.
- Daarnaast speelt ook de aard van de activiteiten van de onderneming een rol. Net als de individuele mens maken goederen en diensten een levenscyclus door. Een nieuw product is vaak zeer gewild en voor de producent zeer winstgevend. Dit maakt een product ook voor andere producenten aantrekkelijk. Er ontstaat concurrentie die de winstgevendheid van het product ondermijnt. Bovendien kan de consument zijn belangstelling voor het product verliezen. Als gevolg daarvan kan het product van de markt verdwijnen. Bovendien verschillen goederen en diensten sterk in de minimaal benodigde productieomvang en investering. Producten en de economische activiteiten die deze tot stand brengen, zoals landbouw, industrie en handel, verschillen daarom sterk in de mogelijkheden die zij ondernemingen bieden voor omzet, winst en groei enerzijds, en om tot de markt toe te treden anderzijds. De economische structuur vormt dan ook de tweede pijler onder

economische vitaliteit en een belangrijke factor achter regionale variatie daarin.

- In de derde plaats is de maatschappelijke en ruimtelijke 'omgeving' van een onderneming – het vestigingsklimaat – van invloed op het functioneren van die onderneming en daarmee op de economische vitaliteit in een gebied. Een onderneming maakt zelf weliswaar ook deel uit van het vestigingsklimaat, maar kan – vanuit het perspectief van de onderneming bezien – externe factoren, zoals ligging, omvang van de afzetmarkt, het fiscaal regime en mogelijkheden voor huisvesting, nauwelijks beïnvloeden.

Economische ontwikkeling en structuur

Matige uitgangspositie

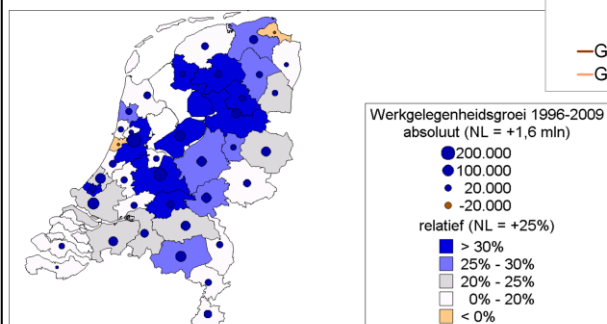
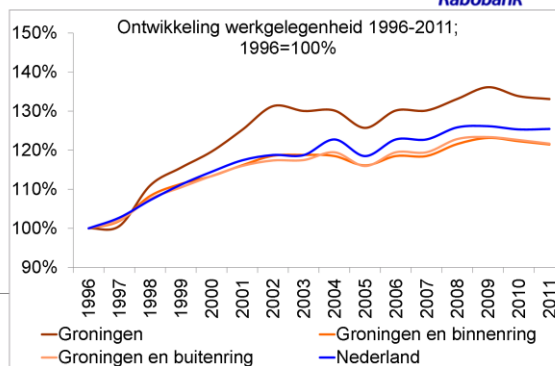
Matige uitgangspositie

- Door verschillen in economische structuur, vestigingsklimaat een ondernemerschap verschillen regio's in – economisch potentieel –, of te wel in mogelijkheden om welvaart tot stand te brengen. Eind jaren negentig bepaalde TNO Inro voor de 25 grootste stedelijke regio's de 'economische vitaliteit' op basis van de werkgelegenheidsontwikkeling in de jaren daarvoor, de economische structuur en het vestigingsklimaat. De meest vitale regio's waren te vinden in de Noordvleugel en in de oostelijke flank van de Randstad. Regio's in de Zuidvleugel van de Randstad, het noorden en het oosten werden als aanmerkelijk minder vitaal beoordeeld
- De lijst van stedelijke regio's naar vitaliteit werd aangevoerd door Amersfoort, Utrecht en 's-Hertogenbosch. Het noorden was met twee regio's in de lijst vertegenwoordigd: Groningen en Leeuwarden. De stedelijke regio Groningen – die grofweg bestond uit Stad Groningen en binnenring – behoorde in deze ranglijst tot de middenmoot, Leeuwarden tot de achterhoede.

Economische ontwikkeling en structuur Groeikampioen Groningen

Ontwikkeling werkgelegenheid		
	1996-2009	2009-2011
Groningen	35.567	-2.983
Groningen en binnenring	50.929	-3.681
Groningen en buitenring	80.217	-5.803
Nederland	1.676.371	-45.304

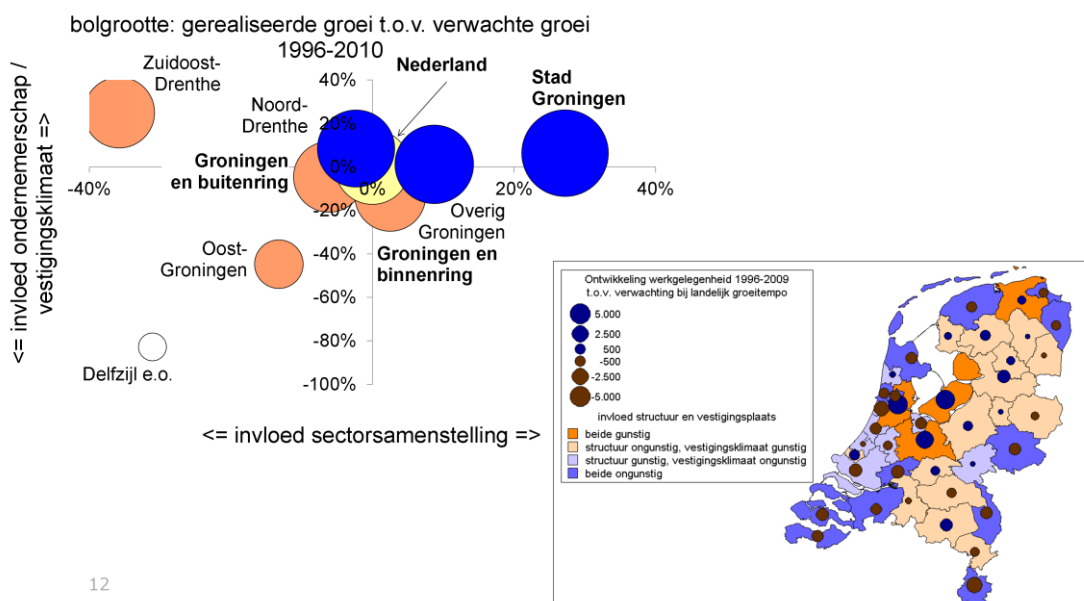
Kennis & Economisch Onderzoek

Groeikampioen Groningen

- De vitaliteit in het midden van de jaren negentig bleek een aardige voorspeller voor de werkgelegenheidsgroei sindsdien. In de periode 1996-2009 deed de sterkste banengroei zich voor in de Noordvleugel en op de oostelijke flank van de Randstad.
- Groningen maakt – nog juist – deel uit van die flank. De werkgelegenheid nam in de periode 1996-2009 in Stad Groningen toe met ruim 35.500 banen (+36%), in Groningen en binnenring met bijna 51.000 banen (+23%) en in Groningen en buitenring met ruim 80.000 banen (+23%).
- Stad en ommeland vertoonden dus een behoorlijk verschil in groeitempo. Bovendien deden zich ook binnen dit ommeland grote verschillen voor. Noord-Drenthe (+26%) en Zuidoost-Drenthe (+25%) waren (veel) dynamischer dan Oost-Groningen en Delfzijl (-4%). Verder was 'Stad' in Noord-Nederland dan wel een groeikampioen, maar in de Noordvleugel zou zij met haar groeitempo niet zijn opgefallen (zie kaart).
- Als gevolg van de economische crisis die in 2007 ontstond, sloeg in 2009 de werkgelegenheidsgroei om in daling van het aantal banen. Landelijk zijn in de werkgelegenheid in de periode 2009-2011 met ruim 45 duizend banen afgenomen (-0,6%). Ook in Groningen was sprake van een omslag in 2009. Sindsdien is het aantal banen in Stad afgenomen met 2,2 procent, in de binnen- en buitenring met 1,4 procent.
- De ontwikkeling van drie nieuwe energiecentrales in de Eemshaven, die in de afgelopen jaren haar beslag heeft gekregen, blijkt niet uit de werkgelegenheid die in de gemeente Eemshaven wordt geregistreerd. Het aantal banen in Eemshaven ligt al sinds 1996 op min of meer hetzelfde niveau – rond vijf duizend. In de periode 1996-2009 was de werkgelegenheidsgroei in deze gemeente per saldo 4,5 procent, sinds 2009 was de afname per saldo 0,5 procent. De investeringen in de Eemshaven komen blijkbaar niet ten goede aan de werkgelegenheid in de gemeente Eemshaven zelf, maar leiden vooral tot werkgelegenheid voor arbeidskrachten die elders – binnen of buiten ons land – staan geregistreerd en die eventueel tijdelijk in Groningen verblijven. Het kapitaalintensieve

karakter van de ontwikkelingen in de Eemshaven duidt evenmin op een sterke werkgelegenheidsgroei in de 'exploitatiefase' van de centrales. In geheel Nederland bedroeg het aantal banen in de energiesector ruim 32 duizend, in Groningen en binnenring ruim 2.300.

Economische ontwikkeling en structuur Structuur of vestigingsklimaat?

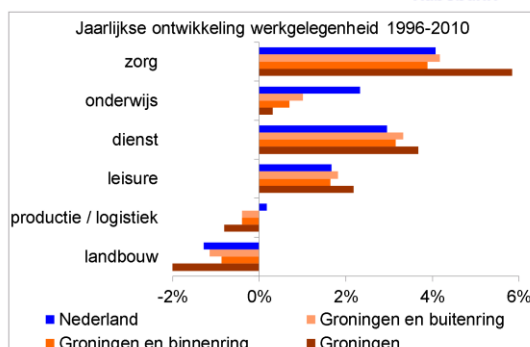
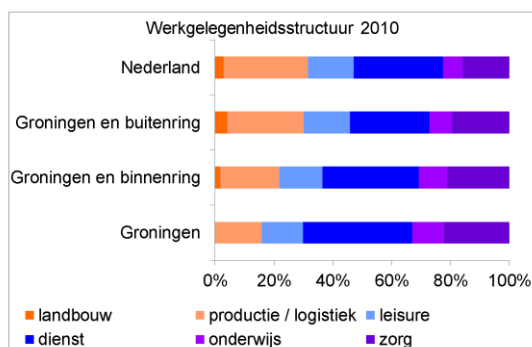
Structuur of vestigingsklimaat?

- Toe- of afname van de werkgelegenheid is in de eerste plaats het resultaat van het presteren van individuele ondernemingen. Daarnaast worden de economische structuur en het vestigingsklimaat van belang geacht. De invloed van de sectorstructuur en de combinatie van ondernemerschap en vestigingsklimaat kan worden onderscheiden met behulp van een zogenaamde shiftshare-analyse.
- Een shift-shareanalyse zet de economische groei in een gebied af tegen de landelijke groei en legt het verschil uiteen in een sectorale en een locatiefactor. De sectorale factor verbeeldt de economische structuur, de aard van de regionale economie die ten grondslag ligt aan de ontwikkeling. Deze is in een gebied bijvoorbeeld zwak als sectoren die landelijk slecht presteren er sterk aanwezig zijn. De locatiefactor geeft het verschil weer tussen de groei van sectoren in een gebied en de landelijke groei van die sectoren. Als sectoren in een regio sterker groeien dan landelijk, duidt dit op een gunstige ligging of op een gunstig ondernemingsklimaat in die regio, bijvoorbeeld qua bereikbaarheid, aanbod van arbeid en kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening. Ook kan een rol spelen dat de ondernemingen in die regio beter zijn toegerust op de uitdagingen die de concurrentie hun stelt. Hoe dan ook, de regio groeit sterker dan op grond van de sectorstructuur mocht worden verwacht.
- In de figuur zijn de kleur, de omvang en de plaatsing van de bollen waarmee de gebieden worden aangeduid van belang. De groeiverwachting – de landelijke groei – wordt weergegeven door de omvang van de gele 'bol' in het midden van de figuur. De kleur van de andere bollen geeft aan of de ontwikkeling in de betreffende stad gunstiger (blauw) of ongunstiger (rood) dan verwacht, of zelfs negatief (blanco). De omvang van de bollen geeft de mate aan waarin het groeitempo afweek van deze verwachting: het landelijk gemiddelde. De plaatsing van de bollen ten opzichte van het assenkruis onderscheidt de invloed van sectorale ontwikkeling (x-as) en de invloed van bedrijfsinterne en regionale omstandigheden (y-as).
- Stad Groningen groeide vooral dankzij een gunstige sectorstructuur sterker dan landelijk,

maar de binnen- en buitenring bleven juist achter bij de verwachting. Zowel de sectorstructuur als vestigingsklimaat en ondernemerschap waren daaraan debet. Het verschil in ontwikkeling tussen Stad en Noord-Drenthe enerzijds en Overig-Groningen, Delfzijl en Zuidoost-Drenthe anderzijds komt ook in de omvang, kleur en plaatsing van de bollen tot uiting. Delfzijl en Oost-Groningen koppelen een matige structuur aan ongunstige omstandigheden. In Zuidoost-Drenthe kampt ook met een ongunstige structuur, maar de omstandigheden zijn er beter.

- De Drentse regio's en Stad maken deel uit van de lange oostflank van de Randstad, waar de economische structuur weliswaar minder gunstig is voor banengroei, maar waar desondanks toch een forse groei optreedt.

Economische ontwikkeling en structuur Structuur en groei

Ontwikkeling werkgelegenheid onderwijs Stad

	1996	2011	groei	groei%
primair	1.333	1.662	329	25%
voortgezet	3.901	3.897	-4	0%
tertiair	7.472	7.423	-49	-1%
overig	762	1.045	283	37%
dienstverlening	67	6	-61	-91%
totaal	13.535	14.033	498	4%

13

Kenniss & Economisch Onderzoek

Structuur en groei

- De sectorstructuur in Stad was gunstig door het grote aandeel van sectoren in de werkgelegenheid die de afgelopen jaren in Nederland een sterke groei vertoonden. In het welvarende en qua bevolking nog altijd groeiende Nederland hadden 'verzorgende' activiteiten – leisure, dienstverlening, onderwijs en zorg – de wind flink in de zeilen. In Stad namen deze activiteiten rond tachtig procent van de werkgelegenheid voor hun rekening, in Stad en buitenring twee derde deel.
- Leisure, diensten en zorg vertoonden in Stad en in delen van het ommeland een veel sterkere banengroei dan landelijk, wat duidt de gunstige omstandigheden voor deze activiteiten of een hoge kwaliteit van het ondernemersbestand. In productie en logistiek nam de werkgelegenheid in Stad, binnen- en buitenring echter veel sterker af dan landelijk en in het onderwijs was nauwelijks sprake van groei. Voor deze activiteiten zijn de omstandigheden in Groningen – het vestigingsklimaat – blijkbaar veel minder gunstig. Vooral in het voortgezet en tertiair onderwijs bleef de werkgelegenheidsontwikkeling in Stad – stagnatie – achter bij de landelijke groei (+23%).

Economische ontwikkeling en structuur Sterk verzorgend karakter groei

vestigingsklimaat in drieën

nationaal

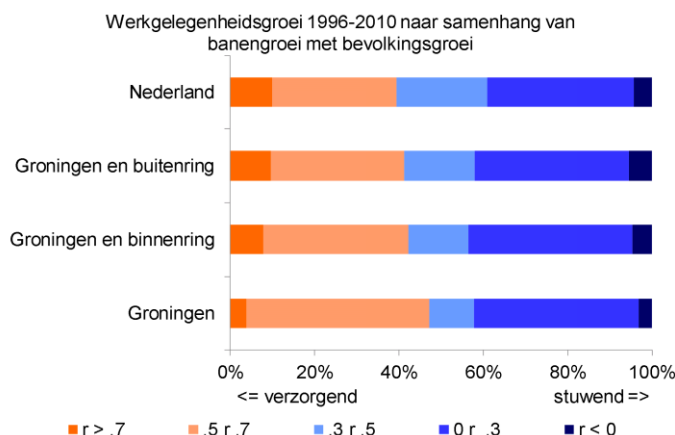
macro-economische structuur
afzetmarkt
fiscaal regime
wet- en regelgeving

regionaal

omvang afzetmarkt
omvang arbeidsmarkt
beschikbaarheid kennis
aanwezigheid toeleveranciers
woon- en leefklimaat
(inter)nationale ligging

lokaal

bereikbaarheid en parkeren
beschikbaarheid bedrijfshuisvesting
veiligheid
communicatie

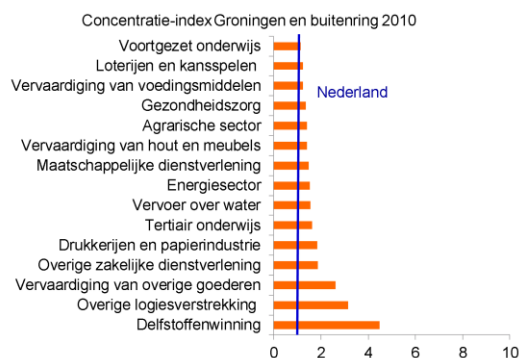

Kennis & Economisch Onderzoek

Sterk verzorgend karakter groei

- Bevolkingsomvang en -ontwikkeling zijn belangrijke aspecten van het regionale vestigingsklimaat. De aanwezigheid van een groot aantal consumenten en de groei van dit aantal maakt een gebied aantrekkelijk voor activiteiten die voorzien in de – al dan niet dagelijkse – behoeften van deze consumenten. Dergelijke 'bevolkingsvolgende' activiteiten zijn te vinden in de detailhandel, horeca, zakelijke diensten, openbaar bestuur onderwijs en zorg. Dat houdt in dat vele – maar niet alle – activiteiten in deze sectoren 'bevolkingsvolgend' zijn. Een kappersonderneming is bijvoorbeeld wel bevolkingsvolgend, maar een internationaal opererend advocatenkantoor niet.
- Een sterke groei van de regionale afzetmarkt kan ervoor zorgen dat de groei van de werkgelegenheid sterker is dan op basis van de structuur mocht worden verwacht. De bevolkingsvolgende activiteiten zullen dan immers sterker in omvang toenemen dan verwacht werd omdat de bevolking sterker groeit dan landelijk het geval is. In de afgelopen jaren was dit het geval aan de oostflank van de Randstad. Deze regio's kenden dankzij hun aantrekkelijke woon- en leefklimaat een sterke bevolkingsgroei.
- Ook in Stad en delen van Drenthe droegen bevolkingsvolgende activiteiten in belangrijke mate bij aan de groei van de werkgelegenheid. In Stad was dat bijna de helft.

Economische ontwikkeling en structuur Nationaal verzorgende diensten

15

Kennis & Economisch Onderzoek

Nationaal verzorgende diensten

- Het 'verzorgende karakter' van de Groningse economie komt ook naar voren in de mate van concentratie van de verschillende economische activiteiten.
- De concentratie-index geeft weer welke plaats een gebied in een economische activiteit inneemt. Bij de waarde '1' voor een sector is het aandeel van het gebied in die sector even groot als het aandeel in de totale economie. Als de waarde groter is dan '1' neemt het gebied een relatief groot deel van de betreffende sector voor zijn rekening en is dus sprake van concentratie van die sector in dat gebied.
- Stad Groningen legt zich in hoge mate toe op nationaal en regionaal verzorgende activiteiten – horeca, hoger onderwijs, religieuze organisaties, openbaar bestuur, loterijen en ICT-diensten. Daarnaast zijn de energiesector en telecommunicatie hier sterk aanwezig.
- Voor Groningen en buitenring spant de delfstoffenwinning de kroon en vertoont ook de energiesector een sterke concentratie. Verder komen ook de andere activiteiten van 'Stad' naar voren en de industrie en landbouw.

Economische ontwikkeling en structuur Bedrijfsleven in Stad 2011

Ondernemingen en instellingen Stad Groningen 2011 (totaal 27.761)

	aantal		aantal		aantal		aantal
Top- en hulporganen	2872	Schilders-/stucadoorsbedr	121	Scheepsbouw en -reparatie	38	Pensioenfondsen	8
Woningcorp./buro's en g.a	2517	Grth cons goed. non-food	116	Gespec.aannemer GWW	34	Drankenindustrie	6
Overig zak. dienstverleni	2123	Meubelindustrie	111	Hotel / pension	34	Papier en papierwarenind.	6
Economisch adviesburo	1486	Levensmiddelen alg. ass.	107	CV- isolatie en luchtbedr	33	Grth bloemen en planten	6
Software/data/hardwarever	1299	Reisbureau	97	Orbeksende bedrijfssubtak	32	Graanbedrijf	4
Medische vrije beroepen	1196	Overig horeca	92	Sportspecialzaak	31	Overig grasdierbedrijf	4
Amusement en kunst	858	Assurantiebemiddeling	92	Bouwmateriëleindustrie	29	Slachten veewaren ind.	4
Sporten recreatie ver.	830	Overig bouw(installatie)	90	Detailh. in tabaksprod'n	29	Delfstoffen industrie	4
Overig detailhandel/rep.	769	Metaalproductenindustrie	89	Woninginrichting /textiel	29	Vis / poelier	4
Maatschap.dienstverlening	725	Projectontwikkeling	89	Detailh. in dranken	26	Veiling	4
Reklame-, advertentieburo	664	Grth hout- en bouwmat.	85	Veem- en pakhuisbedrijven	26	Luchtaart	3
Technisch adviesburo	585	Grth ov. voed en genotmid	80	Electrotechnische ind.	23	Paardenfokkerij	2
Oomsaatsch.dienstverleni	566	Schoenen/lederw. repar.	74	A.G.F.	23	Bosbeheer	2
Accountantsburo	552	Electrotechnische detailh	73	Importgroot. auto's, as	23	Schoen- en lederenwarend.	2
Hobbyclubs/belangenv.	517	Doe het zelf artikelen	70	Houtverwerkende industrie	22	Detailh. in Melk en zuive	2
Aannemersbedrijven B&U	428	Beroepsgoed.wegvervoer	69	Expediteurbedrijf	22	Overig combinatie-bedrijf	1
Kapper/schoonheidssalon	424	Machineindustrie	68	Apotheken	22	Overig groentebedrijf	1
Sociaal cult.instellingen	421	Intramur. gezondheidszorg	68	Nutsbedrijven	22	Kruidentwekerij	1
Financiële instellingen	413	Religieuze organisaties	68	Ov. voed.en genotmidd.ind	21	Boomkwekerijbedrijf	1
Zakelijk onderwijs	369	Grafische industrie	64	Dieren en dierenbenodigh.	21	Huisdieren/vege/fokkeri	1
Uitendburo	328	Ov. detailhandel food	63	Notariëskantoren	20	Grth levende dieren	1
Ov. water- en luchtveroe	282	Overig industrie	62	Wasserij	20	Spoonvegen	1
CaFü	277	Electrotechnische install	60	Kunststofverwerkende ind.	19	Levensverzekeringmij.	1
Bemiddeling onroer.zaken	270	Drogisterij/parfumerie	60	Aannemersbedrijven GWW	19	Graan/hakvruchtbedrijf	0
Overig groothandel	248	Comm. sportakkomodatie	59	Rundvee/schapenbedrijf	18	Overig akkerbouwbedrijf	0
Recreatie, musea e.d.	243	Instrumentenindustrie	58	Textielindustrie	18	Overig varkensbedrijf	0
Autoreparatiebedrijf	241	Grth textielwaren	56	Chemische industrie	18	Overig pluimveebedrijf	0
Expl.en handel onroer.goe	229	Optiekzaak / Juwelier	56	Autobedrijf en motoren	18	Glasbloemenbedrijf	0
Advocaten, deurwaarders	229	Boekh./druk./kantoorben.	54	Overig transport	18	Overig bloemenbedrijf	0
Detailh. in bovenkleding	227	Taxi en toernamenbedrijf	54	Ov. verzekeringsmij.	18	Overig tuinbouwbedrijf	0
Koopelorganisaties	219	Binnenvaart	54	Vees veewaren	17	Fruitbedrijf	0
Cafetaria	212	Bloemenspecialzaak	53	Kledingindustrie	15	Grote zeevisseri-bedrijf	0
Onderwijs lager overheid	212	Overig garage/autoreparat	50	Benzineservicestations	14	Binnenvisseri-bedrijf	0
Overig gezondheidszorg	209	Overheid en aanverwant	50	Kampeer en bungalowbedr.	14	Jachtbedrijf	0
Restaurant	199	Detailh. meubelen	49	Fotozaak	13	Overig agrarisch bedrijf	0
Grth kapitaalgoederen	147	Loodgietersbedrijven	45	Grth Groente en Fruit	12	Zuivelindustrie	0
Verhuurbedrijf	143	Brood annex bakkerij	41	Grth landbouwmachines	11	Groente- en fruitverw.ind	0
Financiële hulpbedrijven	141	Plantsoend./hoveniersbedr	40	Transportmiddelenind.	9	Veevoederindustrie	0
Gespec.aannemersbedrijf	133	Fiets.brom-/motorfietsen	40	Grth akkerbouw	8	Grth cons. veevoeder	0
Schoonmaakbedrijf	133	Detailh. kledingstoffen	39	Recreatiecentra	8	Grth veevoeders	0
Uitgeverijen en binderij	123						

Kennis & Economisch Onderzoek

Bedrijfsleven in Stad 2011

- Nauwelijks 'technische' bedrijven. 'Innovatieve' activiteiten hebben geen eigen label.

Economische ontwikkeling en structuur Bedrijfsleven Groningen en binnenring 2011

Ondernemingen en instellingen Stad Groningen en binnenring 2011 (totaal 75.681)

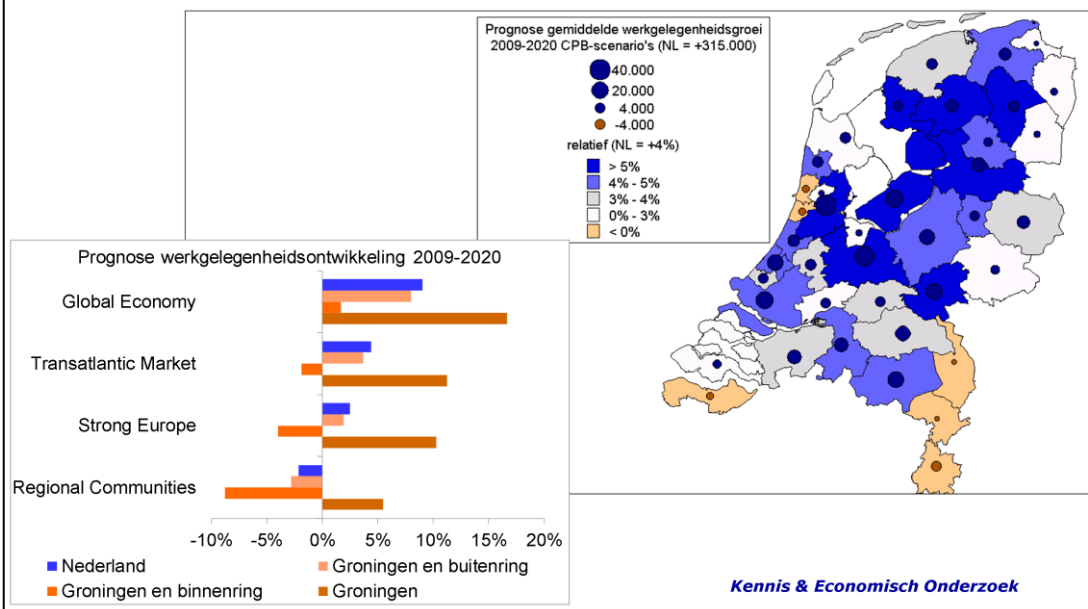
	aantal		aantal		aantal		aantal
Top- en hulporganen	8.418	Financiële hulpbedrijven	406	Ov. detailhandel food	141	Overig combinatie-bedrijf	51
Overig zak. dienstverleni	4.895	Advocaten, deurwaarders	403	Binnenvaart	130	Overig verkensbedrijf	48
Woningcorp./buro's en g.a	3.628	Metaalproductenindustrie	386	Grth textielwaren	129	Wasserij	48
Economisch adviesburo	3.241	Machinedindustrie	345	Fiets, brom-/motorfietsen	116	Transportmiddelenind.	47
Sport en recreatie ver.	2.935	Meubelindustrie	342	Taxi en toevagenbedrijf	112	Onbekende bedrijfssubtak	42
Medische vrije beroepen	2.784	Schoonmaakbedrijf	337	Detailh. meubelen	106	Glasbloemenbedrijf	41
Overig detailhandel/rep.	2.428	Grth cons. goed. non-food	330	Overig graasdierbedrijf	106	Boomkwekerijbedrijf	40
Maatschap.dienstverlening	2.345	Assurantiebemiddeling	314	Boekh./drukww./kantoorben.	106	Grote zeevisserij-bedrijf	39
Software/data/hardware	2.257	Gespec. aannemer GWW	297	CV- isolatie en luchtbedr	103	Kledingindustrie	35
Aannemersbedrijven B&U	1.739	Grth hout- en bouwmat.	291	Woninginrichting /textiel	103	Fotozaak	34
Kapper/schoonheidssalon	1.629	Levensmiddelen alg. ass.	280	Expediteurbedrijf	103	Vis / poelier	31
Amusement en kunst	1.537	Plantsoend./hoveniersbedr	275	Houtverwerkende industrie	101	Overig groentebedrijf	30
Technisch adviesburo	1.533	Overig akkerbouwbedrijf	259	Bouwmateriëleindustrie	98	Papier en papierwarenind.	30
Hobbyclubs/belangenver.	1.462	Grth ov. voed en genotmid	256	Aannemersbedrijven GWW	96	Paardenfokkerij	28
Accountantsburo	1.380	Uitgeverijen en binderij	255	Vlees vleeswaren	93	Slacht en vleeswaren ind.	27
Rundvee/schapenbedrijf	1.338	Overig bouw(installatie)	249	Veen- en pakhuisbedrijven	90	Recreatiecentra	27
Financiële instellingen	1.332	Comm. sportakomodatie	236	Grth akkerbouw	89	Delfstoffen industrie	23
Sociaal cult. instellingen	1.267	Overig horeca	235	Overig pluimveebedrijf	88	Bosbeheer	21
Ov.maatsch.dienstverlenin	1.191	Electrotechnische install	228	Dieren en dierenbenodigh.	87	Luchtvaart	21
Reklame-, advertentieburo	1.103	Overig industrie	225	Benzinewerkeinstations	87	Fruitlebedrijf	20
Zakelijk onderwijs	983	Doe het zelf artikelen	215	Nutsbedrijven	86	Grth Groente en Fruit	20
Autoreparatiebedrijf	975	Loodgietersbedrijven	214	Electrotechnische ind.	85	Huiskier/sienvogelfokkeri	19
Ov. water- en luchtveroe	780	Hotel / pensio	210	Sportspecialzaak	82	Pensioenfonds	19
Overig groothandel	759	Overig garage/autoreparat	209	Autobedrijf en motoren	82	Zuivelindustrie	17
Recreatie, musea e.d.	757	Intramur. gezondheidszorg	206	Ov. voed en genotmidd ind	79	Velling	15
Graanbedrijf	717	Bloemenspecialzaak	197	Textielindustrie	77	Drankenindustrie	11
Gespec.aannemersbedrijf	688	Projektontwikkeling	193	Notariatskantoren	77	Grth consumptieaardapph	10
Bemiddeling onroer zaken	671	Overheid en aannemant	193	Grth levende dieren	75	Detailh. in Melk en zuve	8
Onderwijs lager overheid	653	Electrotechnische detailh	187	Kunststofverwerkende ind.	74	Schoen- en ledenwarenind.	6
CaFü	643	Reisbureau	186	Overig transport	74	Spoorwegen	6
Uitzendburo	631	Kampeer en bungalowbedr.	171	Grth landbouwmachines	69	Kruidentwekerij	4
Expl.en handel onroer.goe	619	Religieuze organisaties	170	A. G. F.	68	Binnenvisserij-bedrijf	4
Overig gezondheidszorg	575	Drogisterij/parfumerie	160	Overig bloemenbedrijf	67	Veevoederindustrie	4
Koepelorganisaties	556	Schoenen/ledew./repar.	156	Import/grooth. auto's, as	64	Jachtbedrijf	3
Schilders-/stucadoorsbedr	548	Scheepsbouw en -reparatie	153	Apotheken	64	Grth veevoerders	2
Detailh. in bovenkleding	545	Detailh. kledingstoffen	152	Detailh. in dranken	62	Graan/hakvruchtbedrijf	1
Beroepsgoed.wegvoervor	534	Instrumentenindustrie	149	Ov. verzekeringsmij.	59	Overig tuinbouwbedrijf	1
Restaurant	478	Brood annex bakkerij	144	Detailh. in tabaksprod'n	56	Groente- en fruitverw.ind	1
Cafetaria	450	Optiekzaak / Juwelier	144	Chemische industrie	54	Levensverzekeringmij.	1
Grth kapitaalgoederen	440	Grafische industrie	141	Grth bloemen en planten	52	Overig agrarisch bedrijf	0
Verhuurbedrijf	413						

sch Onderzoek

Bedrijfsleven in Stad en binnenring 2011

- Nauwelijks 'technische' bedrijven. 'Innovatieve' activiteiten hebben geen eigen label.

Economische ontwikkeling en structuur Een blik op de toekomst

Een blik op de toekomst

- De werkgelegenheidsontwikkeling voor het lopende decennium kan in kaart worden gebracht aan de hand van de banengroei die het CPB onder verschillende economische omstandigheden voor de verschillende sectoren verwacht. Cruciale omstandigheden zijn de mate van economische liberalisering en de mate van internationale samenwerking. Op grond van deze twee dimensies onderscheidt het CPB vier scenario's, die grote invloed hebben op het tempo van de werkgelegenheidsgroei:
 - Global Economy - een open wereldeconomie met een geringe sturing door de overheid; banengroei NL 2009-2020: +9%
 - Transatlantic Market - een in blokken verdeelde wereldeconomie met een geringe sturing door de overheid; banengroei NL 2009-2020: +4,5%
 - Strong Europe - een in blokken verdeelde wereldeconomie met sterke invloed van de overheid; banengroei NL 2009-2020: +2,5%
 - Regional Economy - een in afzonderlijke, gesloten, op overheidssturing draaiende lokale economieën; banengroei NL 2009-2020: -2%
- De industrie en delfstoffenwinning vertonen - onder invloed van internationale concurrentie en rationalisering van de productie - in alle scenario's krimp of hooguit stagnatie van de werkgelegenheid. De gezondheidszorg vertoont juist in alle scenario's groei. Bouwnijverheid, zakelijke en financiële diensten geven alleen in het beste scenario een flinke groei te zien, transport en handel ook in het Transatlantic Market-scenario, de overheid juist alleen in de beide slechtste scenario's. De overheid is dan - samen met de gezondheidszorg - de kurk waarop de werkgelegenheidsontwikkeling drijft.
- Deze verwachte sectorale groei is gecombineerd met de uitkomsten van de shift share-analyse over de afgelopen jaren. De regionale variatie in ontwikkeling is immers hardnekkig. Het ruimtelijk patroon van de regionale werkgelegenheidsprognose verschilt hierdoor niet van het patroon in de afgelopen vijftien jaar (zie kaart met de gemiddelde groei over de scenario's).

- Stad zou het in alle scenario's beter doen dan gemiddeld, de binnen- en buitenring minder goed. Zelfs in het Regional Communities-scenario zou Stad een groei vertonen, met ruim zeven duizend banen tot 139.000 banen in 2020. In het Global Economy-scenario zou de werkgelegenheid met meer dan 21.000 banen toenemen tot 154.000 banen in 2020. Nog sterker dan landelijk het geval is, zal de gezondheidszorg in Groningen de kurk onder de banengroei zijn. In het slechtste scenario is de banengroei in de gezondheidszorg groter dan de totale banengroei, in het beste scenario nog altijd goed voor meer dan de helft van de banengroei.
- Groningen en binnenring zouden echter alleen in de beide scenario's met de sterkste groei een toename van het aantal banen mogen verwachten. Stad slaagt er in deze scenario's in de afname van het aantal banen in de rest van de provincie te pareren. In de andere scenario's is de banenkrimp in het ommeland zo groot dat de werkgelegenheid in de binnenring gaat krimpen of stagneren. Dankzij de Drentse regio's mag voor de buitenring een betere prestatie worden verwacht. In alle scenario's is in Groningen en ommeland sprake van daling van de werkgelegenheid in de industrie.

Continuïteit en vernieuwing

Economisch profiel Groningen

11 juni 2012

- rentabiliteit
- solvabiliteit
- investeringsratio
- research & development
- creatieve activiteiten
- bedrijvendynamiek

Kennis & Economisch Onderzoek

Continuïteit en vernieuwing

- Het bedrijfsleven organiseert de productie van goederen en diensten door het combineren van grondstoffen, kapitaal, arbeid en kennis. Zij creëert welvaart in de vorm van een vergoeding voor de inzet van deze productiefactoren. Leveranciers van hulpmiddelen en grondstoffen ontvangen betalingen, verschaffers van kapitaal rente of dividend en werknemers krijgen de inzet van hun arbeid vergoed. Om deze rol te kunnen vervullen, is het nodig dat een onderneming een behoorlijk rendement – winst – oplevert. Daarnaast streeft een onderneming naar 'eigen gewin'. Voor het voortbestaan van een onderneming is een gezonde financiële positie – een goede solvabiliteit – nodig. In de eerste plaats is zo'n buffer noodzakelijk als 'appeltje voor de dorst' in slechte tijden. In zijn totaliteit is het Nederlandse bedrijfsleven doorgaans rendabel en solvabel.
- Voor welvaartscreatie zijn een hoge arbeidsproductiviteit en een voortdurende aanpassing aan de uitdagingen door concurrenten en wensen van klanten door de onderneming onontbeerlijk. Hiervoor is niet alleen goed opgeleid en gemotiveerd personeel nodig, maar ook investering in kapitaalgoederen, organisatie en kennis door de onderneming zelf. De omvang van deze investering, die uit de bedrijfswinst moeten worden bekostigd, varieert per sector en is het hoogst in de landbouw, de industrie, de transportsector en de zakelijke dienstverlening. Het Nederlandse bedrijfsleven was in de afgelopen decennia zeer succesvol bij het verhogen van de productiviteit. Ons land is qua productiviteit per gewerkt uur koploper in de wereld.
- Daarnaast was sprake van een snelle vernieuwing van de economische structuur door de groei van de onderzoek & ontwikkeling, ICT-dienstverlening en de opkomst van de creatieve sector. Naast 'hard' natuurwetenschappelijk onderzoek zorgt de toepassing van ICT en uit de kunst afkomstige 'belevingen' op producten en productieprocessen voor vernieuwing van het productenpalet van het Nederlandse bedrijfsleven.
- Niet alleen de aard van de bedrijfsactiviteiten, maar ook het bedrijfsleven zelf verandert voortdurend. De inzet van dure machines en gespecialiseerde werknemers maakt in industrie, logistiek, financiële diensten en zorg een forse bedrijfsomvang noodzakelijk.

Alleen door productie op grote schaal kunnen de kosten worden goedgemaakt. Daarnaast is in het openbaar bestuur sprake van (zeer) grote organisaties. In tal van andere diensten maakt de technologische ontwikkeling juist schaalverkleining mogelijk. In de zakelijke en persoonlijke dienstverlening zijn de kapitaallasten doorgaans beperkt en staan creativiteit en flexibiliteit voorop. Als gevolg daarvan worden bedrijven gemiddeld steeds kleiner. In de afgelopen vijftien jaar nam de gemiddelde bedrijfsomvang dan ook met twintig procent af.

- Daarnaast is er voortdurend sprake van vernieuwing van het bedrijvenbestand zelf – bedrijvendynamiek. Bedrijven worden opgericht, verplaatsen zich en gaan te gronde. Jaarlijks zet gemiddeld zeven procent van de bedrijven een punt achter haar activiteiten. Hiertegenover staat dat jaarlijks per honderd bestaande ondernemingen er acht worden opgericht

Continuïteit en vernieuwing

Opbouw winst- en verliesrekening

WVR - twee trajecten van omzet naar economisch resultaat

1 direct

omzet	
inkoop	-/-
werk derden	-/-
brutowinst	
overige opbrengsten	+
totale opbrengsten	
totale kosten	-/-
bedrijfsresultaat	
toegerekend loon zelfstandigen	-/-
economisch resultaat	

2 via toegevoegde waarde

omzet	
inkoop	-/-
werk derden	-/-
brutowinst	
overige opbrengsten	+
totale opbrengsten	
huisvestingskosten	-/-
overige kosten	-/-
bruto TW	
afschrijvingen	-/-
netto TW	
loonkosten	-/-
financieel	-/-
bedrijfsresultaat	
toegerekend loon zelfstandigen	-/-
economisch resultaat	

20

Kennis & Economisch Onderzoek

Opbouw winst- en verliesrekening

- t.b.v. financiële kengetallen

Continuïteit en vernieuwing Opbouw balans

opbouw balans

activa (bezittingen)

vast

gebouwen
machines
immaterieel

vlottend

voorrrden
debiteuren
overig

liquide middelen

balanstotaal

passiva (vermogen)

eigen vermogen

voorzieningen

lang vreemd vermogen

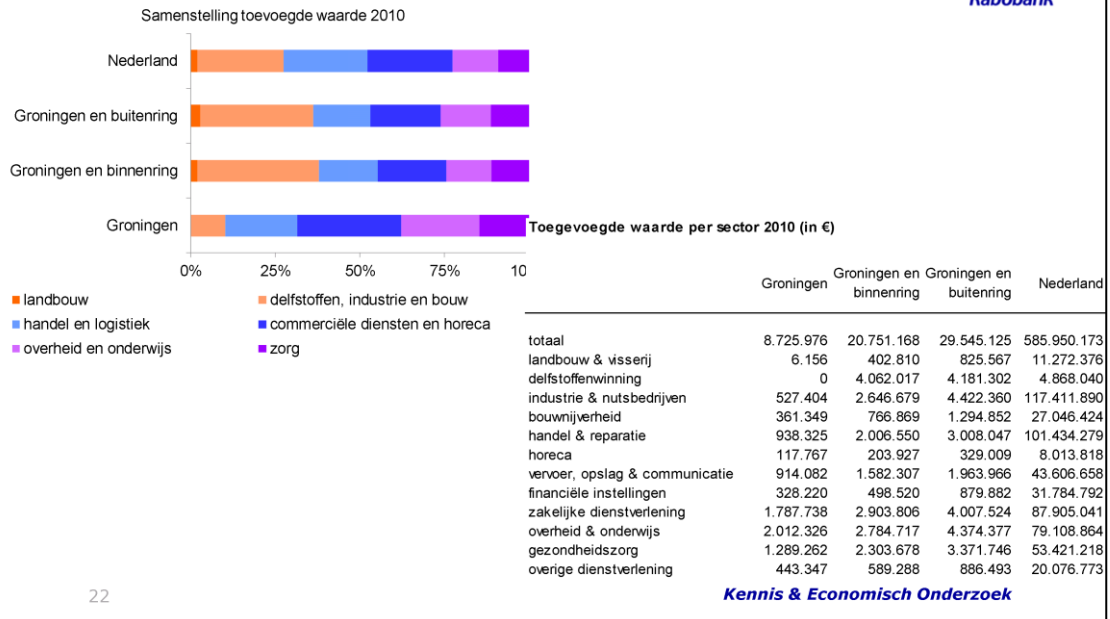
kort vreemd vermogen

balanstotaal

Opbouw balans

- t.b.v. financiële kengetallen

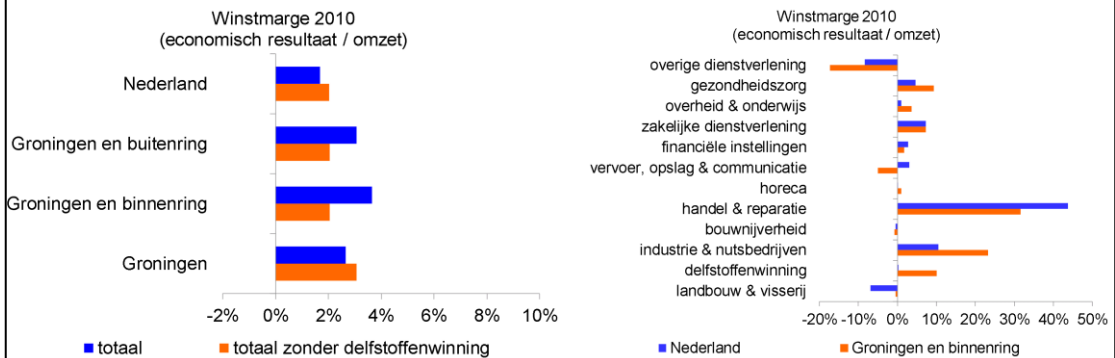
Continuïteit en vernieuwing De Groninger economie in €

De Groninger economie in €

- Het beeld van de Groninger economie in financiële termen komt voor een deel overeen met het beeld van de economie in termen van werkgelegenheid. Ook in de toegevoegde waarde is in Stad het aandeel van de diensten zeer groot en in het ommeland veel kleiner.
- De delfstoffenwinning leidt echter tot een opmerkelijk verschil tussen werkgelegenheid en waarde van de productie. De toegevoegde waarde die deze sector in de binnenring voor zijn rekening neemt – ruim vier miljard euro, bijna een kwart van de totale toegevoegde waarde in de binnenring – wordt door slechts tweeduizend personen tot stand gebracht.

Continuïteit en vernieuwing Goed rendement zonder gaswinning

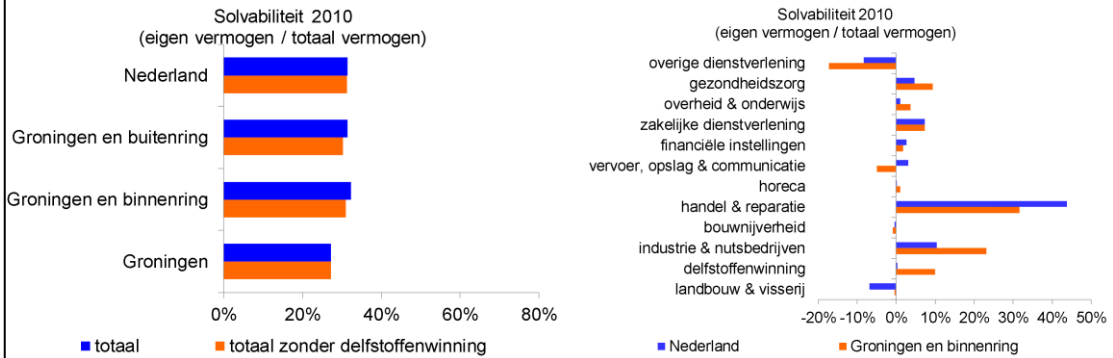
23

Kennis & Economisch Onderzoek

Goed rendement zonder gaswinning

- Het Groninger bedrijfsleven heeft in 2010 goed gepresteerd, beter dan de Nederlandse economie als geheel. Als de delfstoffenwinning buiten beschouwing wordt gelaten, verdwijnt het verschil met het landelijke gemiddelde echter. Alleen in 'Stad' neemt het verschil in winstmarge met het landelijk gemiddelde zonder delfstoffenwinning nog toe. In Stad is dan ook geen sprake van delfstoffenwinning.

Continuïteit en vernieuwing Solvabiliteit op gemiddeld niveau

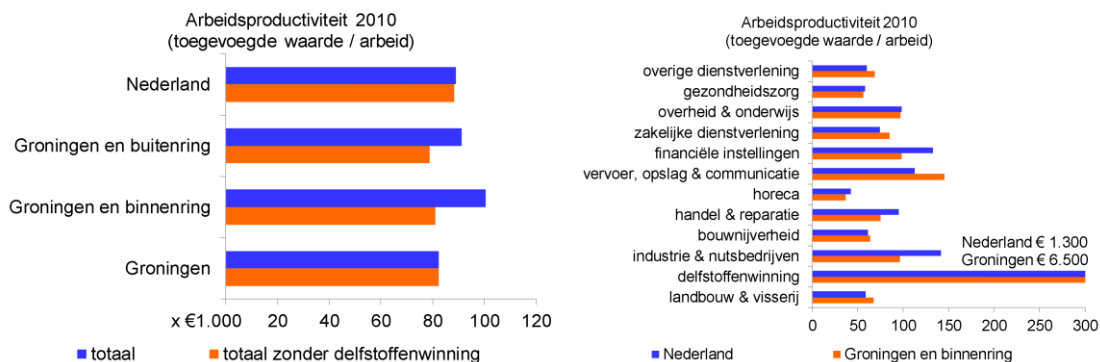
24

Kennis & Economisch Onderzoek

Solvabiliteit op gemiddeld niveau

- Het Nederlands bedrijfsleven had in 2010 – ondanks de crisis – nog flink wat 'vet op de botten'. De solvabiliteit bedroeg gemiddeld rond dertig procent. Ook in Groningen werd die waarde gehaald.
- De vereiste solvabiliteit verschilt – als gevolg van verschillen in omvang en duur van de financieringsbehoefte – per sector. Bovendien heeft de crisis in de ene sector harder toegeslagen dan in de andere. Transport en bouwnijverheid hebben het in de afgelopen jaren zo zwaar te verduren gehad dat hun solvabiliteit tot het nulpunt gedaald is. In de intensieve landbouw lijkt dat – om andere redenen – ook het geval. Een aantal andere sectoren was in 2010 echter nog 'goed voor zijn geld'.

Continuïteit en vernieuwing Productiviteit blijft achter

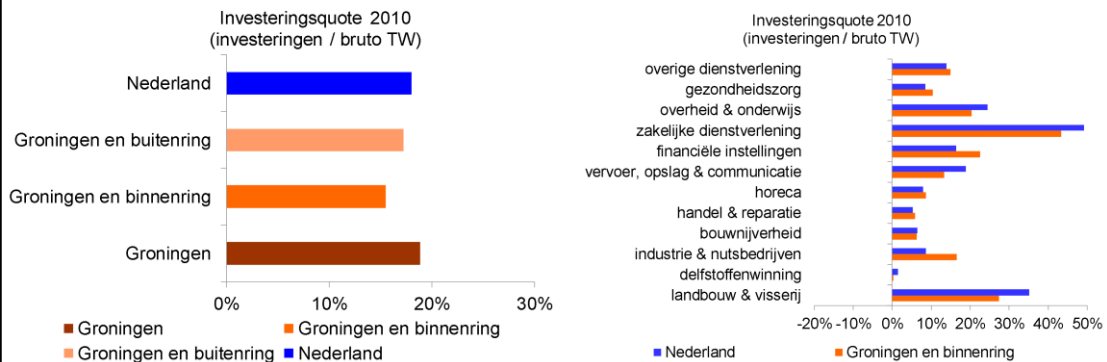
25

Kenniss & Economisch Onderzoek

Productiviteit blijft achter

- Hoewel Nederland geldt als een hoogontwikkelde, (post)-industriële economie, is de gaswinning in het noorden van ons land veruit de meest productieve economische activiteit. Dankzij deze gaswinning is de arbeidsproductiviteit in de binnen- en buitenring van Groningen hoger dan in Stad en ook hoger dan gemiddeld in ons land.
- Zonder gaswinning slaat het beeld echter om. Naast de gaswinning zijn alleen de landbouw, de logistiek en de zakelijke dienstverlening in Groningen productiever dan landelijk. De andere activiteiten zijn minder productief. Deze over het algemeen lage productiviteit in het dunbevolkte Groningen strookt voor een groot deel met het beeld van de samenhang tussen productiviteit en werkgelegenheidsdichtheid. Alleen de landbouw en de logistiek voldoen in Groningen niet aan dit beeld.

Continuïteit en vernieuwing Matig investeringsniveau . . .

26

Kennis & Economisch Onderzoek

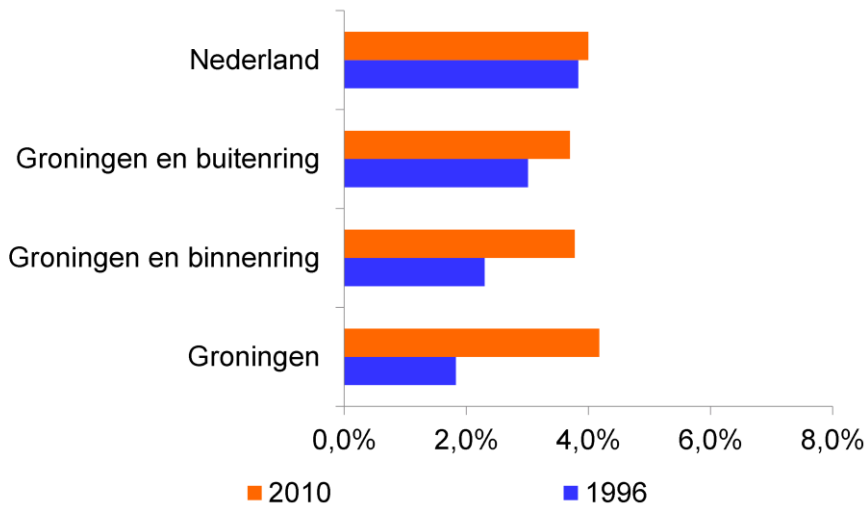
Matig investeringsniveau

- Vernieuwing die het bedrijfsleven in zijn productieprocessen tot stand brengt, komen doorgaans in investeringen tot uiting. Het Nederlandse bedrijfsleven besteedt jaarlijks wat minder dan een vijfde van de bruto toegevoegde waarde aan investeringen. De zakelijke dienstverlening is veruit de belangrijkste investeerder, gevolgd door de landbouw en overheid & onderwijs.
- In Stad is het investeringsniveau wat hoger dan landelijk, in de binnen- en buitenring wat lager. De sectoren die landelijk het meest investeren, doen dat ook in Groningen. Industrie, handel, financiële instellingen en gezondheidszorg in Groningen en de binnenring investeren relatief veel in vergelijking met deze sectoren op landelijk niveau.

Continuïteit en vernieuwing ... maar grote investeringssector

Aandeel 'investeringssectoren' in werkgelegenheid

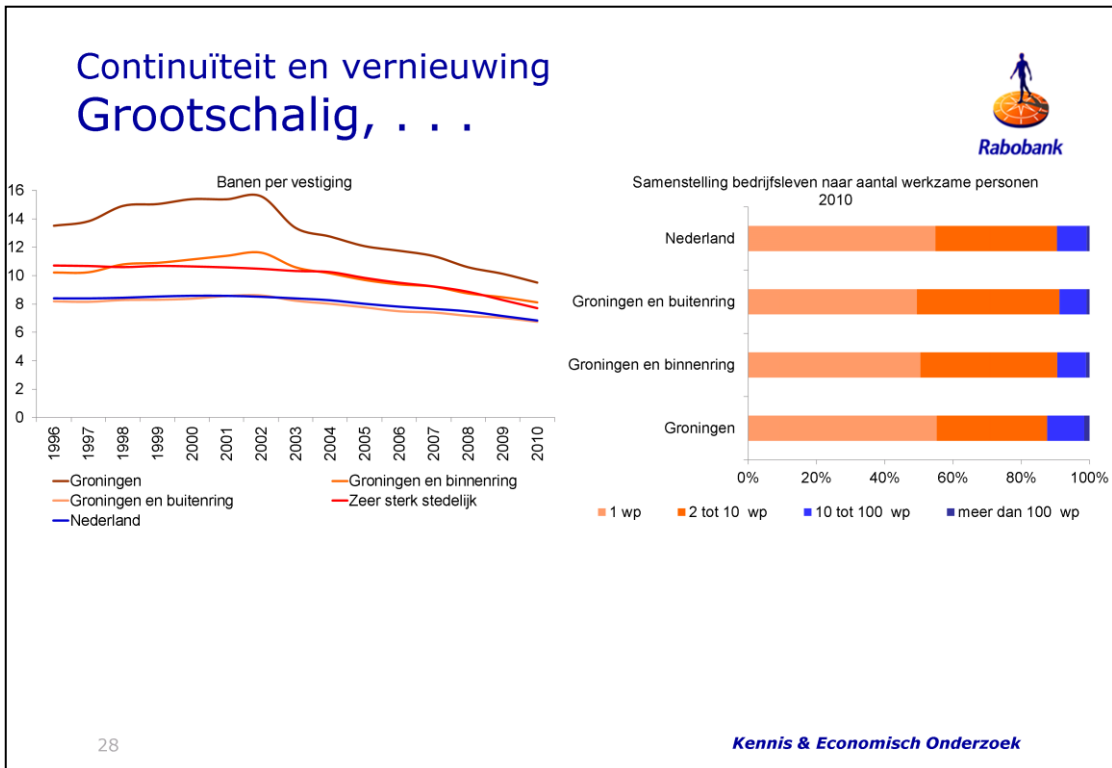

27

Kennis & Economisch Onderzoek

Matig investeringsniveau

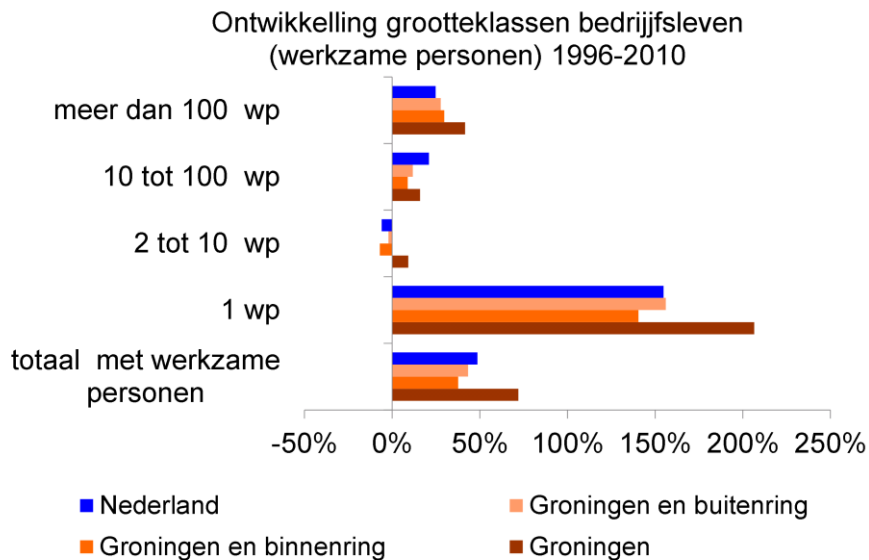
- De investeringen die in een economie plaatsvinden komen niet alleen naar voren in de winst- en verliesrekening van de individuele ondernemingen die de investeringen plegen, maar ook in de activiteiten van de ondernemingen die investeringen met hun producten en diensten mogelijk maken. De machine-industrie en de ICT-dienstverlening zijn sectoren die in belangrijke mate inhoud geven aan de investeringen die bedrijven doen. Nederland telt ruim 320.000 banen in de machine-industrie en ICT-dienstverlening, vier procent van de totale werkgelegenheid.
- In Stad is het aandeel van de 5.500 banen in deze sectoren – na een zeer sterk groei van de ICT-dienstverlening in de afgelopen vijftien jaar – wat hoger dan landelijk. In de binnen- en buitenring is het aandeel echter lager. Groningen lijkt zich dus te ontwikkelen tot het ICT-dienstverleningscentrum voor Noord-Nederland.

Grootschalig, . . .

- Door hun omvang en functie voor de omgeving – uitstraling – zijn steden de vestigingsplaats voor grootschalige organisaties. Alleen in stedelijke gebieden is de arbeidsmarkt groot genoeg om grote organisaties van voldoende werknemers te voorzien.
- Stad Groningen telde in 2010 bijna 13.900 bedrijven en instellingen (LISA), Groningen en binnenring 36.400 en Groningen en buitenring 62.000. Het bedrijfsleven in Stad heeft met gemiddeld elf banen per vestiging een veel grotere schaal dan het gemiddelde bedrijfsleven in ons land en ook in vergelijking met het gemiddelde voor de zeer sterk stedelijke gemeenten is Groningen een stad van het 'grootbedrijf'. Stad kent een aantal grote organisaties – provincie, gemeente, universiteit, zorginstellingen – die verantwoordelijk zijn voor de forse gemiddelde omvang van het bedrijfsleven. Dit hoge gemiddelde verhult echter dat Groningen – naast een aantal grote organisaties – ook een fors aantal zelfstandigen zonder personeel telt – 55 procent van het aantal vestigingen. Vergeleken met het gemiddelde voor de zeer sterk stedelijke gemeenten – zestig procent – is het aantal 'éénpitters' in stad echter niet zeer groot. Het zelfde geldt voor het kleinbedrijf – twee tot tien werkzame personen. Stad is dus in mindere mate een 'MKB-stad' dan de andere grote gemeenten in ons land.

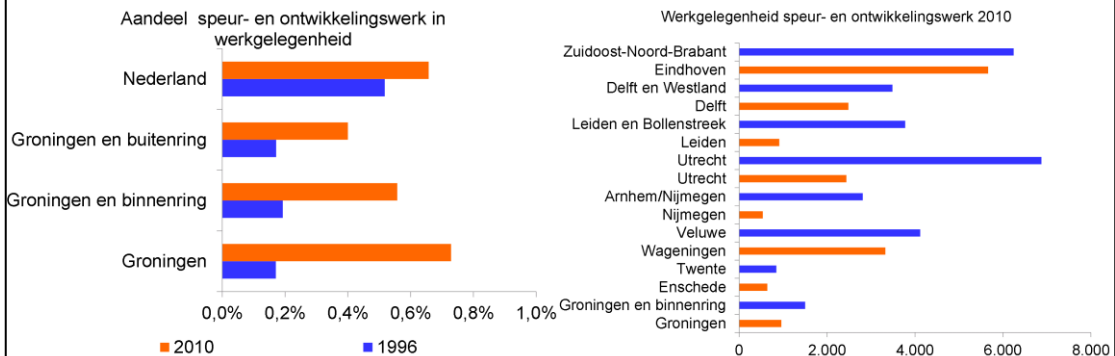
Continuïteit en vernieuwing ... maar krimp

... maar krimp

- Mede dankzij het forse aantal starters is in Groningen wel sprake van een flinke schaalverkleining. Anderzijds nam hier ook het aantal grote ondernemingen sterker toe dan gemiddeld in Nederland.

Continuïteit en vernieuwing Research-centrum in opkomst?

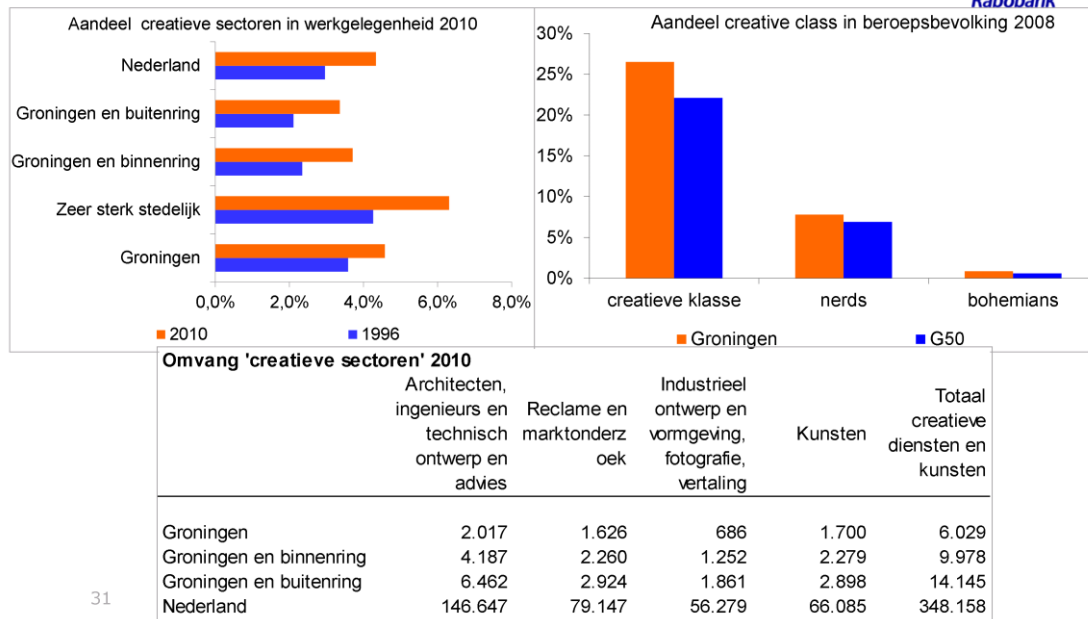
30

Kennis & Economisch Onderzoek

Research-centrum in opkomst?

- Ons land telde in 2010 bijna 53.000 banen in speur- en ontwikkelingswerk. Dat is bijna 0,7 procent van de werkgelegenheid in ons land. Steden en regio's waar een universiteit is gevestigd, nemen met 44 respectievelijk 74 procent een belangrijke plaats in het speur- en ontwikkelingswerk in Nederland in. Deze aandelen zijn in de afgelopen vijftien jaar sterk toegenomen. In absolute zin zijn Eindhoven, Amsterdam en Wageningen veruit de grootste R&D-steden van ons land. Qua aandeel gaan Leiden en Delft aan kop.
- In Groningen was het aandeel van de 960 banen in speur- en ontwikkelingswerk wat groter dan landelijk. Het aandeel van de 1.500 banen in de binnenring en bijna 1.700 banen in de buitenring was echter lager dan landelijk. Groningen vertoonde in de afgelopen vijftien jaar een zeer sterke groei van de werkgelegenheid in speur- en ontwikkelingswerk. Van de universiteitssteden kende alleen Leiden kende een hoger groeitempo. In absolute zin behoort Groningen echter nog steeds tot de hekkensluiters.

Continuïteit en vernieuwing Veel creatieve mensen, weinig banen

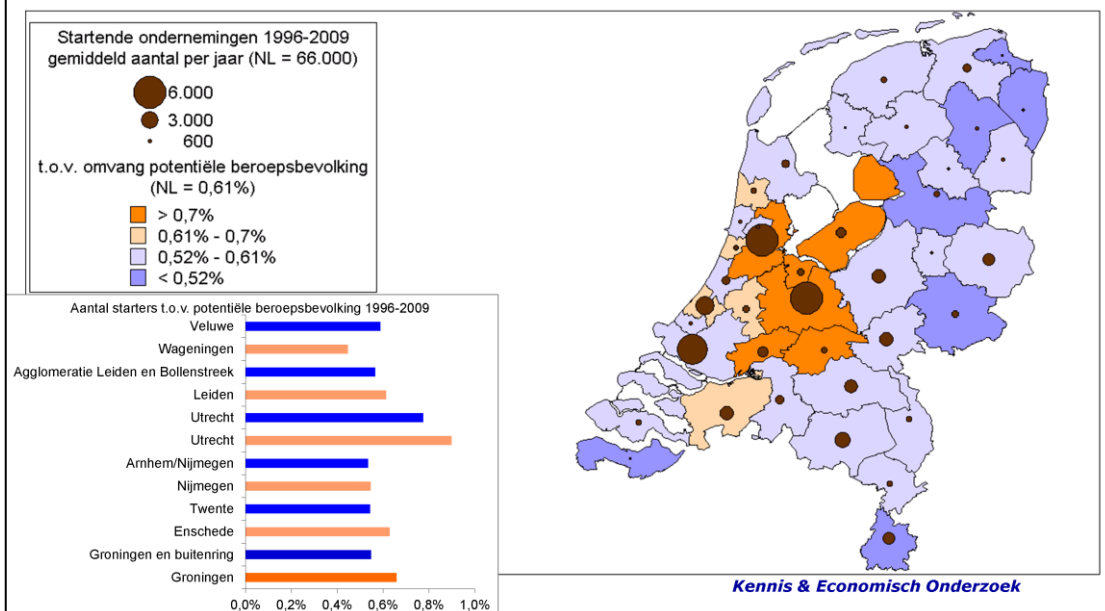

Veel creatieve mensen, weinig banen

- Dankzij de schaalvergroting en rationalisering in de landbouw en industrie enerzijds en dankzij de globalisering anderzijds heeft zich in de afgelopen decennia een omvangrijke dienstverlening kunnen ontwikkelen. Na de opkomst van 'fysieke', 'persoonsgebonden' en zakelijke diensten in voorgaande decennia is meer recent sprake van de opkomst van 'creatieve dienstverlening'. Zoals voorgaande 'revoluties' in landbouw, industrie, transport en allerlei andere diensten wordt momenteel aan deze creatieve diensten een sterke stimulering van de economische groei en werkgelegenheid toegekend. Eveneens net als bij voorgaande 'revoluties' kent ook de opkomst van de creatieve sectoren een 'eigen' beroepsgroep: de creatieve klasse, die vooral zou bestaan uit hoogopgeleide, creatieve en ondernemende mensen. De creatieve diensten en – als gevolg daarvan – hun invloed op de economische ontwikkeling zijn sterk geconcentreerd in grootstedelijke gebieden met een voor hoogopgeleiden aantrekkelijk woon- en leefklimaat.
- De 'creative class' laat zich lastig definiëren en daardoor is de invloed van deze 'creatieve revolutie' lastig in kaart te brengen. Bovendien wordt de creatieve sector niet als zodanig onderscheiden in de indeling van bedrijfsactiviteiten. Als onder 'creatieve' activiteiten wordt verstaan: architecten-, en ingenieurs-, reclame-, marktonderzoeks- en industriële ontwerp bureaus, fotografie en kunsten, telde Nederland in 2010 bijna , 350.000 'creatieve' banen – bijna vijf procent van de werkgelegenheid in ons land. Twee derde deel van deze banen bevindt zich in zeer sterk stedelijke en sterk stedelijke gemeenten. Voor de totale werkgelegenheid is het aandeel van deze typen gemeenten 55 procent. Er lijkt dus inderdaad sprake van – een zekere – concentratie van deze activiteiten in steden en de creatieve sector is eveneens dynamisch. In de afgelopen vijftien jaar groeide de werkgelegenheid in deze sectoren met 84 procent, terwijl de totale werkgelegenheid met 25 procent toenam.
- Stad Groningen telde in 2010 ruim zesduizend banen in de creatieve sector, de binnenring bijna tienduizend en de buitenring veertienduizend. Daarmee was de omvang van deze sector in Stad kleiner dan gemiddeld in de zeer sterk stedelijke gemeenten in ons land. IN de binnen- en buitenring was het aandeel kleiner dan gemiddeld in Nederland.

- Als niet van werkgelegenheid, maar van beroepsgroepen wordt uitgegaan, kent Stad volgens de Atlas voor Nederlandse Gemeenten wel een grote 'creatieve klasse'. Stad biedt het type woon- en leefklimaat dat de voorkeur heeft van de creative class: een aantrekkelijke binnenstad, grote instellingen voor hoger onderwijs en een zeer breed cultureel aanbod. In vergelijking met het gemiddelde voor de vijftig grootste gemeenten in ons land is zowel het aandeel van de 'creatieve beroepen' – architecten, ontwerpers, etc – als van 'nerds' – hoogopgeleiden met een β -opleiding – en 'bohemians' – kunstenaars – in Stad Groningen hoog. In de beide andere noordelijke gemeenten in de G50 – Leeuwarden en Emmen – zijn deze aandelen respectievelijk wat lager en veel lager.

Continuïteit en vernieuwing Broedplaats Noordvleugel

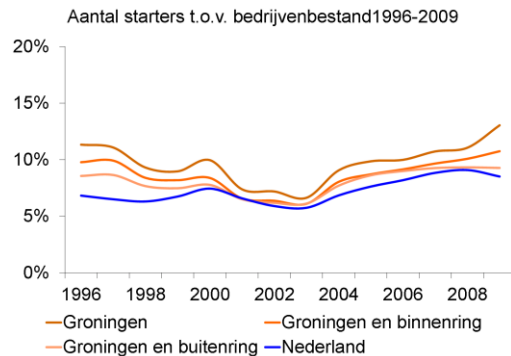
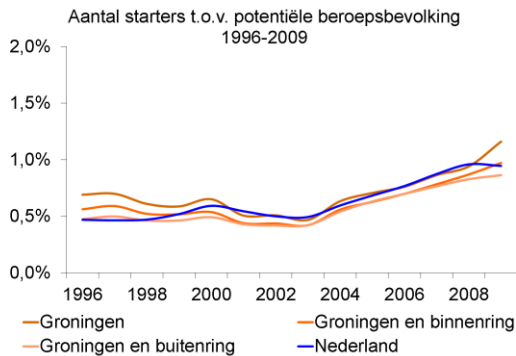
Broedplaats Noordvleugel

- Het bedrijfsleven is voortdurend in verandering. Verandering en vernieuwing treden op in de eisen die consumenten stellen, de activiteiten en producten van concurrenten, de personele bezetting en in de technische en organisatorische mogelijkheden waarover een onderneming kan beschikken, of te wel proces- en productinnovatie. In bestuur en wetenschap gaat de aandacht sterk uit naar de productinnovatie en startende ondernemingen – vooral in ontwikkeling en productie van nieuwe, technisch geavanceerde producten – worden geacht daarbij een belangrijke rol te spelen.
- In de afgelopen anderhalf decennium werden in ons land gemiddeld 66 duizend bedrijven per jaar opgericht. Om de mate waarin een land 'ondernemend' is te bepalen, wordt het aantal starters doorgaans afgezet tegen de omvang van het bedrijvenbestand. In Nederland bedraagt het aantal starters ten opzichte van het bedrijvenbestand in de afgelopen jaren bijna vier procent. De start van een onderneming is echter geen activiteit door een onderneming, maar het resultaat van het handelen van een individueel persoon. Daarom is de bevolking in de leeftijd van 15 tot 65 jaar – de potentiële beroepsbevolking – een betere spiegel voor het aantal startende ondernemingen. Ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking bedraagt dit aantal 0,61% per jaar.
- De bedrijvendynamiek is echter niet in het gehele land gelijk, maar vertoont een sterke regionale variatie. Er is geen relatie tussen het aantal startende ondernemingen per sector en de omvang en de sectorstructuur van de regionale werkgelegenheid. Alleen voor transport is er een vrij sterke samenhang en voor de landbouw is de samenhang negatief. De regionale variatie in bedrijvendynamiek hangt wel tamelijk sterk samen met het aandeel hoger opgeleiden per regio en – zij het wat minder – met de werkgelegenheidsdichtheid. Het is dus inderdaad beter om het aantal starters af te zetten tegen de potentiële beroepsbevolking dan tegen het bedrijvenbestand.
- Het aantal startende bedrijven is veruit het grootst in het hart van het land, in de Noordvleugel van de Randstad en enkele aangrenzende suburbane regio's. Koplopers onder de regio's zijn Het Gooi en Utrecht, waar het aantal startende ondernemingen ten

opzichte van de potentiële beroepsbevolking 0,79 procent bedraagt. Hekkensluiters zijn Delfzijl en omgeving (0,43%) en de Achterhoek (0,47%).

- Ook de andere regio's in het Noorden behoren tot de achterblijvers. Daaronder bevinden zich de binnen- en buitenring van Groningen. Stad zelf vertoonde echter een meer dan gemiddelde dynamiek. Er werden de afgelopen jaren gemiddeld 875 ondernemingen gestart (0,66% t.o.v. de potentiële beroepsbevolking), in de binnenring ruim drie duizend (0,58%) en in de buitenring ruim 3.400 (0,55%). Met Haren, Bellingwedde en Marum is Stad de enige gemeente in de buitenring waar de dynamiek zich boven het landelijk gemiddelde bevindt.
- Toch is de bedrijvendynamiek in Stad en ommeland niet laag als Groningen wordt vergeleken met andere universiteitssteden in ons land. Van deze steden kende Stad – samen met Eindhoven – na Utrecht, Amsterdam en Rotterdam in de afgelopen jaren het grootste aantal starters. Stad en buitenring gezamenlijk moeten naast de drie grootste stedelijke regio's ook de omgeving van de TU Eindhoven – Zuidoost-Brabant – en de omgeving van Wageningen Universiteit – 'Food Valley' Veluwe – voor zich dulden. De bedrijvendynamiek in Zuidoost-Brabant en 'Food Valley' is sterker dan in de buitenring van Groningen.

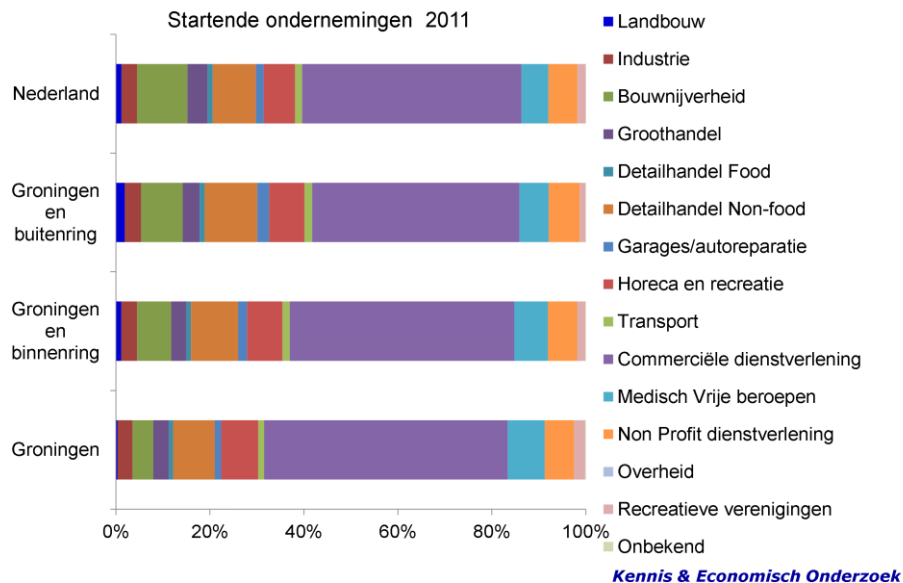
Continuïteit en vernieuwing Gebruikelijke ontwikkeling

Gebruikelijke ontwikkeling

- In het economisch beleidsplan 2005-2009 van de gemeente Groningen – het Economisch Business Plan 'Stad aan de Slag' – stond onder meer een toename van het aantal starters als doel genoemd. Deze doelstelling is gehaald. Het aantal starters in de gemeente Groningen nam toe van 950 in 2005 tot 1.622 in 2009. Voor de binnenring waren deze waarden respectievelijk 3.314 en 5.168, voor de buitenring 3.962 en 5.410. Het aantal starters in de gemeente Groningen, binnenring en buitenring nam daarmee toe met 69%, 56% en 37%. Landelijk bedroeg de stijging 37%. Het aantal starters is in Stad een ommeland dus sterker gegroeid dan landelijk het geval was.
- Bij dit resultaat zijn twee kanttekeningen op hun plaats. In de eerste plaats komt de sterke stijging in Groningen vooral voor rekening van het jaar 2009. In de voorliggende jaren is de ontwikkeling van het aantal starters meer in lijn met de landelijke ontwikkeling. In de tweede plaats was het aantal starters in de afgelopen jaren ten opzichte van het bedrijvenbestand dan wel groter dan landelijk, maar ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking was dat niet het geval. Pas dankzij de hausse in starters in 2009 kwamen Stad en binnenring – weer – boven het landelijke niveau qua dynamiek uit.

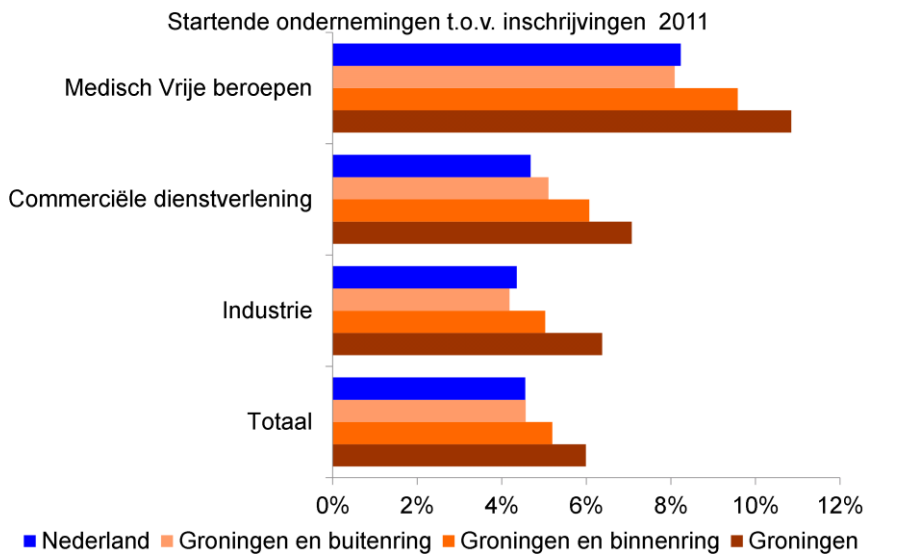
Continuïteit en vernieuwing Weinig 'high tech'

Weinig 'high tech'

- Op basis van de Basisregistratie van de Kamer van Koophandel over 2011 kan ook de in kaart worden gebracht in welke sectoren startende ondernemingen actief zijn. In weerwil van de nadruk van beleidsmakers op 'high tech-start ups', bevindt het overgrote deel van de start ups zich in niet-technische sectoren. De commerciële dienstverlening alleen was in 2011 goed voor 47 procent van het aantal startende ondernemingen. Slechts drie procent van de start-ups in ons land is actief in de industrie en zes procent in de medisch vrije beroepen.
- Het beeld in Groningen was niet veel anders. In Stad was de commerciële dienstverlening goed voor meer dan de helft van de starters, in de buitenring voor 45 procent. Het aandeel van de industrie ligt nog wat lager dan gemiddeld. Medisch vrije beroepen hadden in 2011 in Stad wel een groot aandeel onder de starters.

Continuïteit en vernieuwing Stad dynamisch, buitenring minder

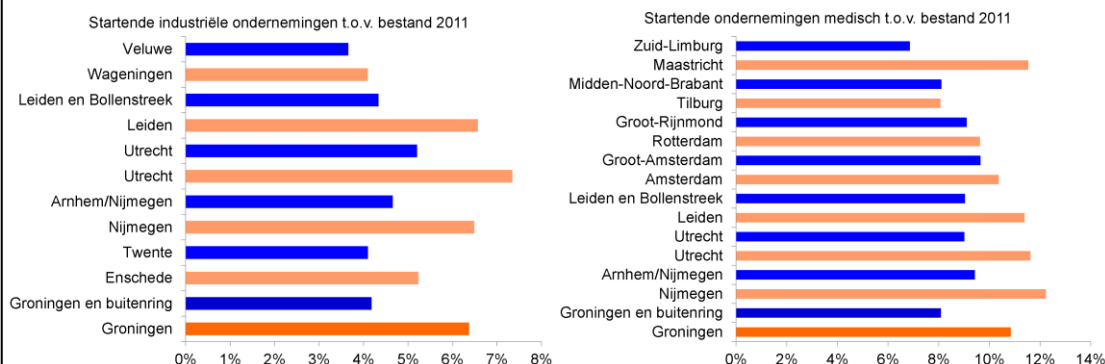
35

Kennis & Economisch Onderzoek

Stad dynamisch, buitenring minder

- Over 2011 vertoont de bedrijvendynamiek – opgevat als het aantal startende ondernemingen t.o.v. het bedrijvenbestand – voor Stad en binnenring forse waarden. Landelijk maakten starters 4,5 procent uit van het bedrijvenbestand, maar in Stad was dat zes procent en in de binnenring 5,2 procent. De sterke dynamiek van Stad deed zich in alle sectoren voor – met uitzondering van bouwnijverheid en horeca.
- Van de gemeenten in de binnenring en buitenring kent Stad Groningen veruit de sterkste bedrijvendynamiek. Het aantal start-ups in de binnen- en buitenring is dan ook geflatteerd. Behalve in Appingedam, Assen, Grootegast, Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Ten Boer, Veendam en Zuidhorn is in de andere gemeenten in de binnen- en buitenring de dynamiek kleiner dan landelijk. In de binnenring als geheel is de dynamiek sterker dan landelijk. In de buitenring is dat echter niet het geval.
- De regionale variatie in bedrijvendynamiek in 2011 komt overigens in behoorlijke mate overeen met de regionale variatie voor de periode 1996-2009.

Continuïteit en vernieuwing Middenmoter in industrie en medisch

36

Kennis & Economisch Onderzoek

Middenmoter in industrie en medisch

- Zoals in tal van andere regio's zetten ook in Groningen beleidsmakers in op het stimuleren van ondernemerschap en 'technische' innovatie teneinde invulling te kunnen geven aan het motto 'Nederland Kenniseconomie'. Ondernemerschap is een onderdeel van het deelprogramma 'Bedrijvig Groningen' van het beleidsprogramma G-kracht. Het deelprogramma 'Groningen Piekt' zet met 'Groene Energie' en 'Gezond Oud worden' in op het stimuleren van de 'kenniseconomie'. Vanuit het perspectief van dit beleid is in Groningen de bedrijvendynamiek in de industrie en – in mindere mate – in de medisch vrije beroepen dan ook van groot belang.
- De 'industriële' bedrijvendynamiek in de Nederlandse universiteitssteden varieerde in 2011 tussen 2,5 en 7,5 procent van het bedrijvenbestand in de sector, de 'medische' bedrijvendynamiek tussen 6,7 en twaalf procent. Als Groningen wordt vergeleken met de andere universiteitssteden, blijkt het een 'middenmoter'. In de industrie moest Groningen Utrecht, Nijmegen, Leiden, Delft en Rotterdam voor laten gaan. In Eindhoven en Enschede was de bedrijvendynamiek echter kleiner dan in Groningen. In de medische sector kenden Maastricht, Nijmegen, Leiden en Utrecht een groter aantal starters ten opzichte van het bestaande aantal bedrijven dan Groningen, Rotterdam en Amsterdam echter minder. De buitenring bleef qua dynamiek achter bij de regio's rond deze steden, met uitzondering van Zuid-Limburg.

Continuïteit en vernieuwing Bevolkingsvolgende privéklinieken

Bevolkingsvolgende privéklinieken

- De dynamiek in de medisch vrije beroepen is met ruim acht procent ten opzichte van het 'medische' bedrijvenbestand zeer fors. Deze dynamiek is waarschijnlijk meer een uiting van de privatisering waarvan in de Nederlandse zorg sprake is dan van 'high tech'-innovatie.
- 'Medisch ondernemerschap' komt tot uiting in het aantal privéklinieken rond de universiteiten met een medische faculteit. Daarbij vertonen de universiteitssteden met medische faculteiten buiten de Randstad – Nijmegen, Maastricht en Groningen – een 'medische' dynamiek die niet onder doet voor die van de universiteitssteden in de Randstad – Leiden, Utrecht, Amsterdam en Rotterdam. De regio's met medische opleidingen op universitair niveau kennen – met Twente en Zuidoost-Brabant – een fors aantal van dergelijke klinieken.
- Overigens lijkt de spreiding van privéklinieken over ons land sterk samen te hangen met de bevolkingsspreiding. Het aantal privéklinieken in Noord-Nederland is dan ook gering. Groningen telt vier privéklinieken, Haren en Assen elk één.

Continuïteit en vernieuwing Starters in Stad 2011

Startende ondernemingen Stad Groningen 2011

	aantal		aantal		aantal
Overig zak. Dienstverlening	285	Overig bouw(installatie)	6	Schoenen/lederw./repar.	2
Economisch adviesburo	166	Ov. detailhandel food	6	Fiets, brom-/motorfietsen	2
Software/data/hardwareser	134	Verhuurbedrijf	6	Boekh./drukwr./kantoorben.	2
Medische vrije beroepen	134	Plantsoend./hoveniersbedr	5	Sportspeciaalzaak	2
Overig detailhandel/rep.	111	Grth ov. voed. en genotmid	5	Autobedrijf en motoren	2
Amusement en kunst	78	Grth textielwaren	5	Taxi en toerwagenbedrijf	2
Reklame-, advertentieburo	64	Grth cons. goed. non-food	5	Luchtvaart	2
Technisch adviesburo	55	Levensmiddelen alg. ass.	5	Notariskantoren	2
Zakelijk onderwijs	52	Detailh. in bovenkleding	5	Intramur. gezondheidszorg	2
Sociaal cult. instellingen	50	Reisbureau	5	Overig graasdierbedrijf	1
Sport en recreatie ver.	42	Financiele hulpbedrijven	5	Huisdier/siervogelfokkeri	1
Aannemersbedrijven B&U	36	Houtverwerkende industrie	4	Ov. voed. en genotmidd.ind	1
Kapper/schoonheidssalon	33	Grth hout- en bouwmat.	4	Textielindustrie	1
Maatschap. dienstverlening	31	Grth kapitaalgoederen	4	Kledingindustrie	1
Overig groothandel	26	Detailh. kledingstoffen	4	Schoen- en lederwarenind.	1
Accountantsburo	22	Bloemenspeciaalzaak	4	Grafsche industrie	1
Autoreparatiebedrijf	16	Ov. maatsch. dienstverlenin	4	CV- isolatie en luchtbedr	1
Uitzendburo	16	Onderwijs lager overheid	4	Electrotechnische install	1
Uitgeverijen en binderije	14	Metaalproduktenindustrie	3	A. G. F.	1
Gespec. aannemersbedrijf	14	Overig industrie	3	Detailh. in tabaksprod'n	1
Advocaten, deurwaarders	14	Doe het zelf artikelen	3	Woninginrichting /textiel	1
Schoonmaakbedrijf	14	Overig garage/autoreparat	3	Electrotechnische detailh	1
Overig gezondheidszorg	14	Hotel / pension	3	Dieren en dierenbenodigh.	1
Meubelindustrie	12	Comm. sportakkomodatie	3	Optiekzaak / Juwelier	1
Recreatie, musea e. d.	11	Onbekende bedrijfssubtak	2	Import/grooth. auto's, as	1
Schilders-/stucadoorsbedr	10	Electrotechnische ind.	2	Binnenvaart	1
Restaurant	10	Scheepsbouw en -reparatie	2	Ov. water- en luchtvervoe	1
Cafetaria	10	Bouwmaterialeindustrie	2	Overig transport	1
Café	9	Loodgietersbedrijven	2	Wasserij	1
Overig horeca	9	Expl. en handel onroer. goe	2	Top- en hulporganen	1
Beroeps. goed. wegvervoer	9	Grth akkerbouw	2	Financiele instellingen	1
Bemiddeling onroer. zaken	9	Grth landbouwmachines	2	Koepelorganisaties	1
Machineindustrie	7	Brood annex bakkerij	2	Overheid en aanverwant	1

Kennis & Economisch Onderzoek

Starters 2011

- Nauwelijks 'technische' bedrijven en al helemaal geen innovatieve start ups.

Continuïteit en vernieuwing Starters in Groningen en binnenring 2011

Startende ondernemingen Groningen en binnenring 2011 (totaal 3.779)

	aantal		aantal		aantal		aantal
Overig zak. dienstverleni	497	Verhuurbedrijf	19	Comm. sportakkomodatie	6	Onbekende bedrijfssubtak	2
Economisch adviesburo	328	Uitgeverijen en binderij	17	Binnenvaart	6	Overig pluimveebedrijf	2
Overig detailhandel/rep.	293	Metaalproductenindustrie	16	Reisbureau	6	Overig graasdierbedrijf	2
Medische vrije beroepen	270	Grth ov. voed. en genotmid	16	Assurantiebemiddeling	6	Fruitbedrijf	2
Software/data/hardwareser	223	Detailh. in bovenkleding	16	Overig akkerbouwbedrijf	5	Huisdier/siervogelfokkeri	2
Aannemersbedrijven B&U	168	Overig horeca	16	Grth landbouwmachines	5	Kledingindustrie	2
Kapper/schoonheidssalon	132	Overig bouw(installatie)	15	Luchtvaart	5	Grth akkerbouw	2
Amusement en kunst	130	Gespec. aannemer GWW	13	Onderwijs lager overheid	5	Grth bloemen en planten	2
Technisch adviesburo	124	Grth kapitaalgoederen	12	Graanbedrijf	4	A.G.F.	2
Zakelijk onderwijs	120	Levensmiddelen alg. ass.	12	Textielindustrie	4	Optiekzaak / Juwelier	2
Sociaal cult. instellingen	111	Hotel / pension	11	Grafische industrie	4	Notariatskantoren	2
Reklame-, advertentieburo	97	Financiële hulpbedrijven	11	Scheepsbouw en -reparatie	4	Wasserij	2
Maatschap.dienstverlening	80	Loodgietersbedrijven	10	Bouwmaterialeindustrie	4	Top- en hulporganen	2
Accountantsburo	66	Ov. detailhandel food	10	CV- isolatie en luchtbedr	4	Financiële instellingen	2
Sport en recreatie ver.	58	Detailh. kledingstoffen	10	Expl. en handel onroer. goe	4	Koepelorganisaties	2
Gespec. aannemersbedrijf	51	Bloemenspecialzaak	10	Vlees vleeswaren	4	Nutsbedrijven	2
Autoreparatiebedrijf	50	Rundvee/schapenbedrijf	9	Detailh. meubelen	4	Overig groentebedrijf	1
Overig groothandel	48	Houtverwerkende industrie	9	Dieren en dierenbenodigh.	4	Kruidenkwakerij	1
Schilders-/stucadoorsbedr	39	Grth textielwaren	9	Sportspecialzaak	4	Paardenfokkerij	1
Uitzendburo	39	Grth cons. goed. non-food	9	Import/grooth. auto's, as	4	Slacht en vleeswaren ind.	1
Restaurant	31	Ov. water- en luchtvervoe	9	Intramur. gezondheidszorg	4	Drankenindustrie	1
Advocaten, deurwaarders	31	Electrotechnische install	8	Overig combinatie-bedrijf	3	Schoen- en lederwarenind.	1
Recreatie, musea e.d.	30	Doe het zelf artikelen	8	Ov. voed. en genotmidd. ind	3	Chemische industrie	1
Café	28	Ov. maatsch. dienstverlenin	8	Kunststofverwerkende ind.	3	Delfstoffen industrie	1
Schoonmaakbedrijf	28	Grth hout- en bouwmat.	7	Instrumentenindustrie	3	Transportmiddelenind.	1
Overig gezondheidszorg	28	Woninginrichting /textiel	7	Aannemersbedrijven GWW	3	Grth Groente en Fruit	1
Beroepsgoed.wegvervoer	27	Autobedrijf en motoren	7	Grth levende dieren	3	Vis / poelster	1
Plantsoend./hoveniersbedr	26	Taxi en toevagenbedrijf	7	Brood annex bakkerij	3	Detailh. in tabaksprod'n	1
Machineindustrie	25	Electrotechnische ind.	6	Drogerij/parfumerie	3	Benzineservicestations	1
Cafeteria	24	Overig industrie	6	Electrotechnische detailh	3	Expediteurbedrijf	1
Meubelindustrie	22	Projektontwikkeling	6	Boekh./drukwr./kantoorben.	3	Overheid en aanverwant	1
Overig garage/autoreparat	20	Schoenen/lederw./repar.	6	Kampeer en bungalowbedr.	3	Hobbyclubs/belangemer.	1
Bemiddeling onroer.zaken	20	Fiets, brom-/motorfietsen	6	Overig transport	3		

Starters 2011

- Nauwelijks 'technische' bedrijven en al helemaal geen innovatieve start ups.

Clustervorming

Economisch profiel Groningen

11 juni 2012

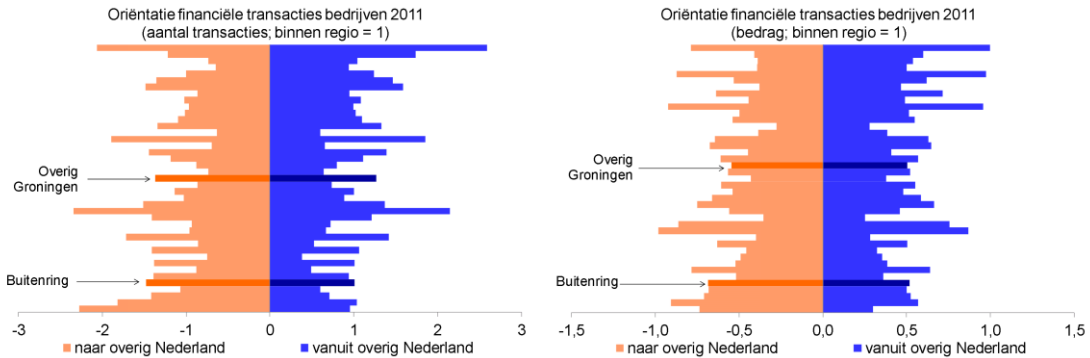
- openheid
- 'handelsbalans'
- oriëntatie

Kennis & Economisch Onderzoek

Clustervorming

- 'Clustervorming' is een populair thema in de ruimtelijke economie en in het economisch beleid van lagere overheden. Sinds Michael Porter in de jaren tachtig de door Marshall benoemde agglomeratievoordelen nieuw leven in blies, zagen op basis van beleidsinitiatieven van lokale en regionale overheden tal van 'valleys' het licht. Deze stoelen op de verwachting dat nabijheid van bedrijven – ruimtelijke clustering – leidt tot wederzijdse versterking – agglomeratievoordelen. Meting van – relevante – relaties tussen bedrijven is echter geen sinecure en uit het aanwezige empirisch onderzoek blijkt bovendien dat van ruimtelijke clustering in het algemeen nauwelijks invloed uitgaat op de economische groei in een gebied. Zo'n gebied wordt tot slot in het beleid doorgaans te eng begrensd. Het lijkt erop dat wel sprake is van clustervorming, maar dat zo'n cluster zich (1) in een fors gebied voordoet en (2) onder bepaalde voorwaarden – zoals functionele samenhang tussen bedrijfsactiviteiten – die (3) verschillen per type activiteit. En daarnaast is er nog altijd de notie dat grootstedelijke gebieden dankzij de dynamiek en variatie in hun vestigingsklimaat leiden tot gediversifieerde groei . . .
- Hier beperken we ons tot het registreren van de relaties die het Groninger bedrijfsleven onderhoudt in de veronderstelling dat deze relaties zicht geven op – vooralsnog onzichtbare – strategische verbanden tussen bedrijven. Deze relaties worden in kaart gebracht aan de hand van de onderlinge financiële transacties van het bedrijfsleven, een nieuwe manier van onderzoeken in een zich nog steeds ontwikkelende ruimtelijke economie.

Clustervorming Middenmoter qua openheid, . . .

41

Kennis & Economisch Onderzoek

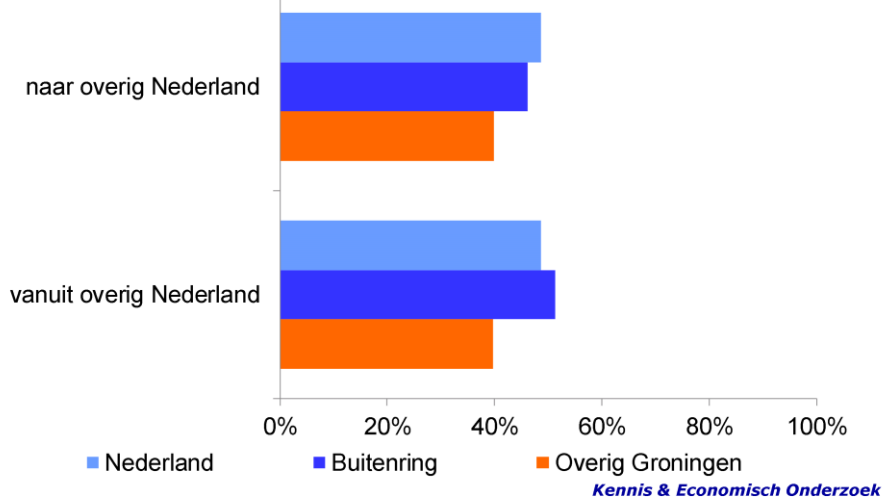
Middenmoter qua openheid . . .

- Nederland heeft een 'open' economie. Een groot deel van de in ons land voortgebrachte goederen en diensten wordt in het buitenland afgezet (80%) en een groot deel van de in ons land geconsumeerde goederen en diensten is uit het buitenland afkomstig (75%).
- Ook de 'interne openheid' van de Nederlandse economie is groot, zo blijkt uit de oriëntatie van het betalingsverkeer tussen bedrijven. Gemiddeld vindt de helft van het aantal transacties tussen ondernemingen plaats binnen een regio. Deze intraregionale transacties zijn goed voor twee derde deel van de transactiebedragen die tussen ondernemingen omgaan.
- Overig Groningen is een middenmoter qua openheid. 56 tot 58 procent van het aantal transacties en 34 tot 36 procent van de transactiebedragen aan en door het Groningse bedrijfsleven is afkomstig van of bestemd voor bedrijven buiten de regio. Daarmee is Overig Groningen vooral qua aantal transacties wat meer open dan gemiddeld. De buitenring als geheel is nog wat meer open.
- Dit relatief 'open' karakter zou kunnen duiden op een beperkte mate van 'clustering' in Overige Groningen en de buitenring. 'Clustering' houdt in dat een groep bedrijven vooral onderling zaken doet. Intensieve samenwerking komt ten goede aan alle deelnemende partijen in zo'n cluster, doordat bijvoorbeeld gezamenlijk voordeel op inkoopmarkten kan worden behaald – schaalvoordelen – of doordat onderlinge kennisuitwisseling plaatsvindt.

Clustervorming ... of achterblijver?

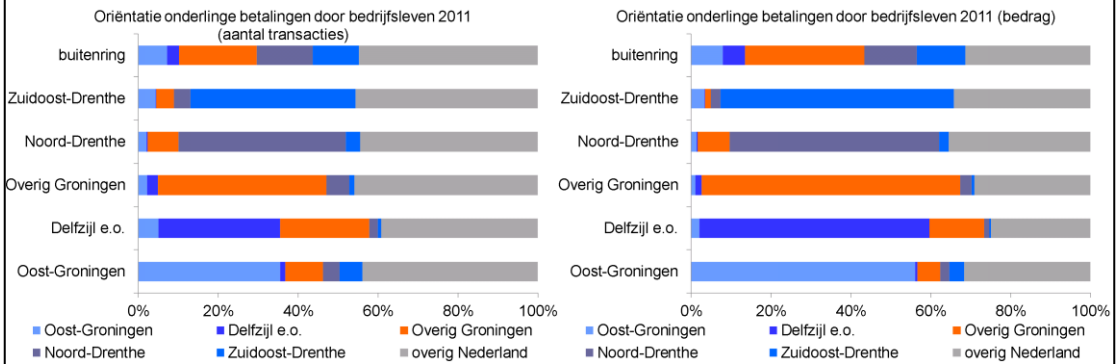
Gemiddeld transactiebedrag betalingen tussen bedrijven van en naar regio 2011 (binnen regio = 100%)

... Of achterblijver?

- Transactiebedragen binnen een regio zijn gemiddeld fors groter dan de bedragen die gemoeid zijn met transacties tussen regio's. Kan dit duiden op clustervorming die op vertrouwen is gebaseerd?
- Ook in Overig Groningen en de buitenring zijn de inkomende en uitgaande transactiebedragen klein in vergelijking met de gemiddelde transactiebedragen binnen de regio. In Overig Groningen zijn ze zelfs kleiner dan landelijk. In de buitenring is dat in mindere mate het geval. Duidt dit erop dat in Overig Groningen in grotere mate sprake is van op vertrouwen gebaseerde clustervorming dan gemiddeld en in de buitenring?

Clustervorming Betalingen vooral binnen regio, . . .

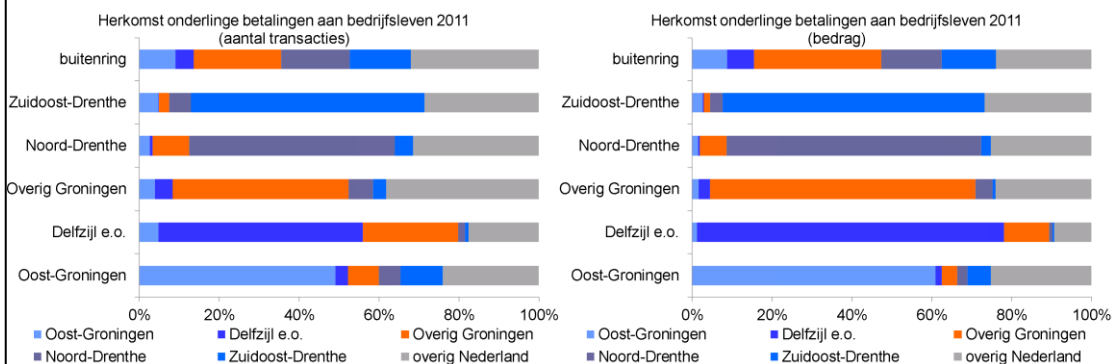
43

Kennis & Economisch Onderzoek

Betalingen vooral binnen regio

- De regio's in de buitenring ontlopen elkaar niet veel qua openheid. Alleen Delfzijl is wat sterker op de buitenring georiënteerd dan de andere regio's. Voor de buitenring als geheel blijft 55 procent van de uitgaande transacties en 69 procent van het transactiebedrag binnen de regio.
- Alle regio's zijn overwegend intern georiënteerd. Gemiddeld blijft meer dan een derde van de uitgaande transacties en bijna zestig procent van de uitgaande bedragen binnen de regio's zelf. In Overig Groningen zijn die percentages nog wat hoger, waarin de relatief grote omvang van de regio tot uiting komt. Betalingen aan de andere regio's in de buitenring maken slechts een klein deel uit van het totaal aantal transacties en het totale bedrag. Alleen Oost-Groningen en Delfzijl zijn behoorlijk sterk op een andere regio in de buitenring – Overig-Groningen – georiënteerd.

Clustervorming ... ontvangsten eveneens

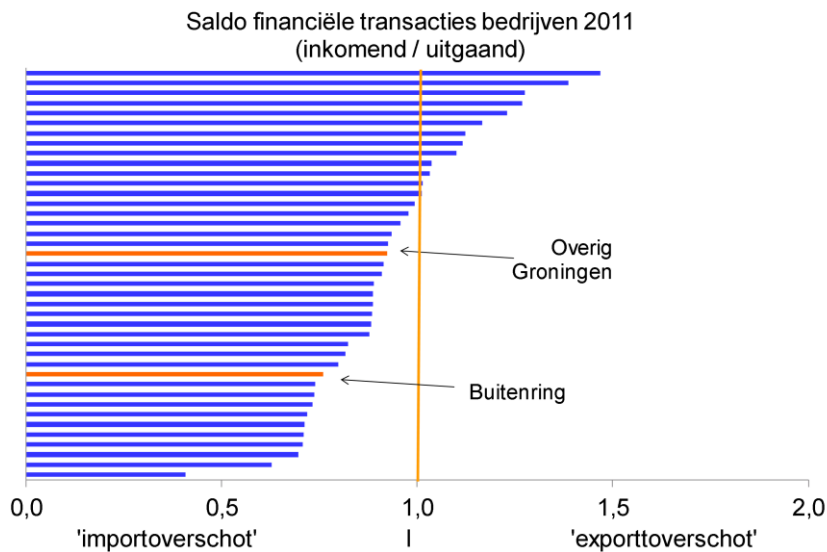
44

Kennis & Economisch Onderzoek

... Ontvangsten eveneens

- Voor de buitenring als geheel is 68 procent van de uitgaande transacties en 76 procent van het transactiebedrag afkomstig van binnen de regio. Delfzijl en Oost-Groningen zijn qua ontvangsten wat sterker op de buitenring georiënteerd dan de andere regio's.
- Ook qua ontvangsten zijn de regio's overwegend intern – op zichzelf – georiënteerd, maar deze interne oriëntatie varieert vooral qua bedrag meer dan bij de uitgaande betalingen. Ongeveer de helft van de transacties is afkomstig uit de regio zelf, in Overig Groningen wat minder en in Zuidooost-Drenthe wat meer. Qua bedrag kent Delfzijl veruit de sterkst intern oriëntatie.
- Gemiddeld is de helft van de uitgaande transacties en meer dan zestig procent van de uitgaande bedragen uit de regio zelf afkomstig. In Zuidooost-Drenthe is dit percentage voor het aantal transacties aanmerkelijk hoger, in Delfzijl voor het bedrag. Betalingen vanuit de andere regio's in de buitenring maken slechts een klein deel uit van het totaal aantal transacties en het totale bedrag. Alleen Oost-Groningen en Delfzijl kennen een behoorlijk groot aantal betalingen vanuit een andere regio in de buitenring – Overig-Groningen.

Clustervorming Binnenlandse handelstekort

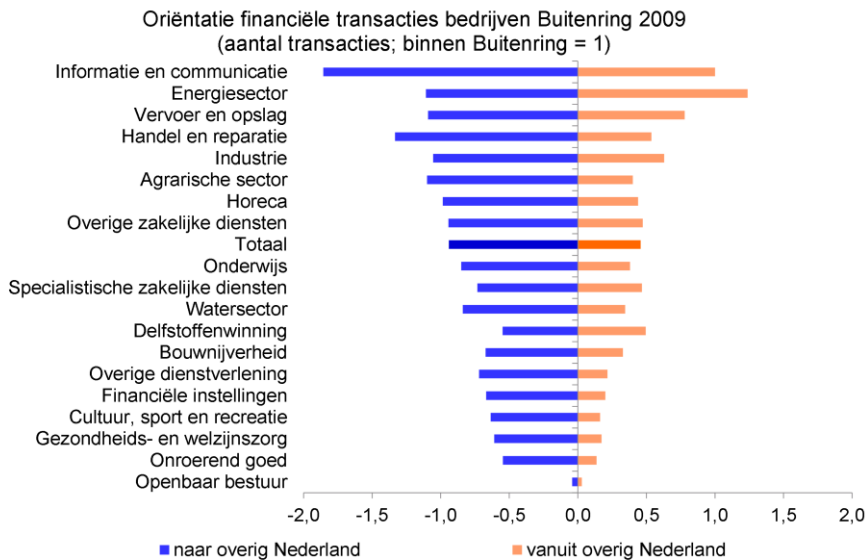
45

Kennis & Economisch Onderzoek

Binnenlands handelstekort

- Nederland kent al decennia lang een fors handelsoverschot. Er worden meer goederen en diensten uitgevoerd dan er worden ingevoerd.
- Op grond van de oriëntatie van het betalingsverkeer tussen bedrijven kunnen de handelsstromen van regio's binnen ons land ten opzichte van elkaar worden benaderd. Als het bedrijfsleven in een regio meer aan bedrijven in andere regio's betaalt dan zij uit die andere regio's ontvangt, is sprake van een tekort op de regionale betalingsbalans tussen bedrijven. Als het bedrijfsleven in een regio meer ontvangt dan zij betaalt, is sprake van een overschot op de regionale betalingsbalans voor bedrijven.
- Overig Groningen vertoont een relatief klein tekort op de regionale betalingsbalans. Het bedrijfsleven betaalt meer aan bedrijven buiten de regio dan zij van bedrijven buiten de regio ontvangt. Of te wel, het bedrijfsleven in Overig Groningen 'importeert' meer uit andere regio's dan zij 'exporteert' naar andere regio's.
- De buitenring kent een veel groter tekort op de regionale betalingsbalans van bedrijven. Of te wel, het bedrijfsleven 'importeert' hier veel meer uit andere regio's dan zij 'exporteert' naar die regio's.

Clustervorming Variatie per sector

46

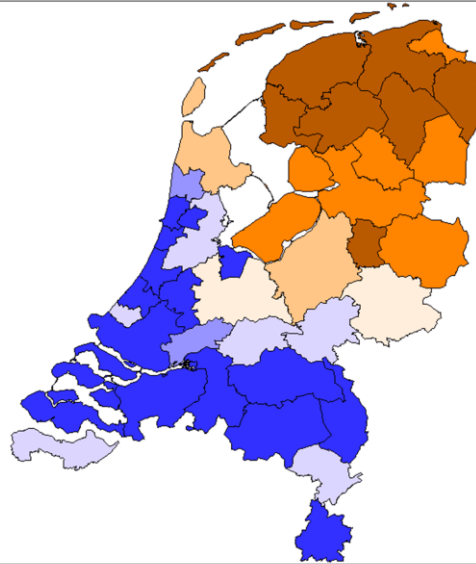
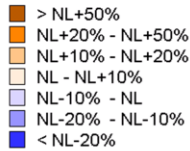
Variatie per sector

- N.B. andere jaargang cijfers op andere wijze afgeleid!
- Stuwende sectoren lijken – inderdaad – meer extern georiënteerd te zijn dan ‘verzorgende’ sectoren.

Clustervorming Invloed Groningen op andere regio's

Oriëntatie betalingen bedrijfsleven op
Overig-Groningen 2009 (gemiddeld 1,9%)

47

Kennis & Economisch Onderzoek

Invloed Groningen op andere regio's

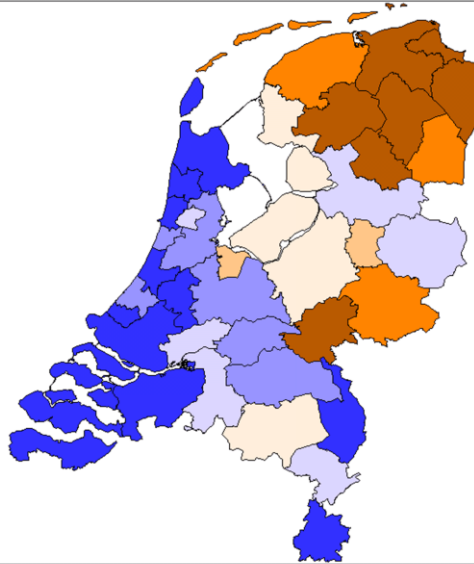
- Gemiddeld is minder dan twee procent van de uitgaande binnenlandse betalingen van het Nederlandse aan andere bedrijven bestemd voor bedrijven in Overig Groningen.
- Betalingen door of aan delfstoffenwinning en -advies maken slechts een kwart procent uit van het totale aantal betalingen, zowel landelijk als van of naar Groningen en de buitenring. De invloed van deze betalingen op het totale aantal is dus gering.

Clustervorming Invloed Groningen op andere regio's

Herkomst ontvangsten bedrijfsleven uit
Overig Groningen 2009 (gemiddeld 2,7%)

- > NL+50%
- NL+20% - NL+50%
- NL+10% - NL+20%
- NL - NL+10%
- NL-10% - NL
- NL-20% - NL-10%
- < NL-20%

48

Kennis & Economisch Onderzoek

Invloed Groningen op andere regio's

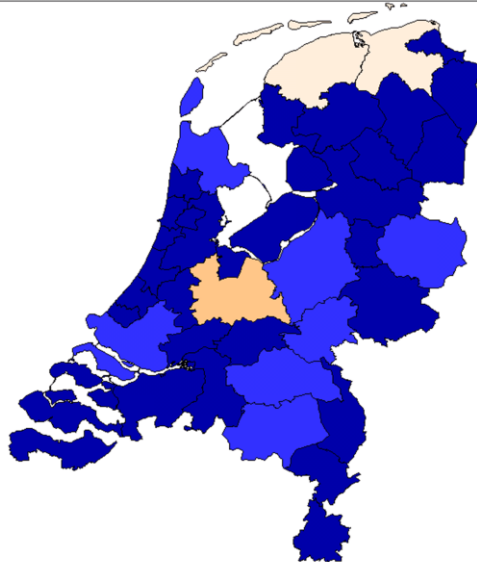
- Gemiddeld is 2,7 procent van de inkomende binnenlandse betalingen aan het Nederlandse bedrijfsleven afkomstig van bedrijven in Overig Groningen.

Clustervorming Oriëntatie Gronings bedrijfsleven

Herkomst betalingen aan bedrijfsleven
Overig-Groningen 2009

- OG+10% - OG+20%
- OG - OG+10%
- OG-50% - OG-20%
- < OG-50%

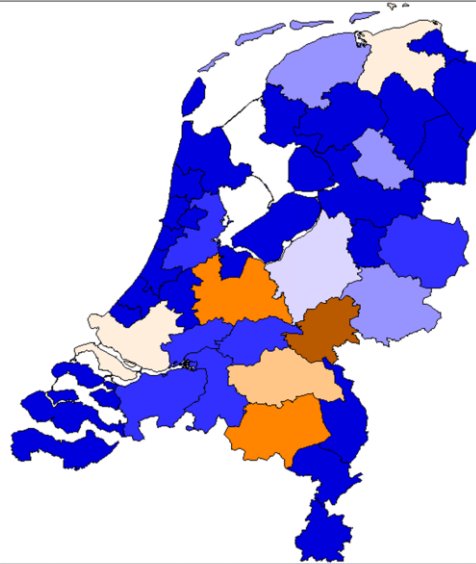
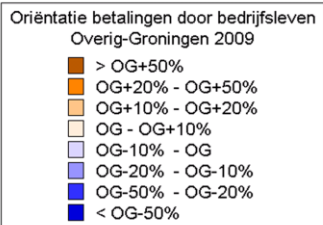

49

Kennis & Economisch Onderzoek

Oriëntatie Gronings bedrijfsleven

Clustervorming Oriëntatie Gronings bedrijfsleven

50

Kennis & Economisch Onderzoek

Oriëntatie Gronings bedrijfsleven

Arbeidsaanbod en -markt

Economisch profiel Groningen

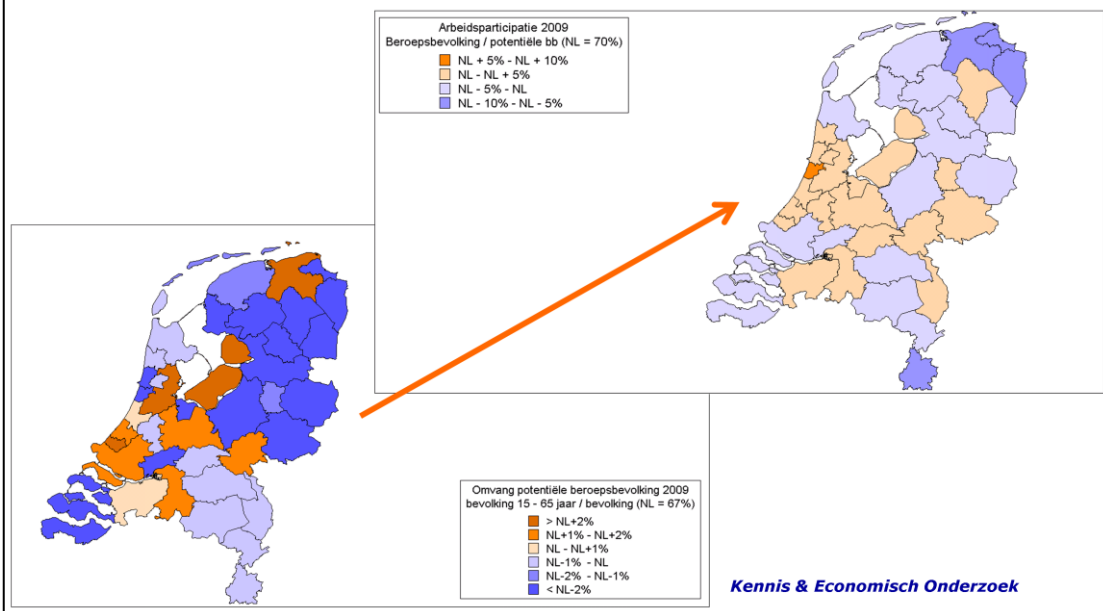
11 juni 2012

- Arbeidsparticipatie
- Opleidingsniveau
- Vraag en aanbod

Kennis & Economisch Onderzoek

Arbeidsaanbod en -markt

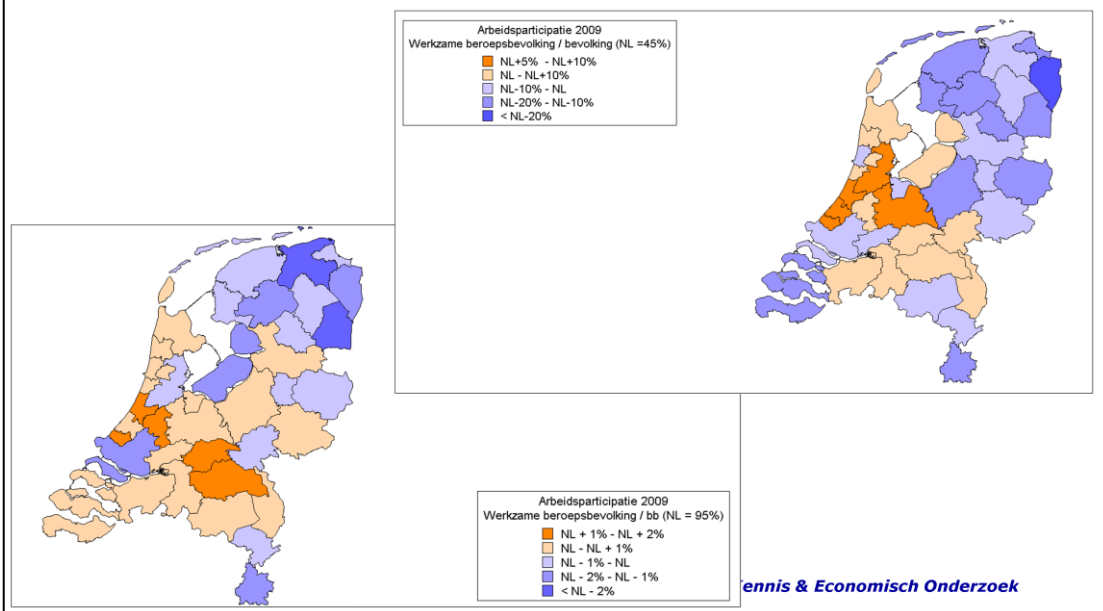
Arbeidsaanbod en -markt Hart van het land staat open voor werk

Hart van het land staat open voor werk

- De mens brengt door middel van zijn arbeid welvaart tot stand. Of te wel, arbeid is de basis onder onze welvaart. Arbeid is bovendien de meest 'democratische' productiefactor. Terwijl financiële vermogens en grond(stoffen) doorgaans in handen zijn van slechts enkelen, is een groot deel van de bevolking actief op de arbeidsmarkt. Tachtig procent van de Nederlanders is voor zijn inkomen dan ook direct of indirect – via de ouders – afhankelijk van arbeid, twintig procent is afhankelijk van een (pensioen)uitkering. Los van verschillen in inkomen bepaalt het aantal mensen dat werkt de omvang van het inkomen in een gebied.
- Het aantal werkende mensen wordt bepaald door:
 - De leeftijdssamenstelling – Deze bepaalt de omvang van de potentiële beroepsbevolking, het aandeel van de bevolking in de leeftijdscategorieën die zouden kunnen werken. Voor westerse landen worden voor de potentiële beroepsbevolking doorgaans vijftien of twintig jaar en 65 jaar als grenzen gehanteerd. Hoe meer jongeren of ouderen, des te kleiner is de potentiële beroepsbevolking. In Nederland maakt de potentiële beroepsbevolking twee derde deel van de bevolking uit. Deze leeftijdssamenstelling heeft een structureel karakter. Dat wil zeggen, zij verandert slechts langzaam en valt nauwelijks door beleid te beïnvloeden.
 - De participatiegraad – Deze geeft het deel van de potentiële beroepsbevolking weer dat actief is op de arbeidsmarkt. Het gaat hierbij om de mensen die daadwerkelijk werkzaam zijn en om werklozen – de beroepsbevolking. Buiten de beroepsbevolking staan mensen die niet willen of kunnen werken, om reden van gezondheid, studie, overtuiging of anderszins. De beroepsbevolking in ons land maakt zeventig procent uit van de potentiële beroepsbevolking. Deze participatiegraad verandert evenmin van de ene op de andere dag. Culturele factoren – bijvoorbeeld omtrent de participatie van vrouwen, allochtonen en sociaal-economisch zwakkeren – spelen een belangrijke rol.

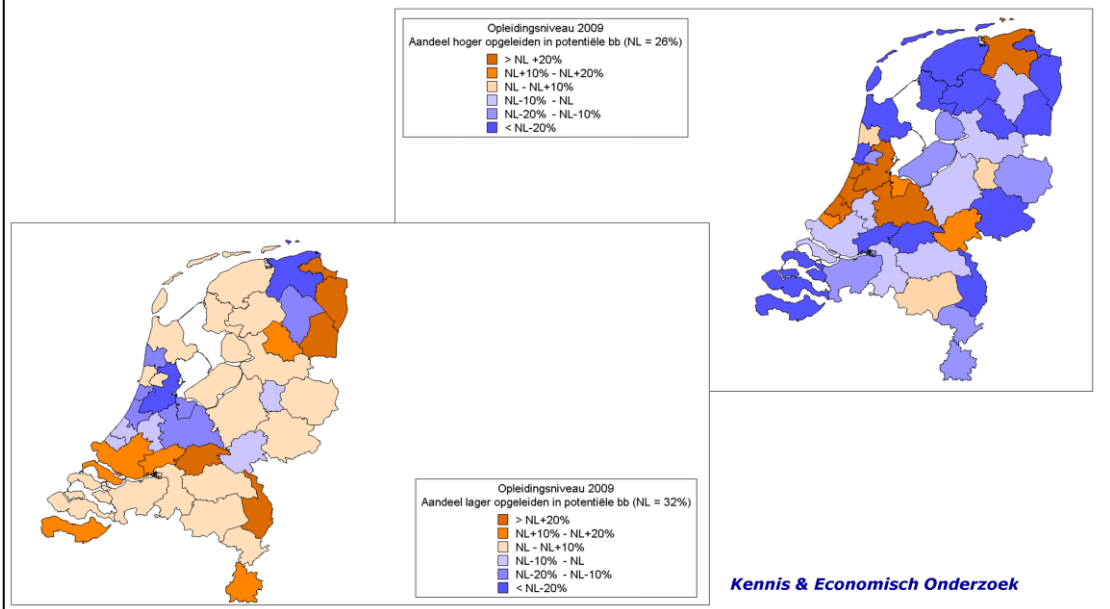
Arbeidsaanbod en -markt Hart van het land actief

Hart van het land actief

- De werkloosheid – Deze geeft het aantal mensen weer die weliswaar willen en kunnen werken, maar die geen baan kunnen vinden. Zij behoren dus wel tot de beroepsbevolking, maar niet tot de werkzame beroepsbevolking. Onder invloed van de economische conjunctuur fluctueert de werkloosheid sterk. Toch kan ook sprake zijn van langdurige hoge – structurele – werkloosheid als vraag en aanbod op de arbeidsmarkt niet op elkaar aansluiten of als de economische ontwikkeling in een gebied onvoldoende is om het arbeidspotentieel volledig te benutten. In de afgelopen jaren bedroeg de werkloosheid ten opzichte van de beroepsbevolking in ons land minder dan vier procent. Of te wel, meer dan 95 procent van de mensen die willen werken, werkt ook daadwerkelijk.
- In ons land doet zich een behoorlijke variatie voor in de omvang van de potentiële beroepsbevolking. In de stedelijke regio's in het westen van het land – en in Stad – is de potentiële beroepsbevolking veel groter dan buiten de Randstad. Het aantal mensen in de 'economisch actieve leeftijd' is daar door de vergrijzing relatief klein.
- De potentiële beroepsbevolking in de Randstad is bovendien veel actiever op de arbeidsmarkt dan de potentiële beroepsbevolking buiten de Randstad. Ook hierbij kan de 'kans op werk' een rol spelen. De werkloosheid is in het hart van het land immers veel lager dan in het noorden, Limburg en Rijnmond. Daarnaast is de aanwezigheid van hoger onderwijs in een regio een factor van belang. Een belangrijk deel van de potentiële beroepsbevolking is dan immers niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Dit is onder meer in Stad het geval.
- Per saldo is het aantal werkzame personen ten opzichte van de totale bevolking in de Randstad en de Brabantse en Gelderse steden het grootst en in het noordoosten van het land het kleinst. Een 'kostwinner' in Oost-Groningen moet bijna een kwart meer 'inactieven' onderhouden dan zijn tegenhanger in Groot-Amsterdam.

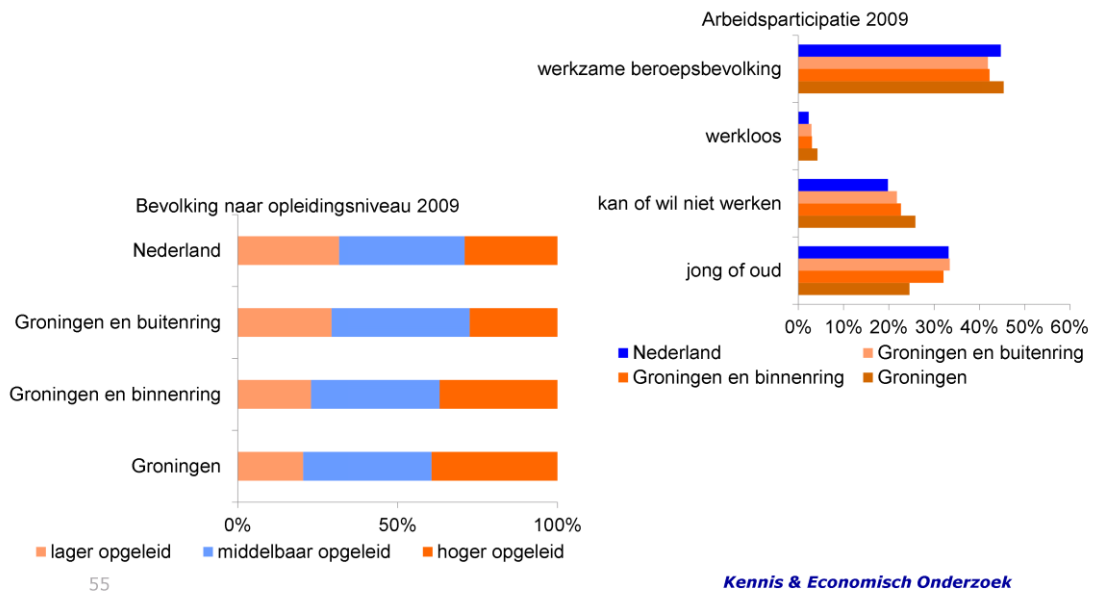
Arbeidsaanbod en -markt Hoog opgeleiden in Noordvleugel

Hoger opgeleiden in Noordvleugel Randstad

- Door de migratie van jongvolwassenen naar regio's met een vitale economie en hoger onderwijs, varieert het aandeel hoger opgeleiden in de bevolking in de Nederlandse regio's sterk. Ruim een kwart van de Nederlandse bevolking heeft een opleiding op HBO-niveau of hoger. In Groot-Amsterdam bedraagt dat aandeel echter bijna veertig procent, in Delfzijl minder dan tien procent. De regio Overig-Groningen schaart zich – met een aandeel van hoger opgeleiden in de bevolking van 32 procent – onder de koplopers.
- In de rest van Noord-Nederland bevindt dit aandeel zich echter onder het landelijk gemiddelde. De regio's langs de noordoostgrens behoren – met Rivierenland en Noord-Limburg – zelfs tot de hekkensluiters qua opleidingsniveau. Oost-Groningen is qua aandeel van mensen met hooguit basisonderwijs – 42 procent – in ons land koploper.

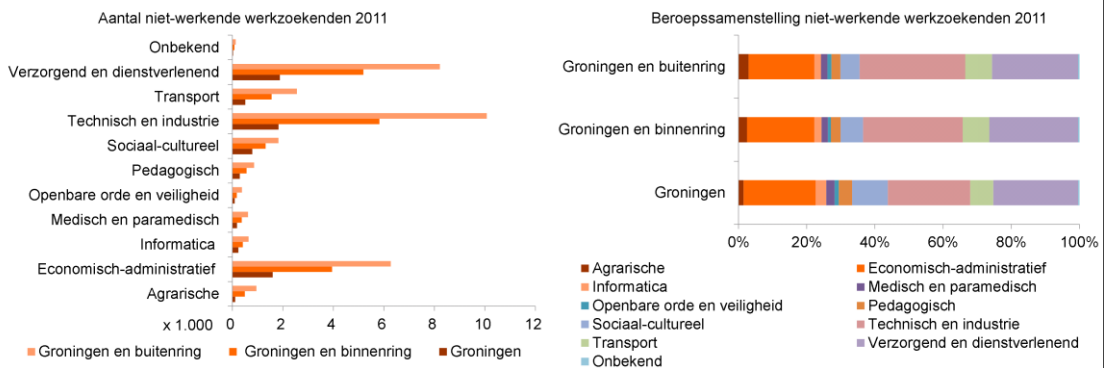
Arbidsaanbod en -markt Stad actief, ommeland minder

Stad actief, ommeland minder

- Stad Groningen telde in 2009 een werkzame beroepsbevolking van ruim 83.500 personen. In Stad en binnenring ging het om 242.000 mensen in Stad en buitenring om 391.000. Daarmee bevond de arbeidsparticipatie – ten opzichte van de bevolkingsomvang – in Stad zich op het landelijke gemiddelde van 45 procent en in binnenring en buitenring zich onder dat landelijk gemiddelde. De arbeidsparticipatie in Stad blijft echter ver achter bij de participatiegraad in de andere 'zeer sterk stedelijke gemeenten' – 48 procent. Zowel Stad als ommeland blijven qua arbeidsparticipatie dus achter bij hun tegenhangers elders in den lande.
- Gezien de omvang van de studentenpopulatie hoeft het grote aandeel 'kan of wil niet werken' in Stad niet te verbazen. Daarnaast is ook de werkloosheid hier fors. Dat Stad qua arbeidsparticipatie toch het landelijke gemiddelde haalt, is te danken aan de geringe vergrijzing. De potentiële beroepsbevolking is hier groot. In de andere gemeenten in de binnen- en buitenring is de potentiële beroepsbevolking veel kleiner, maar zijn ook de werkloosheid en de categorie 'kan of wil niet werken' kleiner. Per saldo komt de participatie toch lager uit dan in Stad.
- Het grote aantal studenten in Stad heeft bovendien een groot aandeel van hoger opgeleiden tot gevolg. Dat is vooral in Stad het gevolg, maar daarnaast ook in de binnenring.

Arbeidsaanbod en -markt Techniek, administratie en zorg

56

Kennis & Economisch Onderzoek

Techniek, administratie en zorg

- In 2011 telde 'Stad' 7.500 werkzoekenden, Groningen en binnenring bijna twintigduizend en Groningen en buitenring 32.500. Veruit de meeste werkzoekenden – rond driekwart van het totale aantal – waren opgeleid voor technische, administratieve of verzorgende beroepen. In 'Stad' was het aandeel van technisch geschoolde werkzoekenden wat kleiner dan in het ommeland en het aandeel van sociaal-cultureel geschoolde werkzoekenden wat groter.
- Aangezien de arbeidsmarkt zich niet beperkt tot een enkele gemeente, is niet zozeer het aantal en de beroepssamenstelling van de werkzoekenden in 'Stad' relevant, maar het aantal en de beroepssamenstelling van de werkzoekenden in Groningen en binnen- en buitenring.

Arbeidsaanbod en -markt Niet werkende werkzoekenden Groningen

	feb 2011	mei	aug	nov	feb 2012
Elementaire beroepen	5.643	5.313	5.029	4.981	5.110
Agrarische beroepen	8	7	8	7	8
Economisch-administratieve beroepen	328	312	311	309	309
Technische en industrieberoepen	3.222	3.001	2.833	2.812	2.895
Transportberoepen	195	175	165	172	202
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	1.890	1.818	1.712	1.681	1.696
Lagere beroepen	8.781	7.770	7.282	7.510	8.405
Agrarische beroepen	456	373	337	352	418
Economisch-administratieve beroepen	1.321	1.266	1.175	1.148	1.189
Medische en paramedische beroepen	52	54	54	68	62
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	122	122	123	116	98
Pedagogische beroepen	18	9	7	14	14
Technische en industrieberoepen	2.366	1.728	1.624	1.727	2.268
Transportberoepen	1.667	1.524	1.462	1.566	1.748
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	2.779	2.694	2.500	2.519	2.608
Middelbare beroepen	6.756	6.225	5.948	5.992	6.223
Agrarische beroepen	161	121	104	133	152
Economisch-administratieve beroepen	2.045	1.946	1.840	1.837	1.845
Informatica beroepen	239	235	232	247	247
Medische en paramedische beroepen	187	176	177	169	177
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	146	134	130	142	161
Pedagogische beroepen	75	68	76	74	69
Sociaal-culturele beroepen	482	446	447	438	452
Technische en industrieberoepen	1.794	1.597	1.500	1.466	1.649
Transportberoepen	24	18	20	20	22
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	1.603	1.484	1.422	1.466	1.449
Hogere- en wetenschappelijke beroepen	3.313	3.116	3.019	3.042	3.011
Agrarische beroepen	54	52	44	37	45
Economisch-administratieve beroepen	934	873	794	802	823
Informatica beroepen	240	234	230	245	244
Medische en paramedische beroepen	214	203	184	198	182
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	6	6	4	3	3
Pedagogische beroepen	529	471	587	564	505
Sociaal-culturele beroepen	1.004	984	900	924	949
Technische en industrieberoepen	322	287	269	262	251
Transportberoepen	10	6	7	7	9

Kennis & Economisch Onderzoek

Niet-werkende werkzoekenden Groningen

Arbeidsaanbod en -markt Niet werkende werkzoekenden Drenthe

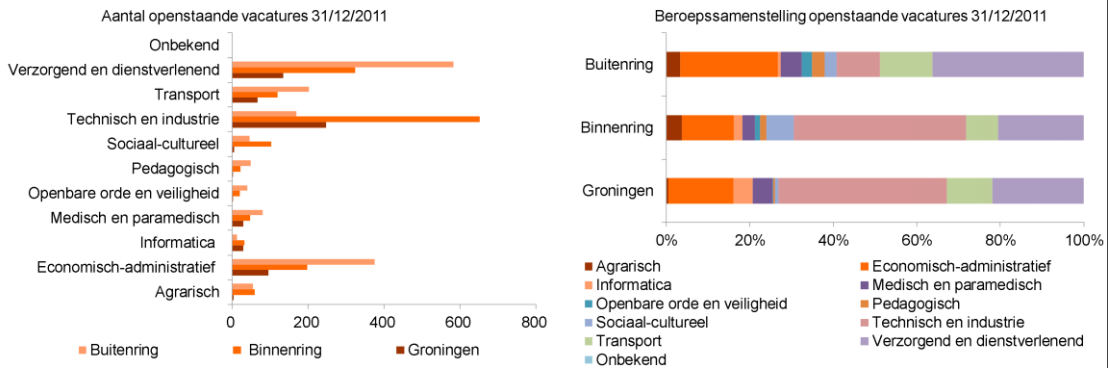

	feb 2011	mei	aug	nov	feb 2012
Elementaire beroepen	3.571	3.383	3.244	3.416	3.750
Agrarische beroepen	17	13	15	14	15
Economisch-administratieve beroepen	200	191	179	180	166
Technische en industrieberoepen	2.343	2.181	2.064	2.218	2.485
Transportberoepen	119	100	104	112	148
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	892	898	882	892	936
Lagere beroepen	5.264	4.407	4.240	4.442	5.355
Agrarische beroepen	402	312	305	345	388
Economisch-administratieve beroepen	703	672	647	639	679
Medische en paramedische beroepen	37	35	38	38	39
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	90	88	86	84	88
Pedagogische beroepen	9	5	4	6	10
Technische en industrieberoepen	1.626	1.062	1.020	1.068	1.627
Transportberoepen	973	885	798	873	1.040
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	1.424	1.348	1.342	1.389	1.484
Middelbare beroepen	3.619	3.221	3.109	3.123	3.534
Agrarische beroepen	131	93	90	102	124
Economisch-administratieve beroepen	1.212	1.102	1.057	1.081	1.154
Informatica beroepen	94	98	104	88	96
Medische en paramedische beroepen	110	102	98	101	99
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	71	63	61	71	88
Pedagogische beroepen	33	40	44	41	43
Sociaal-culturele beroepen	220	200	192	190	216
Technische en industrieberoepen	957	797	750	746	914
Transportberoepen	7	6	9	7	8
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	784	720	704	696	792
Hogere- en wetenschappelijke beroepen	1.419	1.368	1.320	1.284	1.318
Agrarische beroepen	25	24	23	22	24
Economisch-administratieve beroepen	495	482	441	448	471
Informatica beroepen	115	103	107	92	81
Medische en paramedische beroepen	78	88	78	75	76
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	0	0	0	1	2
Pedagogische beroepen	254	246	257	235	230
Sociaal-culturele beroepen	310	300	300	297	316
Technische en industrieberoepen	139	121	110	111	116
Transportberoepen	3	4	4	3	2

Kennis & Economisch Onderzoek

Niet-werkende werkzoekenden Drenthe

Arbeidsaanbod en -markt Verschil in profiel

59

Kennis & Economisch Onderzoek

Verschil in profiel

- Eind 2011 stonden in 'Stad' ruim zeshonderd vacatures open, in Groningen en binnenring bijna 1.600 en in Groningen en buitenring ruim 1.600. Net als bij de niet werkende werkzoekenden hebben de economisch-administratieve, zorg- en technische sector ook in het vacaturebestand de overhand. Deze sectoren zijn goed voor bijna tachtig procent van de vacatures in 'Stad' en binnenring en voor zeventig procent in de buitenring.
- Het profiel van de vraag naar arbeid in Stad en buitenring verschilt sterk. Meer dan veertig procent van de vacatures in Stad en binnenring betreft technische functies, ruim twintig procent zorg en rond vijftien procent economisch-administratieve functies. In de buitenring is de zorg juist veruit de grootste categorie vacatures.
- Aangezien de arbeidsmarkt zich niet beperkt tot een enkele gemeente, is niet zozeer het aantal en de beroepssamenstelling van de vacatures in 'Stad' relevant, maar het aantal en de beroepssamenstelling van de vacatures in Groningen en binnen- en buitenring.

Arbeidsaanbod en -markt Vacatures Groningen

	feb 2011	mei	aug	nov	feb 2012
Elementaire beroepen	179	297	305	179	135
Agrarische beroepen	0	1	1	0	0
Economisch-administratieve beroepen	7	19	14	7	4
Technische en industrieberoepen	88	176	184	102	66
Transportberoepen	9	20	23	14	6
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	75	81	83	56	59
Lagere beroepen	500	800	722	416	308
Agrarische beroepen	26	26	21	7	11
Economisch-administratieve beroepen	15	21	29	11	14
Medische en paramedische beroepen	4	7	10	7	0
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	4	13	9	0	2
Pedagogische beroepen	2	0	0	0	2
Technische en industrieberoepen	244	417	389	261	195
Transportberoepen	77	165	136	50	18
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	128	151	128	80	66
Middelbare beroepen	459	883	794	670	662
Agrarische beroepen	4	22	4	4	18
Economisch-administratieve beroepen	107	163	206	118	158
Informatica beroepen	4	8	4	3	5
Medische en paramedische beroepen	17	36	29	28	28
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	11	26	10	31	9
Pedagogische beroepen	3	2	3	2	5
Sociaal-culturele beroepen	15	16	6	8	12
Technische en industrieberoepen	197	460	426	383	344
Transportberoepen	0	10	1	2	0
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	101	140	105	91	83
Hogere- en wetenschappelijke beroepen	75	145	145	114	185
Agrarische beroepen	2	1	1	1	5
Economisch-administratieve beroepen	14	44	18	20	40
Informatica beroepen	9	23	21	21	31
Medische en paramedische beroepen	10	9	8	11	8
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	-	-	-	-	-
Pedagogische beroepen	3	10	15	4	4
Sociaal-culturele beroepen	18	13	14	5	5
Technische en industrieberoepen	19	45	68	52	92
Transportberoepen	-	-	-	-	-

Kennis & Economisch Onderzoek

Vacatures Groningen

Arbeidsaanbod en -markt Vacatures Drenthe

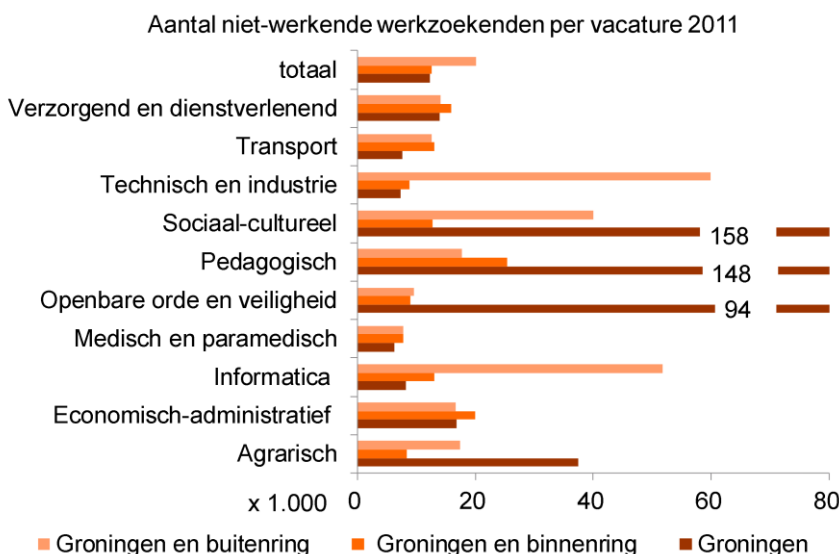
	feb 2011	mei	aug	nov	feb 2012
Elementaire beroepen	211	361	285	145	79
Agrarische beroepen	0	0	0	0	0
Economisch-administratieve beroepen	4	9	7	8	15
Technische en industrieberoepen	107	213	134	79	37
Transportberoepen	28	31	42	8	0
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	72	108	102	50	27
Lagere beroepen	416	718	586	344	365
Agrarische beroepen	15	11	14	4	15
Economisch-administratieve beroepen	22	21	11	8	12
Medische en paramedische beroepen	0	5	0	2	2
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	4	2	1	1	1
Pedagogische beroepen	2	2	2	0	0
Technische en industrieberoepen	153	334	272	188	243
Transportberoepen	75	146	124	79	50
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	145	197	162	62	42
Middelbare beroepen	459	735	641	489	457
Agrarische beroepen	9	13	9	1	8
Economisch-administratieve beroepen	155	167	142	80	65
Informatica beroepen	9	9	10	7	10
Medische en paramedische beroepen	21	38	38	17	14
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	8	18	4	11	18
Pedagogische beroepen	3	2	3	1	3
Sociaal-culturele beroepen	10	10	8	4	18
Technische en industrieberoepen	149	350	313	291	262
Transportberoepen	0	1	1	0	0
Verzorgende en dienstverlenende beroepen	95	127	113	77	59
Hogere- en wetenschappelijke beroepen	61	110	100	109	77
Agrarische beroepen	2	4	4	2	2
Economisch-administratieve beroepen	16	19	23	45	17
Informatica beroepen	10	15	18	13	18
Medische en paramedische beroepen	4	12	11	6	7
Openbare orde- en veiligheidsberoepen	-	-	-	-	-
Pedagogische beroepen	0	8	1	1	3
Sociaal-culturele beroepen	11	16	10	6	8
Technische en industrieberoepen	18	36	33	36	22
Transportberoepen	-	-	-	-	-

Kennis & Economisch Onderzoek

Vacatures Drenthe

Arbeidsaanbod en -markt

Aanbod van arbeid overtreft vraag

62

Kenniss & Economisch Onderzoek

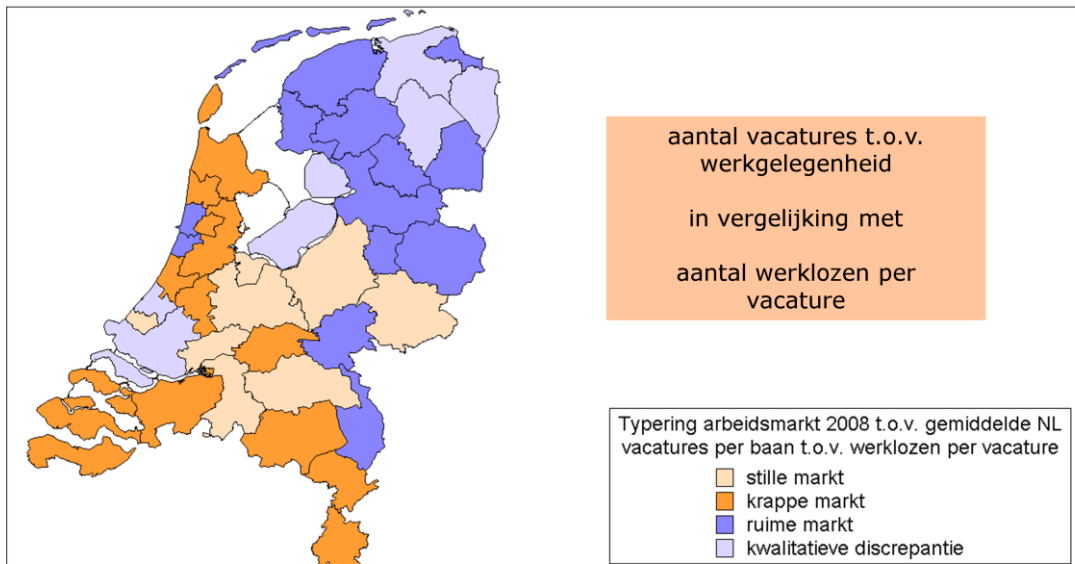
Aanbod van arbeid overtreft vraag

- Aangezien de arbeidsmarkt zich niet beperkt tot een enkele gemeente, is niet zozeer de verhouding tussen vraag en aanbod in 'Stad' relevant, maar wel het aantal en de beroepssamenstelling van de vacatures in Groningen en binnen- en buitenring – het arbeidsmarktgebied van Groningen.
- Bovendien maken 'schoolverlaters' – vooral in steden met een groot aanbod van hoger beroeps- en universitair onderwijs – een belangrijk deel uit van het aantal niet werkende werkzoekenden. Met name universitaire studenten zijn veelal woonachtig in de studentenstad zelf. Het aantal niet werkende werkzoekenden en hun beroepssamenstelling in een gemeente met hoger onderwijsinstellingen is daardoor voor een deel een afspiegeling van het opleidingsaanbod in die stad. Na verloop van tijd zullen deze 'schoolverlaters' in de betreffende arbeidsmarktregio of elders in den lande doorgaans een baan vinden. In gemeenten met alleen aanbod van beroepsonderwijs op MBO-niveau is het gewicht van de schoolverlaters mogelijk wat minder, omdat MBO-leerlingen doorgaans nog 'thuis' wonen, in de woongemeente van hun ouders.
- Het aantal niet werkende werkzoekenden in Groningen is veel groter dan het aantal openstaande vacatures. Eind 2011 stonden in 'Stad' twaalf niet werkende werkzoekenden tegenover één vacature, in Groningen en binnenring dertien en in Groningen en buitenring twintig. Het aanbod van arbeid overtreft de vraag dus in grote mate en dat is in de buitenring sterker het geval dan in de binnenring.
- Naast deze kwantitatieve discrepantie is ook sprake van 'kwalitatieve discrepantie' op de arbeidsmarkt in Groningen. Deze blijkt uit de variatie die de verschillende beroepsgroepen vertonen in de verhouding tussen het aantal niet werkende werkzoekenden en het aantal vacatures. In de medische en paramedische beroepen is het aantal niet werkende werkzoekenden rond zesmaal zo groot als het aantal vacatures en in de technische, transport- en verzorgende beroepen is dat niet veel groter. In de sociaal-culturele beroepen, informatica en techniek is de verhouding echter meer dan veertig : 1. De ruimte op de arbeidsmarkt van Groningen – buitenring – is in de sociaal-culturele beroepen,

informatica en techniek dus zeven tot tien maal zo groot als in de medische en paramedische beroepen. Deze verhouding tussen het aantal werkzoekenden in deze beroepsgroepen en het aantal vacatures geeft ook een indruk van de mate waarin het beroepsonderwijs aansluit op de vraag naar arbeidskrachten in de arbeidsmarktregio Groningen.

- Opmerkelijk is dat het aantal niet werkende werkzoekenden in techniek en informatica ten opzichte van het aantal vacatures in de buitenring veel groter is dan in de binnenring. Productieactiviteiten maken in de buitenring dan wel een groot deel van de economie uit, maar de vraag naar technische arbeid die deze activiteiten uitoefenen, schiet blijkbaar toch sterk tekort ten opzichte van het aanbod van arbeid. Zo beschouwd, leidt het beroepsonderwijs in Groningen en buitenring vooral teveel sociaal-cultureel werkers, technici en informatici op. Overigens zal juist voor de 'schaarse' beroepsgroep van de technici gelden dat sprake is van een landelijke arbeidsmarkt, niet zozeer van een regionale markt.

Arbeidsaanbod en -markt Kwalitatieve discrepantie

63

Kennis & Economisch Onderzoek

Kwalitatieve discrepantie

- De situatie op de regionale arbeidsmarkt kan dus worden geduid aan de hand van de verhouding tussen de vraag naar arbeid en het aanbod van werk. Een tekort aan arbeidskrachten kan naar voren komen in een groot aantal vacatures enerzijds en een klein aantal niet werkende werkzoekenden anderzijds. Een tekort aan werkgelegenheid kan blijken uit een groot aantal werkzoekenden enerzijds en een klein aantal vacatures anderzijds.
- Een zeker aantal werkzoekenden en vacatures is echter 'normaal' doordat 'de markt' niet 'volkomen transparant' is. Er is altijd wel sprake van enige frictiewerkloosheid en van 'frictievacatures'. Door de landelijke verhouding tussen vacatures en werkgelegenheid enerzijds – vraag – en niet werkende werkzoekenden en vacatures anderzijds – aanbod – als uitgangspunt te nemen, kan echter worden vastgesteld of in een regionale arbeidsmarkt sprake is van meer dan frictie of juist minder.
- Met uitzondering van Rijnmond, Haaglanden, Zuid-Kennemerland en Arnhem/Nijmegen vertonen de Randstad en het zuiden van ons land een krappe of stille arbeidsmarkt. In een krappe arbeidsmarkt is de vraag naar arbeid relatief groot – veel vacatures ten opzichte van het aantal banen in vergelijking met de landelijke situatie – en het aanbod van arbeid relatief klein – weinig werklozen ten opzichte van het aantal vacatures in vergelijking met de landelijke situatie. In een stille arbeidsmarkt zijn er weinig werklozen en weinig vacatures. De markt lijkt in evenwicht.
- Een groot deel van het noordoosten, Arnhem/Nijmegen, Zuid-Kennemerland en IJmond kennen een ruime arbeidsmarkt. Het aantal vacatures is er ten opzichte van het aantal banen kleiner dan gemiddeld en het aantal werkzoekenden is er ten opzichte van de landelijke situatie juist groot.
- In Rijnmond, Flevoland en een groot deel van Groningen en binnenring is echter sprake van 'kwalitatieve discrepantie'. Er zijn in vergelijking met de landelijke situatie relatief veel werkzoekenden ten opzichte van het aantal vacatures en ook relatief veel vacatures ten

opzichte van het aantal banen. Evenwicht op de arbeidsmarkt is hier niet alleen een kwantitatieve kwestie, maar ook een vraagstuk van het afstemmen van de competenties van werkzoekenden op de eisen die in vacatures worden gesteld.

Hoger onderwijs

Economisch profiel Groningen

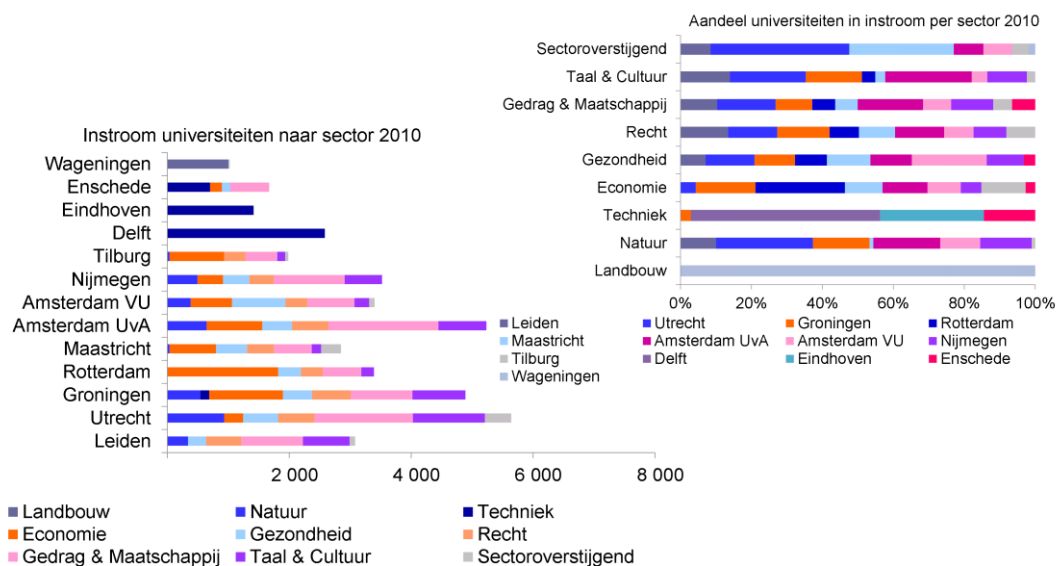
11 juni 2012

- Instroom
- Groningen Píekt
- Marktgebíeden

Kennis & Economisch Onderzoek

Hoger onderwijs

Hoger onderwijs RUG vierde technische universiteit

RUG vierde technische universiteit

- In de afgelopen jaren kenden de Nederlandse universiteiten volgens de VSNU jaarlijks een instroom van meer dan veertigduizend studenten (eerstejaars WO, bachelor en doctoraal). Ondanks pogingen om het aantal β -studenten in ons land te doen toenemen, is het aandeel van de studierichtingen natuur en techniek respectievelijk acht en twaalf procent van de instroom. Nederlandse universiteiten verschillen bovendien sterk qua profiel. De universiteiten in Delft en Eindhoven zijn volledig gespecialiseerd in technische studies en in Enschede neemt de sector techniek 55 procent van de instroom voor zijn rekening. Groningen is de vierde technische universiteit, zij het – met drie procent van de instroom in technische studies – op grote afstand van de andere drie. Wageningen neemt het wetenschappelijk landbouwonderwijs voor zijn rekening. Natuurwetenschappelijke studies worden geboden door – in volgorde van grootte – Utrecht, Amsterdam UvA, Groningen, Nijmegen, Amsterdam VU en Leiden. Groningen is – met zestien procent van de instroom in natuurwetenschappelijke studies – dus de vierde natuurwetenschappelijke universiteit in ons land.
- Groningen speelt dus een rol in het natuurwetenschappelijk en technisch onderwijs in ons land, zij het een kleine. Dat neemt echter niet weg dat de universiteit Groningen – anders dan Delft, Eindhoven en Twente – een breed profiel heeft. Het aandeel van natuurwetenschappelijk onderwijs en techniek beperkt zich tot elf en drie procent van de instroom in de universiteit. Daarmee is de instroom in natuurwetenschappelijke studies in Groningen wat groter dan landelijk en de instroom in technische studies kleiner dan gemiddeld in ons land.
- Ook op het gebied van gezondheidswetenschappen is Groningen van belang. Het aantal universiteiten dat gezondheidswetenschappen aanbiedt – negen – is groter dan het aantal universiteiten met technische studies. Groningen neemt ruim elf procent van de instroom in deze sector voor zijn rekening en moet daarmee Amsterdam VU, Utrecht, Nijmegen en Amsterdam UvA voor laten gaan. De instroom in Leiden, Rotterdam en Enschede is kleiner dan in Groningen.

Hoger onderwijs Bachelors Natuur en Techniek RUG

Bacheloropleidingen 'Groningen Piek' - technische studies

Opleiding	Rotterdam	Nijmegen	Groningen	Delft	Eindhoven	Leiden	Maastricht	Twente	Utrecht	Amsterdam UvA	Tilburg	Amsterdam VU	Wageningen
Advanced Technology								x					
Bedrijfsinformatietechnologie								x					
Biomedische Technologie					x			x					
Bouwkunde				x	x								
Civiele Techniek				x				x					
Electrical Engineering				x	x			x					
Industrieel Ontwerpen				x				x					
Klinische Technologie								x					
Life Science and Technology			x	x		x							
Luchtvaart- en Ruimtevaarttechniek				x									
Maritieme Techniek				x									
Milieu-natuurwetenschappen									x				
Milieuwetenschappen													x
Molecular Science and Technology				x		x							
Natuurkunde			x			x							
Natuurwetenschap en Innovatiemanagement									x				
Natuurwetenschappen		x											
Scheikunde		x	x						x	x		x	
Scheikundige Technologie			x		x			x					
Technische Aardwetenschappen				x									
Technische Bedrijfskunde			x		x			x					
Technische Bestuurskunde				x									
Technische Informatica				x	x			x					
Technische Innovatiewetenschappen					x								
Technische Natuurkunde			x	x	x			x					
Technische Wiskunde			x	x	x			x					
Werktuigbouwkunde				x	x			x					
totaal aantal studies	0	2	7	14	10	3	0	13	3	1	0	1	1
overlap Groningen absoluut	0	1	3	4	2	0	2	0	1	1	0	1	0
overlap Groningen relatief	0%	14%	0%	43%	57%	29%	0%	29%	0%	14%	0%	14%	0%

66

Kennis & Economisch Onderzoek

Bachelors Natuur en Techniek RUG

- Het onderdeel 'Groene Energie' van het deelprogramma 'Groningen Piek' behelst de toepassing van natuurwetenschappelijke inzichten op de energievoorziening. Hoewel de maatschappelijke en economische inbedding belangrijk is voor het welslagen van innovatie, vormt de technische vernieuwing de kern van innovatie. Zonder inventie geen innovatie. Natuurwetenschappelijke en technische studies zijn daarom onontbeerlijk voor een op innovatie gericht programma.
- Als de Nederlandse universiteiten qua natuurwetenschappelijke en technische bachelor-studies op puur rekenkundige wijze* met elkaar worden vergeleken, gaan de drie technische universiteiten Delft, Twente en Eindhoven – met respectievelijk veertien, dertien en tien studies – aan kop. Groningen neemt – net als bij het aantal inschrijvingen – de vierde plaats in. Groningen biedt een bescheiden aantal studies – zeven –, waarvan er twee tot de natuurwetenschappelijke basiswetenschappen behoren en vijf tot de toegepaste, technische wetenschappen. In totaal biedt Groningen 59 bachelor-studies aan. 'Groene Energie' lijkt daarmee te stoelen op slechts twaalf procent van het aantal bachelor-opleidingen in Groningen.
- Eindhoven en Delft zijn op het gebied van natuurwetenschappelijke en technische bachelor-studies de belangrijkste concurrenten van Groningen, gevolgd door Leiden en Twente.

* Deze rekenkundige benadering, die op basis van informatie van de VSNU plaatsvindt, schiet tekort als het erom gaat de kansen voor economische ontwikkeling op basis van het onderwijs in Groningen te bepalen. In de eerste plaats bieden instellingen voor hoger onderwijs in hun streven om zich van elkaar te onderscheiden onder verschillende namen studies aan – in totaal 169 bachelor-studies – die elkaar inhoudelijk mogelijk niet veel ontlopen. Ten tweede gaat het in een innovatief programma vooral om de kwaliteit van de opleiding, niet om het aantal studies. Ten derde is het besluit om een studie hier al dan

niet op te nemen in de lijst voor 'Gezond Ouder Worden' of 'Groene Energie' wellicht arbitrair.

Hoger onderwijs Bachelors Biologie en Gezondheid RUG

Bacheloropleidingen 'Groningen Piek' - gezondheidswetenschappen

Opleiding	Rotter- dam	Nijme- gen	Gro- ningen	Delft	Endho- ven	Lei- den	Maas- tricht	Twen- te	Utrecht	Amster- dam UvA	Til- burg	Amster- dam VU	Wage- ningen
Bewegingswetenschappen			x									x	
Bio-exact						x				x			
Bio-Farmaceutische Wetenschappen						x							
Biologie		x	x			x			x	x		x	x
Biomedische Technologie					x			x					
Biomedische Technologie					x			x					
Biomedische Wetenschappen		x				x			x	x		x	
Biotechnologie													x
Farmaceutische Wetenschappen			x									x	
Farmacie			x						x				
Geneeskunde	x	x	x			x	x		x	x		x	
Gezondheid en Leven												x	
Gezondheid en Maatschappij													x
Gezondheidswetenschappen	x						x	x				x	
Gezondheidswetenschappen	x						x	x				x	
Klinische Technologie								x					
Levensmiddelentechnologie													x
Life Science and Technology			x	x		x							
Life Science and Technology			x	x		x							
Medische Informatiekunde										x			
Medische Natuurwetenschappen												x	
Moleculaire Levenswetenschappen		x											x
Voeding en Gezondheid													x
totaal aantal studies	3	4	7	2	2	6	3	5	4	5	0	9	6
overlap Groningen absoluut	1	2		2	0	4	1	0	3	2	0	4	1
overlap Groningen relatief	14%	29%		29%	0%	57%	14%	0%	43%	29%	0%	57%	14%

67

Kennis & Economisch Onderzoek

Bachelors Biologie en Gezondheid RUG

- Het onderdeel 'Gezond Ouder Worden' van het deelprogramma 'Groningen Piek' behelst de toepassing van natuurwetenschappelijke inzichten op het verouderingsproces van de mens. Ook op dit vlak zijn de maatschappelijke en economische inbedding belangrijk is voor het welslagen van wetenschappelijke innovatie. Bovendien leidt de eenheid van lichaam en geest ertoe dat de psychologie een onlosmakelijk deel van de gezondheidswetenschappen vormt. Toch zijn ook hier de natuurwetenschappen de kern van de innovatie. Ook in de gezondheidswetenschappen treedt geen innovatie op zonder natuurwetenschappelijke en technologische innovatie. Natuurwetenschappelijke studies zijn daarom ook hier onontbeerlijk voor een op innovatie gericht programma.
- Als de Nederlandse universiteiten qua gezondheidswetenschappelijke bachelor-studies op puur rekenkundige wijze* met elkaar worden vergeleken, gaan Amsterdam VU, Groningen, Leiden en Wageningen – met respectievelijk negen, zeven en zes studies – aan kop. Groningen biedt naast biologie, geneeskunde en farmacie een drietal technisch georiënteerde opleidingen. In totaal biedt Groningen 59 bachelor-studies aan. 'Gezond Ouder Worden' lijkt daarmee te stoelen op slechts twaalf procent van het aantal bachelor-opleidingen in Groningen.
- Amsterdam VU, Leiden en Utrecht zijn op het gebied van de gezondheidswetenschappelijke bachelor-studies de belangrijkste concurrenten van Groningen.

* Deze rekenkundige benadering, die op basis van informatie van de VSNU plaatsvindt, schiet tekort als het erom gaat de kansen voor economische ontwikkeling op basis van het onderwijs in Groningen te bepalen. In de eerste plaats bieden instellingen voor hoger onderwijs in hun streven om zich van elkaar te onderscheiden onder verschillende namen studies aan – in totaal 169 bachelor-studies – die elkaar inhoudelijk mogelijk niet veel ontlopen. Ten tweede gaat het in een innovatief programma vooral om de kwaliteit van de

opleiding, niet om het aantal studies. Ten derde is het besluit om een studie hier al dan niet op te nemen in de lijst voor 'Gezond Ouder Worden' of 'Groene Energie' wellicht arbitrair.

Hoger onderwijs Masters Techniek en Gezondheid RUG

Masteropleidingen 'Groningen Piekt' - technische studies

Opleiding	Rotter- dam	Nijme- gen	Gro- ningen	Delft	Eindho- ven	Lei- den	Maas- tricht	Tw en- te	Utrecht	Amster- dam UvA	Til- burg	Amster- dam VU	Wage- ningen
totaal aantal studies	0	3	20	15	18	5	0	20	2	3	0	5	1
overlap Groningen absoluut	0	3		5	4	4	0	6	2	3	0	4	1
overlap Groningen relatief	0%	15%		25%	20%	20%	0%	30%	10%	15%	0%	20%	5%

Masteropleidingen 'Groningen Piekt' - gezondheidswetenschappen

Opleiding	Rotter- dam	Nijme- gen	Gro- ningen	Delft	Eindho- ven	Lei- den	Maas- tricht	Tw en- te	Utrecht	Amster- dam UvA	Til- burg	Amster- dam VU	Wage- ningen
totaal aantal studies	3	8	14	4	6	5	8	7	9	8	1	12	5
overlap Groningen absoluut	0	4		2	2	3	1	2	3	2	0	4	1
overlap Groningen relatief	0%	29%		14%	14%	21%	7%	14%	21%	14%	0%	29%	7%

Masters Techniek en Gezondheid RUG

- Het aantal master-opleidingen aan Nederlandse universiteiten – 513 – is nog veel groter dan het aantal bachelor-opleidingen. Wetenschappelijke verdieping gaat noodzakelijkerwijze samen met specialisatie. In Groningen worden 112 master-studies aangeboden. Hiervan bevinden zich er twintig – achttien procent – op het vlak van 'Groene Energie' en veertien – dertien procent – op het vlak van 'Gezond Ouder Worden'. Groningen is op beide gebieden koploper qua omvang van het master-opleidingsaanbod. Voor 'Groene Energie' biedt Twente hetzelfde aantal en Eindhoven wat minder. Voor 'Gezond Ouder Worden' volgt Amsterdam op afstand. De sterkste overlap is er bij de technische studies met Twente en Delft en bij de gezondheidswetenschappen met Amsterdam VU en Nijmegen. De overlap bij de masters is kleiner dan bij de bachelor-opleidingen.
- Overigens geldt, wat voor de bachelor-studies geldt, in nog veel grotere mate voor master-studies. Een rekenkundige benadering schiet tekort als het erom gaat de kansen voor economische ontwikkeling op basis van het onderwijs in Groningen te bepalen. In de eerste plaats bieden instellingen voor hoger onderwijs in hun streven om zich van elkaar te onderscheiden onder verschillende namen studies aan, die elkaar inhoudelijk mogelijk niet veel ontlopen. Ten tweede gaat het in een innovatief programma vooral om de kwaliteit van de opleiding, niet om het aantal studies. Ten derde is het besluit om een studie hier al dan niet op te nemen in de lijst voor 'Gezond Ouder Worden' of 'Groene Energie' wellicht arbitrair.

Hoger onderwijs Bachelors Natuur en Techniek HH

Bachelor-opleidingen 'Groningen Piek' - technische studies

opleiding	Amsterd amse Hs. voor de Kunsten	Artez Hs. voor de Kunsten	Avans Hs.	Chr. Agrarisc he Hs.	Chr. Hs. Driestar	Chr. Hs. De Ede	Chr. Hs. Windesh eim	Codarts, Hs. voor de Kunsten	Design Academ y Endhov	Fontys Hs.	Gerrefor meerde Hs.	Gerrit Rietveld Academ e	Haagse Hs.	Hanzeh ogescho ol Groning	HAS Den Bosch	Hotelsch ool Den Haag	Hs. De Kempel	Hs. der Kunsten Den Haag	Hs. Edith Stein	Hs. Helcon	Hs. NHOLL AND
b art - techniek																					
b applied science																					
b audiologie																					
b autotechniek																					
b aviation																					
b bewegingstechnologie																					
b biotechnologie (techniek)																					
b bouwkunde																					
b bouw technische bedrijfskunde			1					1						1	1						1
b built environment																					
b chemie			1												1						1
b chemische technologie			1											1	1						
b civiele techniek			1					1					1	1							1
b commercieel ingenieur																					
b elektrotechniek			1					1		1			1	1							1
b embedded systems engineering																					
b engineering, design and innovation																					
b geodesie																					
b industrieel product ontwerpen																					
b industriële automatisering																					
b laboratoriumtechniek																					
b luchtvaarttechnologie																					
b orthopedische technologie																					
b scheepsbouwkunde																					
b technische bedrijfskunde			1					1					1	1							1
b technische commerciële conflictiekunde									1												
b technische commerciële textielkunde																					
b technische informatica			1					1		1			1	1							1
b technische natuurkunde																					
b werktuigbouwkunde			1					1		1			1	1							1
totaal aantal studies	0	0	9	0	0	0	7	0	0	9	0	0	11	8	0	0	0	0	0	0	9
overlap Groningen absoluut	0	0	8	0	0	0	6	0	0	4	0	0	7		0	0	0	0	0	0	7
overlap Groningen relatief	0%	0%	100%	0%	0%	0%	75%	0%	0%	50%	0%	0%	88%		0%	0%	0%	0%	0%	0%	88%

69

Kennis & Economisch Onderzoek

Bachelors natuur en techniek HH

- Het onderdeel 'Groene Energie' van het deelprogramma 'Groningen Piek' behelst de toepassing van natuurwetenschappelijke inzichten op de energievoorziening. Hoewel de maatschappelijke en economische inbedding belangrijk is voor het welslagen van innovatie, vormt de technische vernieuwing de kern van innovatie. Zonder inventie geen innovatie. Natuurwetenschappelijke en technische studies zijn daarom onontbeerlijk voor een op innovatie gericht programma.
- Ruim 6.400 studenten stroomden in 2009 in een natuur en techniek-studie in op een Nederlandse hogeschool, of te wel tien procent van de totale instroom. De Hanzehogeschool is een kleine technische opleiding, met slechts vijf procent van de techniekstudenten. Het marktaandeel van de Hanzehogeschool in totaal is acht procent.
- Als de Nederlandse hogescholen qua natuurwetenschappelijke en technische bachelor-studies op puur rekenkundige wijze* met elkaar worden vergeleken, gaan de Hogeschool Utrecht en Saxion Hogeschool – met twaalf studies – aan kop, gevolgd door de Haagse Hogeschool – elf – en de Hogeschool Rotterdam, Arnhem/Nijmegen en Zuyd – tien. Hanzehogeschool biedt acht natuurwetenschappelijke en technische bachelor-opleidingen, op een totaal van vijftig. Deze natuurwetenschappelijke en technische opleidingen kenden in 2009 een instroom van 345 studenten, op een totale instroom van 3992. 'Groene Energie' lijkt daarmee te stoelen op slechts vier procent van het aantal bachelor-opleidingen aan de Hanzehogeschool en op negen procent van de bachelor-studenten.
- Het aanbod van Hanzehogeschool op het gebied van natuur- en techniekstudies overlapt volledig met het aanbod van vijf andere hogescholen in ons land.

* Deze rekenkundige benadering, die op basis van informatie van de VSNU plaatsvindt, schiet tekort als het erom gaat de kansen voor economische ontwikkeling op basis van het onderwijs in Groningen te bepalen. In de eerste plaats bieden instellingen voor hoger onderwijs in hun streven om zich van elkaar te onderscheiden onder verschillende namen

studies aan – in totaal 169 bachelor-studies – die elkaar inhoudelijk mogelijk niet veel ontlopen. Ten tweede gaat het in een innovatief programma vooral om de kwaliteit van de opleiding, niet om het aantal studies. Ten derde is het besluit om een studie hier al dan niet op te nemen in de lijst voor 'Gezond Ouder Worden' of 'Groene Energie' wellicht arbitrair.

Hoger onderwijs
Bachelors Natuur en Techniek HH vv

Hs. IPABO	Hs. Leiden	Hs. Rotterda m	Hs. Utrecht	Hs. van Amsterd am	Hs. van Arnhem en Nijmegen	Hs. voor de Kunsten Utrecht	Hs. Zeeland	Hs. Zuyd	Iselinge Hs.	Kath. PABO Zwolle	NHTV Internati onale Hs.	Noordelij ke Hs. Leeuwa rden	P.C. Hs. 'Marnix Academi e'	Saxion Hs.	Stenden Hs.	Stoas Hs.	Van Hall Larenst ein
		1	1	1	1		1	1				1		1			
	1	1	1		1		1	1				1		1	1		
		1	1					1	1			1		1			
		1	1	1	1		1	1				1		1			
		1	1	1	1		1	1				1		1			
		1	1	1	1			1				1		1			
		1	1	1	1			1						1	1		
		1	1		1		1	1				1		1	1		
0	1	10	12	9	10	0	6	10	0	0	0	8	0	12	3	0	1
0	1	8	8	5	7	0	5	8	0	0	0	7	0	8	3	0	0
0%	13%	100%	100%	63%	88%	0%	63%	100%	0%	0%	0%	88%	0%	100%	38%	0%	0%

70

Kennis & Economisch Onderzoek

Bachelors natuur en techniek HH vv

Hoger onderwijs Bachelors gezondheidswetenschap HH

Bachelor-opleidingen 'Groningen Piek' - gezondheidswetenschappen hogeschool

opleiding	Amsterdamsche Hs. voor de Kunsten	Artz Hs. voor de Kunsten	Avans Hs.	Chr. Agrarische Hs.	Chr. Hs. De Driestar	Chr. Hs. Ede	Chr. Hs. Windeshelm	Codarts Hs. voor de Kunsten	Design Academie Endhove	Fontys Hs.	Gereformeerde Hs.	Gerrit Rietveld Academie	Haagse Hogeschool van Groningen	HAS Den Bosch	Hotelschool Den Haag	Hs. De Kempen	Hs. der Kunsten Den Haag	Hs. Edith Stein	Hs. Helicon
b audiologie																			
b bewegingstechnologie																			
b bio-informatica																			
b biologie en medisch laboratoriumonderzoek			1																
b biometrie																			
b circus arts																			
b farmakunde																			
b gezondheidszorg technologie																			
b huidtherapie																			
b human technology																			
b medisch beeldvormende en radiotherapeutische techniek										1									
b mondzorgkunde																			
b oefentherapie cesar																			
b opleiding podotherapie																			
b opleiding tot fysiotherapeut			1							1									
b opleiding tot oefentherapeut-mensendieet																			
b opleiding tot verpleegkundige			1			1	1			1	1		1						
b opleiding voor ergotherapie																			
b opleiding voor logopedie							1			1									
b optometrie																			
b orthopedische technologie																			
b orthopedie																			
b psychomotorische therapie en bewegingsagogie																			
b sport en bewegen																			
b sport en bewegingseducatie																			
b sport, gezondheid en management																			
b sport, management en ondernemen																			
b verloskunde																			
b voeding en diëtetiek																			
b voedingsmiddelen technologie													1						
totaal aantal studies	0	0	4	0	0	1	4	1	0	8	1	0	5	10	1	0	0	0	0
overlap Groningen absoluut	0	0	3	0	0	1	2	0	0	4	1	0	3	0	0	0	0	0	0
overlap Groningen relatief	0%	0%	30%	0%	0%	10%	20%	0%	0%	40%	10%	0%	30%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

71

Kennis & Economisch Onderzoek

Bachelors gezondheidswetenschappen HH

- Het onderdeel 'Gezond Ouder Worden' van het deelprogramma 'Groningen Piek' behelst de toepassing van natuurwetenschappelijke inzichten op het verouderingsproces van de mens. Ook op dit vlak zijn de maatschappelijke en economische inbedding belangrijk is voor het welslagen van wetenschappelijke innovatie. Bovendien leidt de eenheid van lichaam en geest ertoe dat de psychologie een onlosmakelijk deel van de gezondheidswetenschappen vormt. Toch zijn ook hier de natuurwetenschappen de kern van de innovatie. Ook in de gezondheidswetenschappen treedt geen innovatie op zonder natuurwetenschappelijke en technologische innovatie. Natuurwetenschappelijke studies zijn daarom ook hier onontbeerlijk voor een op innovatie gericht programma.
- Ruim 7.300 studenten stroomden in 2009 in een gezondheidswetenschap in op een Nederlandse hogeschool, of te wel twaalf procent van de totale instroom. De Hanzehogeschool is een forse opleiding op gezondheidsgebied, met dertien procent van de studenten in dit gebied. Het marktaandeel van de Hanzehogeschool in totaal is acht procent.
- Als de Nederlandse hogescholen qua gezondheidswetenschappelijke bachelor-studies op puur rekenkundige wijze* met elkaar worden vergeleken, gaan de Hanzehogeschool en Hogeschool Utrecht met tien studies aan kop, direct gevolgd door Hogeschool Arnhem/Nijmegen. Hanzehogeschool biedt acht natuurwetenschappelijke en technische bachelor-opleidingen, op een totaal van vijftig. Deze gezondheidsopleidingen kenden in 2009 een instroom van 919 studenten, op een totale instroom van 3992. 'Gezond Ouder Worden' lijkt daarmee te stoelen op twintig procent van het aantal bachelor-opleidingen aan de Hanzehogeschool en op 23 procent van de bachelor-studenten.
- Hanzehogeschool ondervindt op het gebied van gezondheidsstudies de meeste concurrentie van de Hogeschool Arnhem/Nijmegen – overlap van tachtig procent –, op grote afstand gevolgd door Utrecht en InHolland, Leiden, Rotterdam en Zuyd.

- * Deze rekenkundige benadering, die op basis van informatie van de VSNU plaatsvindt, schiet tekort als het erom gaat de kansen voor economische ontwikkeling op basis van het onderwijs in Groningen te bepalen. In de eerste plaats bieden instellingen voor hoger onderwijs in hun streven om zich van elkaar te onderscheiden onder verschillende namen studies aan – in totaal 169 bachelor-studies – die elkaar inhoudelijk mogelijk niet veel ontlopen. Ten tweede gaat het in een innovatief programma vooral om de kwaliteit van de opleiding, niet om het aantal studies. Ten derde is het besluit om een studie hier al dan niet op te nemen in de lijst voor 'Gezond Ouder Worden' of 'Groene Energie' wellicht arbitrair.

Hoger onderwijs
Bachelors gezondheidswet. HH vv

Hs. INHOLLAND	Hs. IPABO	Hs. Leiden	Hs. Rotterdam	Hs. Utrecht	Hs. van Amsterdam	Hs. van Arnhem en Nijmegen	Hs. voor de Kunsten Utrecht	Hs. Zeeland	Hs. Zuyd	Iselinge Hs.	Kath. PABO Zwolle	NHTV Internationale Hs. Breda	Noordelijk Hs. Leeuwarden	P.C. Hs. 'Marnix' Academie'	Saxion Hs.	Stenden Hs.	Stoas Hs.	Van Hall Larenstein
1		1	1	1		1			1				1		1	1		
1																		
1																		
				1		1												
		1	1	1	1	1			1						1			
1		1	1	1	1	1		1	1				1		1			
			1	1		1			1									
							1											
					1	1												
7	0	4	7	10	6	9	0	1	7	0	0	0	2	0	4	1	0	1
5	0	4	4	5	3	8	0	1	4	0	0	0	2	0	3	1	0	0
50%	0%	40%	40%	50%	30%	80%	0%	10%	40%	0%	0%	0%	20%	0%	30%	10%	0%	0%

72

Kennis & Economisch Onderzoek

Bachelors gezondheidswetenschappen HH vv

Hoger onderwijs Masters techniek en gezondheid HH

Master-opleidingen 'Groningen Plekt' - gezondheidswetenschappen hogeschool

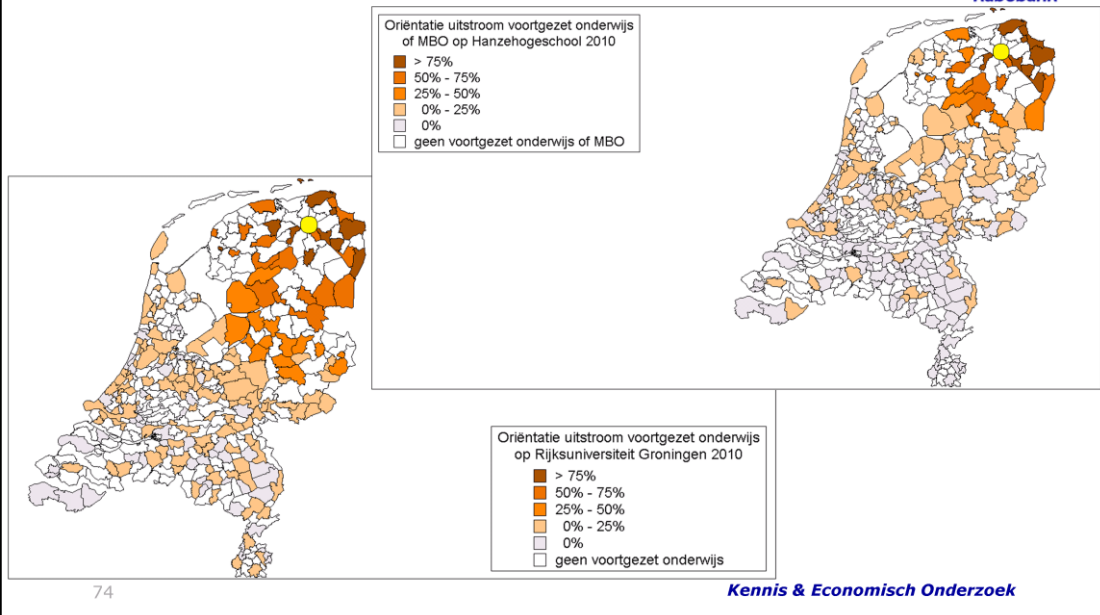
opleiding	Amsterdamsche Hogeschool voor de Kunsten	ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten	Avans Hogeschool	Agrarische Hogeschool	Chr. De Driestar Hogeschool	Chr. Hs. Ede	Chr. Hs. Windeshoek	Codarts Hogeschool voor de Kunsten	Design Academy Eindhoven	Fontys Hogeschool	Gereformeerde Hogeschool	Gerrit Rietveld Academie	Haagse Hogeschool	Hanzehogeschool Groningen	HAS Den Bosch	Hotel school Den Haag	Hs. De Kempen	Hs. der Kunsten Den Haag	Hs. Edith Stein	Hs. Helicon
advanced nursing practice										1				1						
mbiologie																				
mdovenstudies / leeraar nederlandse gebarentaal																				
mhealth care and social work																				
mphysician assistant														1						
msonologie																				
totaal aantal studies	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	0	1	0	0
overlap Groningen absoluut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
overlap Groningen relatief	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	50%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

opleiding	Hs. INHOLLAND	Hs. IPABO	Hs. Leiden	Hs. Rotterdam	Hs. Utrecht	Hs. van Amsterdam	Hs. van Arnhem en Nijmegen	Hs. voor de Kunsten Utrecht	Hs. Zeeland	Hs. Zuyd	Iselinge Hogeschool	Kath. PABO Zwolle	NHTV Internationale Hogeschool Breda	Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	P.C. Hs. 'Marnix' Academie	Saxion Hogeschool	Stenden Hogeschool	Stoas Hogeschool	Van Hall Larenstein
advanced nursing practice	1		1	1	1		1			1							1		
mbiologie																			
mdovenstudies / leeraar nederlandse gebarentaal																			
mhealth care and social work																			
mphysician assistant	1			1	1		1												
msonologie																			
totaal aantal studies	2	0	1	2	4	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0
overlap Groningen absoluut	2	0	1	2	2	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
overlap Groningen relatief	100%	0%	50%	100%	100%	0%	100%	0%	0%	50%	0%	0%	0%	0%	0%	50%	0%	0%	0%

Masters techniek en gezondheid HH

- Hanzehogeschool bood in 2009 geen masters op het gebied van natuur en techniek en slechts twee masters in de gezondheidswetenschappen.

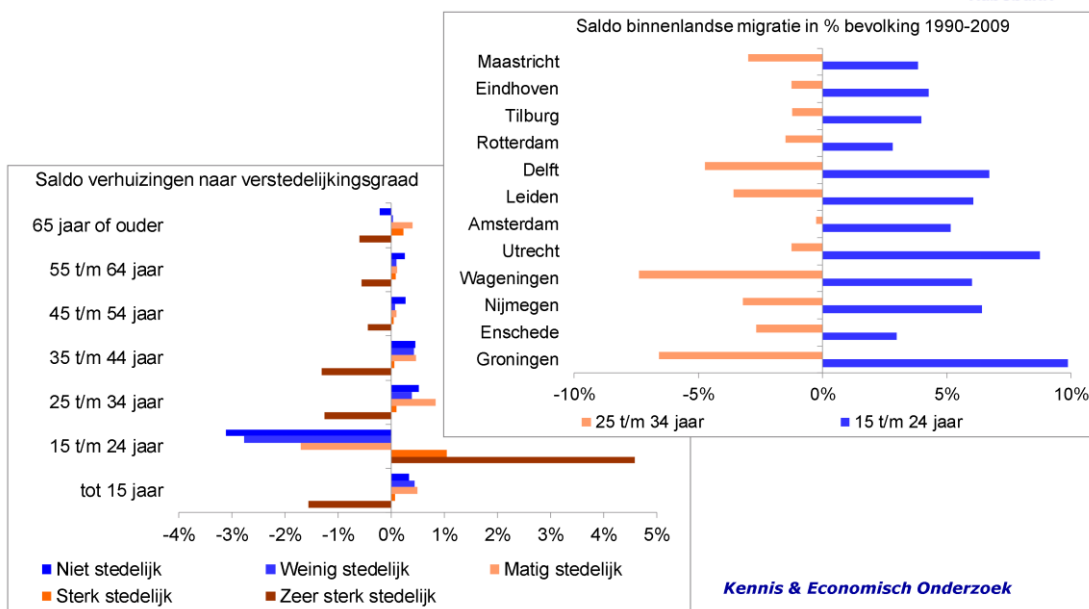
Hoger onderwijs Universiteit reikt verder dan hogeschool

Universiteit reikt verder dan hogeschool

- Gezien het grotere aantal HBO-instellingen en minder 'uithuizige' karakter van HBO-studenten t.o.v. universitaire studenten en gezien de overlap van HBO-opleidingen, is het niet verwonderlijk dat de reikwijdte van de RUG veel groter is dan die van de HH.

Hoger onderwijs Na de studie

Na de studie

- Jaarlijks verhuizen in Nederland rond 600.000 mensen naar een andere gemeente, of te wel rond 3,5 procent van de bevolking. Rond zestig procent van deze 'binnenlandse migranten' – 350.000 personen – zijn jongvolwassenen en starters. In deze leeftijdscategorieën verhuist jaarlijks bijna tien, respectievelijk meer dan acht procent van de bevolking naar een andere gemeente. In de categorieën van 45 jaar en ouder is dat aandeel nauwelijks meer dan een procent. Jongeren verhuizen dus veel vaker dan ouderen en vertonen bovendien een andere voorkeur. Jongvolwassenen – en in veel mindere mate starters – richten zich per saldo op de stad, gezinnen en ouderen trekken per saldo naar voorsteden en het landelijk gebied.
- De sterkst verstedelijkte gemeenten zien ieder jaar per saldo een instroom van mensen in de leeftijdscategorie van 15 t/m 24 jaar van bijna vijf procent, het tweede echelon steden zien en instroom van rond één procent. Voorsteden en landelijk gebied zien jaarlijks per saldo juist meer dan twee procent van deze categorie vertrekken. De sterkst verstedelijkte gemeenten vertonen als enige categorie per saldo een behoorlijke uitstroom van 'starters'. Deze vestigen zich per saldo in het tweede echelon steden, in de voorsteden en in het landelijk gebied.
- Universiteitssteden zijn de scharnierpunten in deze leeftijdsgebonden migratie. Een derde deel van de migrerende jongvolwassenen (15-24 jaar) en bijna een kwart van de starters (25-34 jaar) vestigt zich in een van de twaalf universiteitssteden. Omgekeerd is achttien procent van de migrerende jongvolwassenen en 26 procent van de migrerende starters afkomstig uit een van de universiteitssteden. Per saldo trekken steden met hoger onderwijs jongvolwassenen aan, die – al dan niet direct – na hun afstuderen weer vertrekken. Daarmee is in alle steden met hoger onderwijs sprake van een 'braindrain'.
- Deze 'braindrain' is – zeker op het niveau van een individuele gemeente – een 'normaal verschijnsel'. In geen enkele gemeente met hoger onderwijs zullen alle abiturienten in die gemeente zelf een baan vinden. Zeker voor hoger gekwalificeerde functies is in Nederland sprake van een nationale arbeidsmarkt, waardoor vertrek uit de universiteitsstad na het

afstuderen onontbeerlijk is. Een groot deel van de hoogopgeleiden zal terecht komen in de kernregio's van het land. Een deel van de afgestudeerden zal overigens weliswaar vertrekken uit de universiteitsstad, maar zal zich omwille van het woonklimaat vestigen in een voorstad van die universiteitsstad. In de Noordvleugel van de Randstad spelen beide processen. De concentratie van 'hoogwaardig' werk is hier zeer groot en het woonklimaat is er – vooral op de 'zandige' delen rond de grote steden – zeer gunstig. In Groningen lijkt vooral sprake van suburbanisatie van 'starters' naar het Noord-Drentse zand.

- In Stad Groningen zijn de populaties jongvolwassenen en starters bijzonder volatiel. De instroom van jongvolwassenen is per saldo jaarlijks tien procent van de jongvolwassen bevolking in de stad, de uitstroom van starters is per saldo jaarlijks zes procent van de starterspopulatie. Daarmee gaat Groningen aan kop qua relatieve aantrekkingskracht op jongvolwassenen. Stad is echter ook bijna koploper qua relatieve uitstroom van 'starters'. Groningen trekt dus sterk, maar ziet ook relatief veel 'starters' vertrekken.

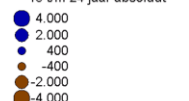
Hoger onderwijs

Leeftijdsgebonden migratiepatroon

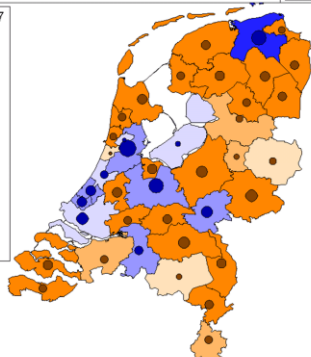

jongvolwassenen trekken
naar de grote stad,
suburbanisatie vanaf 30+

Binnenlands migratiesaldo p.j. 2000-07
15 t/m 24 jaar absoluut

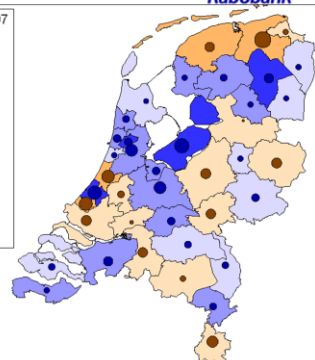
t.o.v. totale bevolkingsomvang
 > 50 per 10.000 inwoners
 10 tot 50 per 10.000
 0 tot 10 per 10.000
 -5 per 10.000 tot 0
 -10 tot -5 per 10.000
 < -10 per 10.000

Binnenlands migratiesaldo p.j. 2000-07
25 t/m 34 jaar absoluut

t.o.v. totale bevolkingsomvang
 > 10 per 10.000 inwoners
 5 tot 10 per 10.000
 0 tot 5 per 10.000
 -10 per 10.000 tot 0
 < -10 per 10.000

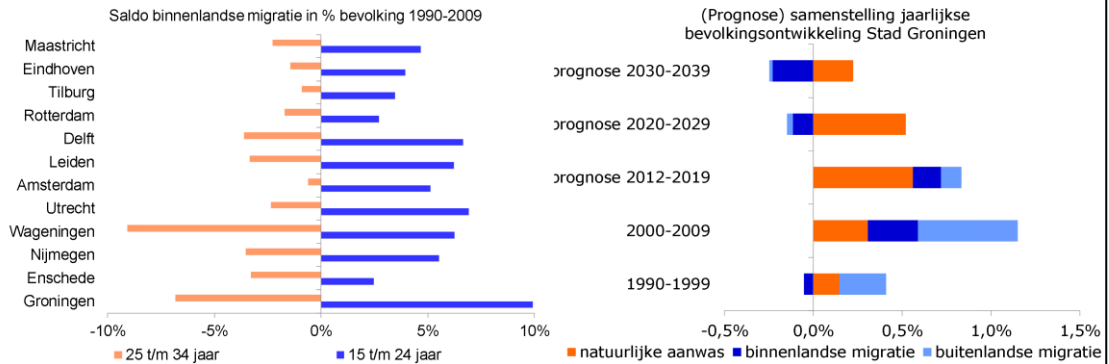
Kennis & Economisch Onderzoek

Leeftijdsgebonden migratiepatroon

- Bij de variatie in de samenstelling van de bevolking speelt de binnenlandse migratie – verhuizingen – een grote rol. Jaarlijks vinden in ons land zo'n anderhalf miljoen verhuizingen plaats. Verhuizen is daarmee veruit de belangrijkste demografische 'driver'. Bij ruim 900.000 verhuizingen wordt geen gemeentegrens overschreden, in ruim een half miljoen gevallen gebeurt dat wel.
- Verhuiscgeneidheid en -motief, gemiddelde afstand en oriëntatie variëren sterk met de leeftijd. Jongvolwassenen en starters verhuizen omwille van opleiding, werk of relatievorming vaak, over forse afstand en vooral naar stedelijke regio's met hoger onderwijs. Jaarlijks verhuist bijna tien procent van de jongvolwassenen naar een andere gemeente. Zij vestigen zich in vooral in steden waar hoger onderwijs ter beschikking staat en in gebieden waar zij toegang hebben tot werk. Vrijwel alle regio's in ons land kennen daardoor per saldo een uitstroom van jongvolwassenen. Regio's met een gering economisch potentieel onderscheiden zich niet zozeer door de uitstroom van jongvolwassenen, maar vooral door het ontbreken van instroom van 'starters'.
- In de leeftijdscategorie van 25 t/m 34 jaar verhuist jaarlijks acht procent naar een andere gemeente. Deze 'starters' verlaten per saldo de (studenten)stad en richten zich in sterke mate op de regio's waar veel werkgelegenheid voorhanden is. Daardoor telt het hart van het land een omvangrijke (potentiële) beroepsbevolking en is in vrijwel alle (studenten)steden sprake van een 'braindrain'.
- Als relatievorming en werk eenmaal hun beslag hebben gekregen, neemt de verhuiscgeneidheid aanzienlijk af en veranderen verhuismotief en -patroon. Woning en woonomgeving worden belangrijker als motief en verhuizers richten zich meer op suburbane en landelijke gebieden.
- 'Stad' is in Noord-Nederland een magneet voor jongvolwassenen, 'starters' richten zich op Drenthe en het zuiden van Friesland. Het lijkt erop dat in het noorden starters al de trek naar een aantrekkelijke woonomgeving vertonen die elders pas vanaf rond 35 jaar

optreedt.

Hoger onderwijs Braindrain?

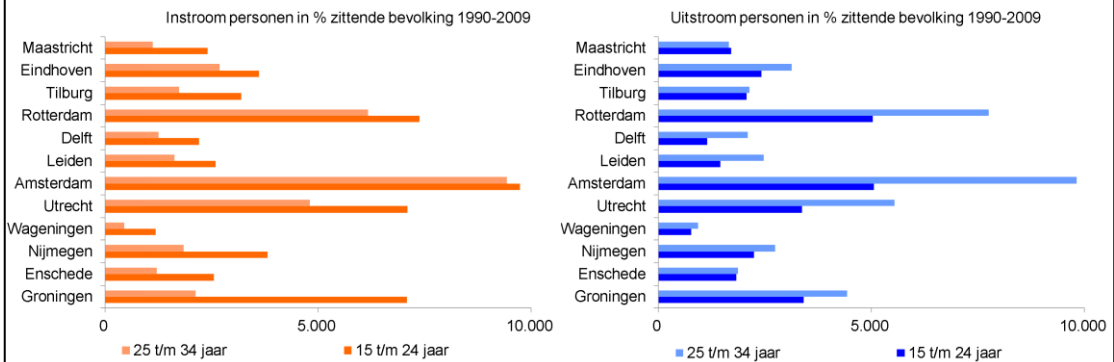
77

Kennis & Economisch Onderzoek

Braindrain?

- De trek van 'starters' van de (studenten)stad naar gebieden waar werkgelegenheid en een aangenaam woonklimaat voorhanden zijn, doet zich in vrijwel alle studentensteden voor, maar is het sterkst in Groningen en Wageningen. Mogelijk spelen hierbij respectievelijk de beperkte omvang van de werkgelegenheid in Noord-Nederland en het specifieke karakter van Wageningen Universiteit een rol.
- Stad Groningen vertoonde qua binnenlandse migratie in de afgelopen jaren het voor (studenten)steden gebruikelijke beeld: een forse instroom van jongvolwassenen en een forse uitstroom van starters en ook de leeftijdscategorieën boven 35 jaar vertrokken per saldo uit de stad. Dankzij de toeloop van jongvolwassenen vertoonde 'Stad' in het afgelopen decennium een vestigingsoverschot van inwoners. In de jaren negentig verruilden per saldo nog gemiddeld negentig personen per jaar Stad Groningen voor een andere woonplaats in ons land. In het afgelopen decennium was deze uitstroom omgeslagen in een fors vestigingsoverschot van gemiddeld vijfhonderd personen per jaar. Naar verwachting houdt dit patroon ook in de komende jaren aan, maar zal na 2020 weer een vertrekoverschot optreden. Het aantal jongvolwassenen en 'starters' in ons land neemt door de ontgroening gaandeweg af en daarmee taant ook hun invloed in de verhuizingen. Ouderen – die zich van de stad afkeren – krijgen juist meer invloed.

Hoger onderwijs RUG en HH sterke 'vergroeners'

78

Kennis & Economisch Onderzoek

RUG en HH sterke 'vergroeners'

- In de periode 1990-2009 kende Stad een gemiddelde jaarlijkse instroom van ruim zeven duizend jongvolwassenen en ruim 2.100 'starters'. Qua aantrekkingskracht op jongvolwassenen bekleedt Groningen samen met Utrecht – na Amsterdam en Rotterdam – de derde plaats onder de universiteitssteden. De aantrekkingskracht op 'starters' is veel minder sterk.
- De Groninger uitstroom beliep gemiddeld ruim 3.400 jongvolwassenen en ruim 4.400 'starters'. Daarmee bezet Groningen de vierde plaats onder de universiteitssteden. Bij 'deze uitstroom zal het voor een deel gaan om schoolverlaters die zich elders vestigen omwille van werk, relatie of opleiding. In een groot aantal gevallen zal sprake zijn van afgestudeerden aan de RUG of de HH, of te wel van een 'braindrain'.
- Per saldo trekt Stad jaarlijks 3.700 jongvolwassenen aan en ziet zij jaarlijks rond 2.300 'starters' vertrekken. De totale leeftijdscategorie van 15 t/m 34 jaar kent in Groningen daarmee een jaarlijkse groei van bijna 1.400 personen. Groningen vertoont dus wel het gebruikelijke 'grootstedelijke' vertrekoverschot 'voor 'starters', maar dankzij de zeer forse instroom van jongvolwassenen heeft het hoger onderwijs in de stad de functie van een sterke 'vergroener'.

Conclusies

Economisch profiel Groningen

11 juni 2012

Kennis & Economisch Onderzoek

Conclusies

Economisch profiel Groningen

Conclusies 1

- 'Stad' dominant in Noord-Nederland
 - Woning-, afzet- en arbeidsmarkt beslaat groot deel Noord-Nederland
 - 'Stad' goed voor 30% regionaal product en 50% banen in buitenring
 - Kleine en a-centrisch gelegen speler op landelijk niveau
- 'Stad' en Noord-Drenthe vs. Overig ommeland
 - 'Stad' nationaal en regionaal dienstverlener . . .
 - . . . ommeland meer gericht op productie
 - 'Stad' en Noord-Drenthe groeien sterker dan gemiddeld . . .
 - . . . rest van buitenring minder sterk
 - Sectorstructuur en vestigingsklimaat 'Stad' en Noord-Drenthe gunstig . . .
 - . . . in overig ommeland ongunstig
 - Groei in 'Stad' sterk bevolkingsvolgend (zorg) . . .
 - . . . groei in ommeland meer in stuwende sectoren
 - 'Stad' kan groeien naar 140.000 – 155.000 banen in 2020 (cet.par.)

Conclusies 1

Economisch profiel Groningen

Conclusies 2

- Gaswinning stuwt presteren binnenring
 - 20% regionaal product binnenring
- Bedrijfsleven presteert goed
 - Hoge winstmarge, ook in delfstoffenloze 'Stad'
 - Solvabiliteit in 'Stad' relatief laag . . .
 - . . . in binnen- en buitenring hoog dankzij industrie en delfstoffenwinning
 - Arbeidsproductiviteit in 'Stad' relatief laag . . .
 - . . . in binnen- en buitenring hoog dankzij delfstoffenwinning
- Wisselend beeld vernieuwing
 - Laag investeringsniveau, maar grote leverancier van 'kapitaal'
 - Sterke opkomst R&D, maar nog kleine speler onder universiteitssteden
 - Grote 'creative class', maar kleine 'creatieve sector'
 - Bedrijvendynamiek op gemiddeld niveau, . . .
 - . . . en middenmoter onder universiteitssteden en -regio's . . .
 - . . . maar zeer sterk in industrie, commerciële diensten en medische sector
 - Zeer groot aandeel starters in commerciële diensten, . . .
 - . . . maar geen MKB-stad

81

Kennis & Economisch Onderzoek

Conclusies 2

Economisch profiel Groningen

Conclusies 3

- **Sterke clustering in Overig Groningen?**
 - Gemiddelde 'openheid'
 - Kleine gemiddeld inkomende en uitgaande transactiebedragen
- **Minder sterke clustering in buitenring?**
 - Forse 'openheid'
 - Groter dan gemiddelde inkomende en uitgaande transactiebedragen
- **(Fors) binnenlands handelstekort**
 - Grotere uitgaande dan inkomende betalingen
 - Landbouw, industrie, energie, handel en ICT-diensten meest open
- **Invloed Groningen neemt af met afstand**
 - Vanuit Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel en Flevoland veel betalingen aan Groningen
 - In Groningen, Friesland, Drenthe en Oost-Gelderland veel ontvangsten vanuit Groningen

Conclusies 3

Economisch profiel Groningen

Conclusies 4

- **Stad relatief actief, ommeland inactief**
 - Kleine potentiële beroepsbevolking (behalve in 'Stad')
 - Kleine beroepsbevolking (behalve in Noord-Drenthe)
 - Kleine werkzame beroepsbevolking, of te wel hoge werkloosheid
 - Groot aandeel laag opgeleiden (behalve in 'Stad')
- **Ruimte en kwalitatieve discrepantie op arbeidsmarkt**
 - Veel meer werkzoekenden dan vacatures . . .
 - . . . ook in techniek
 - Veel vacatures per baan en veel werklozen per vacature
- **Braindrain**
 - Gebruikelijk beeld leeftijdsgebonden migratie
 - 'starters' vestigen zich op Drentse zand
 - Op den duur vertrekoverschot

Conclusies 4

Economisch profiel Groningen Conclusies 5

- **RUG vierde technische universiteit**
 - 3% van totale instroom in techniek
 - RUG middenmoter in gezondheidswetenschappen
 - Groningen Pikt stoelt op een kwart van de studies
 - Bachelor: RUG concurreert met Eindhoven en Delft (natuur en techniek) . . .
 - . . . en met Leiden en Utrecht (gezondheidswetenschappen)
 - Master: RUG concurreert met Twente en Delft (natuur en techniek) . . .
 - . . . en met Nijmegen en Amsterdam VU (gezondheidswetenschappen)
- **HH klein in natuur en techniek, groot in gezondheidswetenschappen**
 - 5% van instroom in techniek, 13% van instroom in gezondheidsstudies
 - Groningen Pikt stoelt op kwart bachelor-studies en een derde studenten
 - Bachelor: natuur en techniek HH overlapt met vijf concurrenten, . . .
 - . . . gezondheidswet. concurreren met Arnhem/Nijmegen en Utrecht
- **RUG reikt verder dan Hanze Hogeschool**
 - Oriëntatie op RUG: Groningen >75%, Friesland en Drenthe >50%, Overijssel >25%
 - Oriëntatie op HH: Groningen >75%, Friesland en Drenthe >25%

84

Kennis & Economisch Onderzoek

Conclusies 5

Economisch profiel Groningen

Enigszins filosofisch . . . 1

- **Pieken in het noorden?**
 - Keuze uit inzetten op krachtige regio's Stad en Noord-Drenthe . . .
 - . . . of op distributie van economische groei over gehele noorden
 - Keuze uit inzetten op stuwende activiteiten in ommeland . . .
 - . . . of op verzorgende activiteiten in 'Stad'
 - Keuze uit inzetten op werkgelegenheidsgroei . . .
 - . . . of op toekomstgerichte bedrijvigheid
- **Schieten met scherp**
 - 'Stad' is actief dynamisch, maar . . .
 - . . . zet talent te weinig om in business . . .
 - . . . of kiest de verkeerde business
 - Groningen heeft een 'open economie'. . .
 - . . . en gas vervluchtigt helemaal sterk!
 - Kwalitatieve discrepantie op de arbeidsmarkt: werkzoekenden en vacatures vinden elkaar niet

Enigszins filosofisch 1

Economisch profiel Groningen Engszins filosofisch . . . 2

- **Verbinden**
 - Technisch vernuft uit 'Stad' met technisch bedrijfsleven uit ommeland
 - Talent (inventie) met ondernemerschap (innovatie)
 - Onderwijs en onderzoek met ondernemerschap
- **Noblesse oblige**
 - De dominante positie van 'Stad' verplicht tot actie